

De Nederlandse Taalkunde in 1956

door J. L. PAUWELS

I. Bibliografie

1. J. L. PAUWELS, De Nederlandse Taalkunde in 1955 ; *Handelingen v. d. Kon. Comm. v. Top. en Dial.*, XXX (1956), 63-143.

Het jaarlijks overzicht van de Nederl. dialectstudie, in deze *Handelingen* gepubliceerd sedert 1927, was langzamerhand uitgegroeid tot een overzicht van de Ned. taalkunde. Van vorig jaar af verschijnt het dan ook onder deze titel. Uiteraard wordt nu meer aandacht besteed aan de uitgaven van oudere Ned. teksten.

2. J. DAAN, *Kroniek ; Taal en Tongval*, VIII (1956), 86-94 en 178-186.

In deze met zorg bijgehouden kroniek worden alle gebeurtenissen besproken, van enig belang op het gebied van de dialectologie in de verschillende Nederlandse gewesten : vergaderingen, initiatieven, publicaties, personalia.

3. L. GROOTAERS, Vijfentwintig jaar Dialectologie ; *Bijdragen en Mededelingen d. Dialectencommissie v. d. Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam*, XVI (1956), 5-14.

Een overzicht in vogelvlucht van de voornaamste publicaties na 1925. Wat vroeger verscheen vindt men in de *Handleiding bij het Noord- en Zuidnederlands Dialectonderzoek*, door L. GROOTAERS en G. G. KLOEKE, 's Gravenhage, 1926.

4. R. C. CLARK, Present State of Dutch Dialect Studies in the Netherlands and Belgium ; *Univ. of Pennsylvania Dissertations*, 1954, 145 p.

(Ik heb dit werk niet kunnen inzien).

5. J. VAN MIERLO, Middelnederlandse Letteren ; *Dietse Warande en Belfort*, 1956, 3 ; 157-163.

Kritisch en gecommenterend overzicht van de mnl. teksten die in de laatste tijd werden uitgegeven.

6. J. L. PAUWELS, De uitgaven van het Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek ; *Dietse Warande en Belfort*, 1956, 9 ; 545-552.

Bespreking van de drie reeds door het Centrum in haar reeks *Bouwstoffen en Studiën voor de Geschiedenis en de Lexicografie van het Nederlands* uitgegeven werken :

Diplomata belgica ante annum millesimum centesimum scripta door M. GIJSSSELING en A. C. F. KOCH ; *De Oorkondentaal in Belgisch-Limburg van circa 1350 tot 1400* door J. MOORS ; *Bouwstoffen tot de historische Taalgeografie van het Nederlands. Hertogdom Brabant*, door H. VANGASSEN.

(Zie ons overzicht van 1950, nr. 115 ; 1952, nr. 116 en 1954, nr. 28. Zie ook hieronder (nr. 102) de bespreking van het vierde door het Centrum uitgegeven werk.)

7. *Jaarboek VII (1954) van de Nationale Commissie voor Folklore* ; Brussel, Ministerie van Openbaar Onderwijs, 1956.

Hoofdstukken XXI (De Volkstaal) en XXII (De Folklore van de Namen) bevatten respectief 9 en 23 nummers.

8. *Bibliographie linguistique de l'année 1954 et complément des années précédentes*, publiée par le Comité international permanent de linguistes ; Utrecht, Het Spectrum, 1956 ; xxxii-377 blz.

De neerlandici mogen niet klagen over gemis aan belangstelling voor hun vak ; aan de neerlandistiek zijn niet minder dan zeven bladz. gewijd ; het Afrikaans krijgt een bladz., het Fries twee, (vgl. 12 blz. voor het Duits). Dat de bijdragen die reeds in alge-

mene hoofdstukken (b. v. taalgeografie) zijn vermeld, nog eens worden herhaald in het hoofdstuk gewijd aan de taal die ze behandelen, zal iedereen toejuichen, doch dit gebeurt, meen ik, niet voor de naamkunde. Het artikel van C. TAVERNIER-VEREECKEN : *De etymologie van „wijf”*, staat onder de rubriek „Germaans, Algemene werken” gerangschikt. Het mocht onder „Nederlands” zeker nog eens worden herhaald.

9. *The Year's Work in Modern Language Studies, ...* edited... by L. T. Topsfield, vol. XVII ; Cambridge, Univ. Press, 1956 ; VIII-651 p.

Uitstekend bibliografisch overzicht van wat in 1955 is gepubliceerd in de meeste talen. Van dit jaar af zijn weer twee nieuwe afdelingen opgenomen : de publicaties in het Roemeens (nogal beknopt) en in het Provençaals. Het Portugees, Catalaans, Serbo-Croatisch e. a. hebben al langer een plaatsje gekregen. Voor het opnemen van een Nederlandse afdeling is er geen geld !

10. S. POP, *Bibliographie des Questionnaires Linguistiques* ; Louvain, 1955 ; 169 p. (*Publications de la Commission d'Enquête Linguistique*, VI).

Dit boek vermeldt, in chronologische volgorde, alle initiatieven van enig belang, van \pm 1400 af, die geleid hebben tot een systematisch dialectonderzoek. De samenstelling van de enquêtelijsten en de methode van onderzoek worden uitvoerig toegelicht. Het is een kostbare documentatiebron met registers van persoons-, plaats- en zaaknamen die de opzoeken vergemakkelijken. Uiteraard worden de vragenlijsten besproken, gebruikt door WILLEMS en BLANCQUAERT en de lijsten uitgezonden door de *Zuidnederlandse Dialectcentrale* en het *Amsterdams Dialectbureau*.

11. S. POP, *Instituts de Phonétique et Archives phonographiques* ; Louvain, 1956 ; 143 p. (*Publications de la Commission d'Enquête Linguistique*, VII).

Over een 60-tal fonetische instituten, over de hele wereld verspreid, worden hier inlichtingen verstrekt, soms zeer summier, soms vrij uitvoerig. L. GROOTAERS schrijft 5 blz. over het fonetisch laboratorium van de univ. te Leuven, L. KAISER 6 blz. over dat van Amsterdam. S. POP geeft zelf een paar blz. over de dialectologische centra te Gent en te Groningen en over het fonografisch archief van het internationaal centrum te Leuven.

12. P. J. NIENABER, Bronnegids by die Studie van die Afrikaanse Taal en Letterkunde, 1955, deel III C ; *Tydskrif vir Wetenskap en Kuns*, XVI (1956), 135-168.

Zeer volledig bibliografisch overzicht, waarnaar we graag de belangstellende neerlandicus verwijzen die vindt dat in ons overzicht het Afrikaans wordt verwaarloosd.

13. *Bibliografy* ; Us Wurk, V (1956), 2-6 en 52-53.

Overzicht van de in 1954 en 1955, — soms ook vroeger — verschenen studiën in verband met het Fries, met uitzondering van de artikelen uit de bekende Friese tijdschriften.

14. K. FOKKEMA, De Fryske Taelkunde. Stân fan Saken en Opjeften foar de Takomst ; *Philologia Frisica anno 1956* ; Groningen, Wolters, 1957 ; blz. 46-54.

Overzicht van wat op het gebied van de Friese taalkunde tot dusver is gepresteerd en enkele toekomstplannen.

15. *Estrikken*, Rige lytse Teksten en Stúdzjes op it gebied fan de Fryske Filology, formannichfaldige op it Frysk Ynstitút oan de R. U. to Grins.

De Friese filologen geven ijverig gepolycopieerde teksten uit op bladen groot formaat, netjes in kaften gebonden, onder de titel *Estrikken*. In 1956 verschenen niet minder dan zeven bundels (XI tot XVII van de reeks) : XI. *Oude Friesche spreek-woorden*, Franeker 1641, synoptysk mi Friesche bywirden, H. S. Gabbema ; oantekeningen f. Fr. JUNIUS F. F. en J. VLITTIUS ; útjown f. A. FEITSMA ; IX-142 blz. — XII. *Katalogus fan de Noardfryske Hanskriften* (Samling Johanssen) fan it Frisk Ynstitút oan de Ryksuniversiteit to Grins (Groningen). — XIII. N. A. JOHANNSEN, *Ut bai e waile*, útjown f. J. H. BROUWER. DI I. Tekst ; 44 blz. — XIV. RIENCK HEMMEMA, *Rekenboeck off Memoriael*, met inl. v. B. H. SLICHER VAN BATH, J. H. BROUWER, P. GERBENZON ; met namenregister en glossarium uitg. d. P. GERBENZON ; LXXIV-79 blz. — XV. *Frysk ut de 17de ieu*, teksten en fragminten, útjown f. A. FEITSMA, foarwurd f. J. H. BROUWER ; VIII-207 blz. — XVI. *Frisiaca II* door CHR. STAPELKAMP ; 78 blz. (Lexicografische, etymologische, spraakkunstige aantekeningen en opstellen) (1).

(1) *Frisiaca I*, 50 blz., verscheen in 1955 als nr. VIII van *Estrikken*.

— XVII. J. J. HOF, *Dit en dat oer it stedsk*; 75 blz. (Beschrijving van de taal die in de Friese steden wordt gesproken, met een historische terugblik).

16. J. J. KALMA, *Thet Oera Linda Bôk*; Leeuwarden, Prov. Bibl. v. Friesland, 1956; 61 blz.

Bibliografie van gedrukte stukken en overzicht van de verzameling brieven, handschriften, portretten enz., aanwezig op de Provinciale Bibliotheek van Friesland en bij het Fries Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden, met betrekking tot het in de titel genoemde boek.

II. Publicaties van algemene aard.

1. Algemeen Nederlands en dialect; taalschakeringen; taalverzorging.

17. L. VAN DEN BRANDEN, *Het streven naar Verheerlijking, Zuivering en Opbouw van het Nederlands in de 16de eeuw*; Gent, Secr. v. d. Acad., 1956; ix-320 blz. (*Kon. VI. Acad. v. Taal- en Letterkunde. Reeks VI, nr. 77*).

Drie factoren veroorzaakten en bevorderden het in de titel genoemde streven: de Hervorming wou een zo talrijk mogelijk publiek bereiken door een algemeen verstaanbare, eenvoudige en zuivere taal; Renaissance en Humanisme zetten aan tot taalverandering en -verheerlijking; het ontluikend nationaal bewustzijn richtte deze bewuste taalcultivering op de eigen volkstaal. De krachtigste actie ging uit van de taalzuiveraars, die zich in het algemeen verzetten tegen het opnemen van nog niet ingeburgerde Latijnse en Franse woorden, maar minder streng waren voor het gebruik van Duits taalgoed; ze putten graag uit de levende taal, smeedden zelf nieuwe woorden en trachtten verouderde woorden tot nieuw leven te wekken.

Het werk is chronologisch ingedeeld: eerst wordt de periode 1550-1575 bestudeerd, waarbij vooral aan Coornhert en Kiliaan aandacht wordt geschonken; daarna de periode 1575-1600 met figuren als Spiegel, Roemer Visscher en Simon Stevin. Wij menen dat het boek een verhelderend inzicht bijbrengt in de taalkundige opvattingen en het nogal wisselend algemeen „taalklimaat” in die

voor de vorming van het algemeen Nederlands zo belangrijke periode.

Als toemaatje krijgen we nog een 80-tal bladzijden met een overzicht van de gelijkaardige stromingen in Italië, Frankrijk, Engeland en Duitsland tot het einde van de 16^e eeuw, — uiteraard informatie uit de tweede hand, — waaruit blijkt dat wat in Nederland gebeurd is, deel uitmaakt van een beweging die eerst in Italië tot uiting komt, zich van daaruit verspreidt en in de verschillende landen dezelfde hoofdkenmerken vertoont en grosso modo dezelfde ontwikkelingsgang volgt.

18. J. L. PAUWELS, *Dialecten en Algemeen Nederlands ; Verslagen en Mededelingen v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*, 1956 ; 261-265.

Elk dialect is een volledige taal op zichzelf. Het vertoont een aantal verschillen met de algemene taal die in elke moderne staat de streektaalen overkoepelt, maar niet zoveel dat het niet meer als dialect van die algemene taal zou worden herkend. De fonetische en grammaticale normen van die algemene taal mogen vrij strak zijn ; wat de woordvoorraad betreft moet men een zekere vrijheid toestaan.

19. E. BLANCQUAERT, *Hochsprache und Mundart im niederländisch-flämischen Raum ; Zeitschrift für Mundartforschung*, XXIV (1956), 151-160 (mit 8 Karten).

De taaleenheid tussen Nederland en de noordelijke helft van België is een feit : de algemene beschaafde taal, op natuurlijke wijze gegroeid en verspreid in het Noorden, sedert lang vrijwillig aangevaard en gepropageerd in het Zuiden, levert nergens moeilijkheden op. Door de dialectologie wordt deze eenheid trouwens altijd weer opnieuw bevestigd ! er is haast geen dialectwoord of -klank, geen morfologische of syntactische eigenaardigheid in het Zuidned. voorhanden of men vindt ze ook in het Noorden en omgekeerd. Zeer zelden is de rijksgrens ook taalkundige grens.

20. H. BRINKMANN, *Hochsprache und Mundart ; Wirkendes Wort*, VI (1955/56), 65-76.

Belangwekkende studie over de verhouding tussen omgangstaal (Umgangssprache) en dialect (Mundart) en tussen omgangstaal en cultuurtaal (Hochsprache). De auteur wijst op het wisselend aspect van de „tussentrap” waarvoor hij de term Umgangssprache niet

gelukkig vindt. — Een welkome aanvulling bij het grote historische werk van W. HENZEN, *Schriftsprache und Mundart* (1954).

21. C. SOETEMAN, Eenheid en verscheidenheid in het Duitse taalgebied. In : *Algemene aspecten van de grote cultuurtalen* ; Den Haag, Servire, 1956 ; blz. 99-117.

Nog een duidelijke uiteenzetting van de verhouding tussen Hochsprache, Umgangssprache en Volkssprache-Mundart in het Duitse taalgebied. Als de auteur constateert dat in de Duitse Umgangssprache, zelfs in de Hochsprache, de achtergrond van de streektaal zich sterker aftekent dan in de Nederl. omgangstaal en dat het Ned. Algemeen Beschaafd zich minder gelegen laat aan het patroon der Schriftsprache dan de Duitse omgangstaal, bedoelt hij uiteraard telkens „de taal in Noord-Nederland”. Ik meen dat wat voor het Duits in Duitsland wordt geconstateerd, ook geldt voor het Nederlands in Zuid-Nederland.

22. J. DAAN, Doel en resultaat ; *Mededelingen v. d. Centrale comm. v. Onderzoek v. h. Ned. Volkseigen*, nr. 8 (1956), 4-6.

Als belangrijke resultaten van het wetenschappelijk onderzoek van de dialecten worden geciteerd : herwaardering van het dialect en beter begrip voor de juiste verhouding dialect — A. B. N.

23. W. ROUKENS, Bronk en Veldeke in branding en zuidenwind. Crisis in de visie op volkstaal en volksletterkunde in Limburg ; *De Bronk*, III (1955-56), 323-332.

In Zuid-Nederland wordt de algemene beschaafde taal ijverig gepropageerd. In Noord-Nederland menen sommigen dat de dialecten, met ondergang bedreigd, moeten „verdedigd” worden. Daar wordt ook gediscussieerd over de (nauwelijks onderzochte) tussenstadia tussen dialect en algemene cultuurtaal, nl. de regionale omgangstalen. Vooral in de Nederlands-Limburgse tijdschriften *De Bronk* en *Veldeke* werd het voor en tegen besproken van een Algemeen Limburgs, alsmede de verhouding dialect-cultuurtaal. In het hierboven geciteerde artikel wendt R. een poging aan om de verschillende standpunten zoveel mogelijk te verzoenen en de juiste plaats en waardering te bepalen waarop z. i. dialect, regionale taal en algemene cultuurtaal recht hebben. Blijkens zijn besluit is hij partijganger van de instandhouding en vastlegging van een Algemeen Limburgs.

24. A. HERMANS, Het vernederlandste Limburgs. — Naar een uniform Limburgs; *De Nieuwe Eeuw*, 1956, nrs. 36-37.

H. beschrijft de vrij snelle vernederlandsing van de Limburgse dialecten in de laatste halve eeuw. Deze evolutie, zegt hij, is geen aftakelingsproces; het bracht in vele opzichten winst en dient niet met kunstmatige middelen te worden bestreden.

25. J. G. M. MOORMANN, Het Nederlandse element in het onderwijs; *Neerlands Volksleven*, VII (1956-57), nr. 1.

Pleidooi voor het onderwijs in het dialect als middel om bij de kinderen liefde voor eigen streek en cultuur aan te kweken.

26. J. F. STEENHUIS, De omgangstaal en de literaire taal der Groningers; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 133-140.

Historische schets van de specifieke Groningse omgangstaal, die zich vooral in de „onderwijsloze” 17^e en 18^e eeuw schijnt te hebben geconsolideerd, en overzicht van de literaire produktie in het Gronings.

27. *Echo's van Markelo*; Stadskanaal, Eerelman, 1955; 36 blz. (*Sassische weddergeboorte*, dl. 1).

Deze brochure bevat een verzameling van krantenartikelen en brieven met verslag over de oprichting van de „Nedersaksische schrieversbond” (Markelo, 25-6-55) en reacties daarop. De bond wil de Nedersaksische dialecten in eer houden en aansluiting zoeken met verwante regionalisten van over de Duitse grens.

Zie hierover ook J. DAAN, *Echo's van Markelo*: *Taal en Tongval*, VIII (1956), 13-14.

28. G. DEGROOTE, Taaltoestanden in de Bourgondische Nederlanden; *De Nieuwe Taalgids* IL (1956), 303-309.

De centraliserende macht van het franstalige Bourgondische hof heeft van het einde der 14^e eeuw af de ontwikkeling van het Nederlands, dat zo pas het Latijn als ambtelijke taal had vervangen, in Zuid-Nederland erg geremd, meest echter op indirecte wijze, want van bewust gevoerde taalpolitiek is er bij de verschillende Bourgondische hertogen nauwelijks spraak, zeker niet van enige „taalstrijd”. Toch heeft onze taal gedurende die periode een niet geringe vooruitgang geboekt.

29. L. WILS, Vlaams en Hollands in het Verenigd Koninkrijk; *Dietse Warande en Belfort*, 1956, 9; 527-536.

Toen Zuid-Nederland in 1814 met Noord-Nederland werd verenigd, voerde Willem I een voorzichtige taalpolitiek: hij voelde er niets voor de Vlamingen door verplichte verhollandsing voor het hoofd te stoten. Hij wilde blijkbaar de tijd zijn werk laten doen: de taal in het Zuiden zou zich van zelf naar de noordelijke norm richten, wat trouwens vrij vlug zou gebeuren, want alle taalbeoefenaars wensten eenheid van taal. De scheiding in 1830 leidde echter tot hardnekkige pogingen om een eigen Vlaamse taal te stellen tegenover het Hollands.

30. J. L. PAUWELS, La situation linguistique dans le nord de la Belgique; *Orbis* V (1956), 116-122.

Beschrijft, voor niet-ingewijden, de indeling van de Vlaamse dialecten, de verhouding Frans — Nederlands en de strijd voor het A.B.N. in België.

31. W. A. GROOTAERS, De taaltoestanden in België; *Wetenschappelijke Tijdingen*, XVI (1956); 273-285.

Vertaling van een in het Japans gepubliceerd artikel, waarin op bevattelijke wijze de ingewikkelde taalverhoudingen en de abnormale positie van het Nederlands in België worden beschreven. Ook de oorzaak van die toestanden wordt historisch toegelicht.

32. J. LEENEN, De toestand van het Nederlands in België; *Verzorgd Nederlands* (brochure), „Onze Taal”, 's-Gravenhage, [1956], 33-44.

Er bestaat in België geen „Vlaamse” taal, gedifferentieerd van het Nederlands. In Nederland wordt de geschreven taalvorm ook gesproken, in België niet: daar heersen de dialecten nog oppermachtig. L. pleit voor een strenge eenheidstaal.

33. A. VRANCKX, Rechtstaal en Bestuurstaal; *Jaarboek v. h. Vlaams Rechtsgenootschap, Leuven*, II (1955), 76-85.

Geeft een kort historisch overzicht van de toestand van het Nederlands als taal van het gerecht en het bestuur in België; bespreekt verder de taak van de vroegere en de tegenwoordige officiële commissies, die van de Belgische wetten een Nederlandse tekst moeten bezorgen, die even rechtsgeldig zal zijn als de Franse tekst.

34. E. PAREZ, Met de neus in een Nederlandse krant ; *Nu Nog*, IV (1956), 45-48.

De schr. treft zeer vaak in Ned. kranten uitdrukkingen aan die in België onbekend of niet courant zijn. Hij meent dat een Noordnederl. journalist zich bij het schrijven nooit afvraagt : „Wat zal mijn Vlaamse lezer daarvan snappen?”

35. J. LEENEN, Een Belgische afwijking in de schrijfwijze van de geslachtsnamen met een „aanloop” ; *Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven...*, XXXII (1956), 65-76.

Vrij talrijk zijn de Ned. familienamen waarvan het eerste deel het bep. lidw. *de* is of het voorz. *van*. De delen van dergelijke namen worden in Nederland altijd gescheiden, in België vaak aaneengeschreven. Aan de hand van een aantal personenregisters en naamlijsten in werken van verschillende aard, gepubliceerd tussen 1819 en 1955, komt LEENEN tot het besluit dat dit aaneenschrijven pas in de allerlaatste jaren uitbreiding heeft genomen : één generatie geleden was niet aaneenschrijven de regel ! Deze conclusie is lijnrecht in tegenspraak met de bevindingen van JACQUART, gesteund op gepubliceerde Brusselse naamlijsten uit de 17e en 18e eeuw, door mij meegedeeld in een uitvoerige studie over de alfabetische rangschikking der *Van*-namen (1).

Volgens LEENEN gebeurde het aaneenschrijven blijkbaar in navolging van het Frans door een administratie die een eeuw lang uitsluitend Frans was geweest. Is het dan niet zeer bevreemdend dat deze verfranse administratie tot na 1900 zou hebben gewacht om het uitzicht der *Van*-namen te „verfransen”? Waarom deed ze dat niet onmiddellijk na 1830? Ik blijf geloven dat de neiging tot aaneenschrijven veel ouder is. In een aantal van de door LEENEN meegedeelde lijsten kunnen de namen, bewust of onbewust, aangepast zijn door mensen die wisten „hoe het hoorde”. Vaneen- of aaneenschrijven was toen nog geen „probleem”. Nu het dat in de allerlaatste jaren is geworden, eerbiedigt men angstvallig de grafieën, door de dragers van de namen zelf opgegeven. Op die manier is het door L. geconstateerd verschil te verklaren.

Wat de kern van de zaak betreft, ik zie in de neiging om de

(1) *Lewense Bijdragen* XXXVIII (1948), 18-48. Deze studie wordt door LEENEN in zijn bibliografie niet vermeld.

geslachtsnamen met *De* en *Van* aaneen te schrijven, eenvoudig een bewijs dat deze namen voor het taalgevoel tot één geheel zijn versteend. Met samengestelde toponiemen als *Tenhove*, *Tenhout*, *Terbeek*, *Terheide* is precies hetzelfde gebeurd. Vindt LEENEN de steeds vaker voorkomende grafiëen als *Tiensestraat* en *Luikseplein* niet erger dan *Debont* en *Vandam*? Voor mijn taalgevoel is *Vandam* veel meer een versteend geheel geworden dan *Tiense straat*! Is bij de toponiemen ook Franse invloed aan het werk?

36. *Nu Nog... meer dan ooit*. Een bundel bijdragen ter bevordering van het goede Nederlands in het departement van Verkeerswezen; Brussel, 1956; 51 blz.

J. STERKEN wijdt enkele *Losse Beschouwingen* (blz. 3-11) aan de historische verbondenheid van de Nederlanden en de noodzakelijke taaleenheid tussen Noord en Zuid. Wat het gebruik van het A. B. N. in Z.-Ned. betreft laat hij een optimistische toon horen, in tegenstelling met R. ROEMANS, die in *Het Algemeen beschaafd in het Vlaanderen van nu* (blz. 13-25) de toestand in vrij sombere kleuren afschildert.

Het belangrijkste opstel in deze brochure is dat van W. THJS, *Nederlands en Administratie* (blz. 27-44). Eerst stelt hij vast dat in zeldzame gevallen de in België en Nederland gebruikte termen verschillend (moeten) zijn. Dan stelt hij, met een aantal voorbeelden, de gebreken van de „Nederlandse” administratieve taal in België aan de kaak: ze zit vol verkeerde vertalingen uit het Frans en vol overbodige purismen. Hij doet een aantal praktisch uitvoerbare voorstellen om tot een verbetering van het Nederl. in de administratie te komen en citeert een aantal woordenboeken en andere werken waaruit men goed Nederlands kan leren.

37. G. A. VAN ES, *Spanning tussen voorschrift en werkelijkheid; Verzorgd Nederlands* (brochure); „Onze Taal”, 's-Gravenhage, [1956], 15-32.

Spanningen tussen taaltheorie en taalpraktijk, tussen persoonlijk en algemeen gebruik, tussen gesproken en geschreven taaltradities en taalvernieuwingen, zullen er altijd zijn. Moeilijkheden moeten worden opgelost door de samenwerking van de verschillende taalgebruikers. De sterkste eenheidvormende kracht gaat uit van de geschreven taal.

38. G. STUIVELING, Het belang van een verantwoord taalgebruik ; *Verzorgd Nederlands* (brochure) ; „Onze Taal”, 's-Gravenhage, [1956], 45-61.

S. bespreekt de vormen van het goede taalgebruik op het gebied van de spelling, de uitspraak, de woordvoorraad, de zinsbouw, de stijl.

39. J. VEERING, Goed en slecht Nederlands ; *Nu Nog*, IV (1956), 81-94.

Een vlot en met gezond verstand geschreven vulgariserend opstel over de in acht te nemen normen op het gebied van de Nederlandse uitspraak, woordkeus en zinsbouw, waarbij ook tegen het misbruik van vreemde woorden wordt gewaarschuwd.

40. W. H. STAVERMAN en W. L. BRANDSMA, Slecht Nederlands ; Groningen, Noordhoff, 1956 ; 84 blz.

De eerste helft van dit werkje bevat lijsten met idiomatische en stilistische afwijkingen van het A. B. N., die vaak op geestige wijze worden verbeterd. Het tweede deel bevat oefeningen.

41. H. W. DE GEEST, Boekentaal ; *Wetenschappelijke Tijdingen*, XVI (1956) ; 177-183.

D. G. acht zich geroepen om BROMS *Boekentaal* (zie ons overzicht van vorig jaar, nrs. 40 en 41) te verdedigen tegen de recensenten die met zijn zienswijze niet instemden. Hij wil iedereen tevreden stellen door te wijzen op het onderscheid tussen *taalgebruik*, waarbij de schrijver veel vrijheid wordt gegund, en *taalverbruik*, waarbij hij niet mag afwijken van het rechte pad van... de gewone spreektaal !

42. E. BLANCQUAERT, Taallagen en sociale lagen ; *Tijdschrift voor sociale wetenschappen*, 1956, 1-10.

De taal is sociaal gedifferentieerd. Dat taalvormen uit de hogere sociale lagen naar de lagere afdalen is reeds lang bekend. Minder aandacht is tot dusver besteed aan het doordringen van taalgoed uit de lagere naar de hogere sociale lagen, wat vooral in de moderne tijd schijnt te gebeuren en kan beschouwd worden als een democratisch verschijnsel.

43. W. F. J. M. KRUL, Taal en Techniek ; *Verzorgd*

Nederlands (brochure) ; „Onze Taal”, 's-Gravenhage, [1956], 3-14.

Dit opstel bevat o. a. een verslag over het werk van de Nederl. *Centrale Taalcommissie voor de Techniek*, die reeds 46 brochures, bevattende meer dan 10.000 termen (met taalkundige verantwoording), heeft gepubliceerd.

44. M. J. POSTHUMUS, Drie opstelle oor termkunde ; *Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal*, XII, 4 (1956), 1-6 en XIII, 1 (1956), 18-23.

Zeer lezenswaardige artikelen over de verhouding van de technische terminologie tot de volkstaal en over haar nationaal of internationaal karakter.

2. Het Nederlands in contact met andere talen.

45. Ch. VERLINDEN, Catastrofe of Evolutie? Het ontstaan der taalgrens in België ; *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXVIII (1956), 289-303.

Meestal wordt verondersteld dat de Frankische „kolonisatie” van de noordelijke helft van België in de eerste eeuwen van onze tijdrekening op massale wijze heeft plaatsgevonden. Deze mening zou verkeerd zijn. N.-België was slechts dun bevolkt en de Romeinse invloed bleef er gering. Pas later nam de bevolkingsdichtheid toe en tussen de 9e en 11e eeuw ontstond dan een doorlopende „contactlijn” met het Romaanse zuiden, nl. de tegenwoordige taalgrens.

Dit opstel is slechts de samenvatting van het boek van dezelfde schrijver : *Les originès de la frontière linguistique en Belgique et la colonisation franque* ; Bruxelles, La Renaissance du Livre, 1955 ; 138 blz., 1 kaart.

46. H. DRAYE, Ortsnamen- und Sprachgrenzforschung in Belgien ; *Rheinische Vierteljahrsblätter*, XXI (1956), 97-109.

Een methodisch en klaar overzicht van de wetenschappelijke bestudering van de taalgrens in België sedert KURTH, waarbij de voorname rol die de studie der plaatsnamen hierbij heeft gespeeld, in het licht wordt gesteld. Uiteraard worden de nieuwste bijdragen uitvoerigst besproken : de reacties op PETRI's *Germanisches*

Volkserbe, de opstellen over de gelijkmaking in de plaatsnamen en over toponymische dubbelvormen. Naar aanleiding van een kritische bespreking van het werk van VERLINDEN (zie vorig nr. van dit overzicht) worden de mogelijkheden en moeilijkheden onderzocht van het dateren van toponymisch materiaal en van het gebruik van dit materiaal bij een historisch onderzoek.

47. J. M. GANTOIS, *Ons Nederlands boven de Zomme*. Vermeerderde overdruk uit „Gedenkboek P. Dr. D. A. Stracke”; Langemark, Vonksteen, 1956; 36 blz.

In deze rijk gedocumenteerde studie toont de schr. aan dat Noord-Frankrijk tot aan de Somme Germaans, d. i. Nederlands, — of toch beslist tweetalig —, is geweest, vermoedelijk tot in de 10^e eeuw. De Somme zou wel degelijk de zuidelijke grens zijn geweest van het gebied dat op massale wijze door de Franken is gekoloniseerd.

48. C. MINIS, *Französisch-Deutsche Literaturberührungen im Mittelalter*; *Romanistisches Jahrbuch*, VII. Band (1955-56); 66-95.

Het kon moeilijk anders of in dit opstel moest ook het zuidelijk deel van het Nederl. taalgebied betrokken worden, dat, vooral in Veldekes tijd, een bemiddelingsrol speelde tussen Oost en West. De verhouding van enkele Middelned. werken tot ermee verwante Franstalige komt uiteraard ook ter sprake.

49. M. A. SCHWARTZ, *Vreemde woorden, Griekse en Latijnse woorelementen in het Nederlands verklaard en toegelicht*; Amsterdam, Elsevier, 1956; 95 blz.

Ongeveer 2000 in het Nederlands gebruikte woorden van Griekse en Latijnse oorsprong, — en het boek is lang niet volledig! — worden in hun samenstellende delen ontleed en verklaard.

50. W. F. MACKAY, *Toward a Redefinition of Bilingualism*; *The Journal of the Canadian Linguistic Association*, II (1956), 4-11.

Tweetaligheid (of meertaligheid) is een nogal vage term waardoor men allerlei soorten van taaltoestanden en verhoudingen kan aanduiden. M. pleit voor een duidelijk classificatiesysteem en een uitgewerkte theorie inzake het complexe vraagstuk dat een tot

dusver te weinig bestudeerd afzonderlijk onderdeel van de taalkunde uitmaakt. In België ligt een in dit opzicht interessant gebied nog bijna volledig braak.

51. S. WORGT, *Der englische Einfluss auf das Niederländische*; Dissertation Leipzig, 1954; vi-374 S. (dactyl.).

Dit doctorale proefschrift, te Leipzig tot stand gekomen onder de leiding van TH. FRINGS, bleef tot dusver onuitgegeven. De belangstellende neerlandici kregen kennis van het bestaan van het werk eerst door een korte, lovende noot in *De Nieuwe Taalgids*, XLVIII (1955), 127-128, van de hand van C. G. N. DE VOOYS, daarna door een uitvoeriger artikel van D. V. in hetzelfde tijdschrift, IL (1956), 3-9: *Engelse invloed op het Nederlands*. WORGT heeft zijn materiaal vooral opgediept uit woordenboeken, die uiteraard onvolledig zijn en wel eens in de steek laten, bv. wat het genus van de ontleende substantieven betreft. Het exciperen van dagbladen, boeken en tijdschriften zou omvangrijker en recenter materiaal verschaffen. D. V. acht het wenselijk dat deze degelijke studie aangevuld zou worden met een onderzoek van de invloed van het Engels in Zuid-Nederland en in de vroegere Ned. koloniale gebieden. Het korte hoofdstuk (12 blz.) dat WORGT heeft gewijd aan de Eng. invloed op het Afrikaans, maakt geen aanspraak op volledigheid.

52. H. W. J. KROES, *Deutsche Entlehnungen im niederländischen Wortschatz*; *Mitteilungen v. h. Institut für Auslandsbeziehungen*, VI (1956), 148.

Vele ontleningen uit het Duits zijn direct herkenbaar door klanken of klankverbindingen die in tegenspraak zijn met de Ned. klankwetten. Moderne ontleningen, tevens vertalingen, zijn woorden als *ruwbouw*, *planmatig*, *zekering*, *kleinfilm*.

53. C. SOETEMAN, *Het Nederlands, een dialect van het Duits?* Groningen, Noordhoff, 1956; 20 blz.

In deze rede bij de opening van het 42^e studiejaar van de School voor Taal- en Letterkunde te 's-Gravenhage stelt S. vast dat het Nederlands ontstond in een door de Rijn, later door de Maas begrensd Ingweoons gebied, met een Nederfrankische bovenlaag overtrokken. Reeds vanaf 1200 was het in het Zuiden literair eigengeaard en sedert de 17^e eeuw kreeg het in het Noorden op alle gebieden algemene geldigheid. Het is geen dialect van het Duits, maar onderging voortdurend de verrijkende invloed van deze zustertaal.

54. C. B. VAN HAERENGEN, Nederlands tussen Duits en Engels. In : *Algemene aspecten van de grote cultuurtalen* ; Den Haag, Servire, 1956 ; blz. 27-97. (Ook afzonderlijk verschenen met literatuurlijst, 81 blz.)

Geografisch neemt het Nederlands een middenpositie in tussen het Engels en het Duits. Of dit ook taalkundig het geval is, wordt hier onderzocht door vergelijking van de tegenwoordige structuur van deze talen, d. w. z. van het materiaal waarvan ze zich bedienen en de grammatische middelen waarover ze beschikken. Uit het onderzoek blijkt dat, op het gebied van de morfologie, het Nederlands ongeveer het midden houdt tussen het eenvoudiger Engels en het gecompliceerder Duits, maar dat, wat de lexicologie en de woordvorming betreft, het Nederl. en het Duits een grote overeenkomst vertonen. In het Engels zijn de Germaanse elementen sterk veranderd, het bezit veel Franse woorden en Romaanse taalelementen. Ook door zijn eigen middelen tot woordvorming en een aantal karakteristieke syntactische eigenaardigheden, zoals de progressieve vorm en de gerund op *-ing*, staat het Engels afzonderlijk tegenover Nederlands en Duits.

In deze studie vindt de neerlandicus verhelderende beschouwingen over alle problemen die de studie van het moderne Nederlands betreffen : schrijftaal en omgangstaal, de normen van de cultuurtaal, „uitspraak” en spelling, genus en numerus enz.

55. M. VALKHOFF, Beskouings oor woordontlening, II ; *Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal*, XII (1955-1956), afl. 1-2 ; 21-29.

Bespreking van het wat, het hoe en het waarom van de ontlening van woorden uit vreemde talen door het Afrikaans, waarbij ook woordontlening door het Nederlands herhaaldelijk ter sprake komt.

56. T. DAHLBERG, Das Niederdeutsche im skandinavischen Raum ; *Wirkendes Wort*, VI (1955/56), 193-199.

Dit opstel behandelt de grote invloed die van de Hansasteden op Scandinavië uitging sedert de 13^e eeuw. Aan het Nederduits, ook aan het Nederlands, werden een aantal woorden ontleend, niet het minst op het gebied van de zeevaartterminologie.

57. W. Gs. HELLINGA, Language Problems in Surinam ;

Dutch as the Language of the Schools ; Amsterdam, Noord-holl. Uitg. Mij., 1955 ; x-123 blz. (*Publications of the Bureau for Linguistic Research in Surinam*, nr. 3.)

De schr. deelt hier, onder de vorm van grafieken en diagrammen, statistische gegevens mee, gedeeltelijk verkregen door eigen onderzoek, over de kennis van het Nederlands bij de verschillende bevolkingsgroepen in Suriname. Met betrekking tot de toekomst van het Ned. aldaar, klinkt zijn besluit niet al te optimistisch. — H. ROOSE brengt allerlei bezwaren naar voren tegen de conclusies van H. in *Levende Talen*, nr. 187 (1956), 656-660.

58. J. J. VOSKUL, Het Nederlands van Hindoestaanse kinderen in Suriname ; Amsterdam, N.-Holl. Uitg. Mij, 1956 ; xi-138 blz. (*Publications of the Bureau for Linguistic Research in Surinam*, nr. 4).

Dit is, zoals de ondertitel het zegt, een „onderzoek naar de invloed van de moedertaal bij het aanleren van een vreemde cultuurtaal”. Het materiaal werd geleverd door 195 Nederl. opstellen van Hindi-sprekende kinderen. Ook invloed van het Negerengels kan worden aangetoond. De auteur schijnt uit de „fouten” in de onderzochte opstellen ook te willen besluiten dat het omschakelen naar een vreemde taal de ontwikkeling van het denkvermogen ongunstig beïnvloedt.

59. A. TEEUW, De Bahasa Indonesia, de wereld en Nederland (inaugurale rede) ; Djambatan-Amsterdam, 1955 ; 23 blz.

Hierin kan men lezen in hoeverre het Nederlands invloed heeft uitgeoefend bij het tot stand komen van de nieuwe Maleise cultuurtaal in Indonesië.

60. H. KÄHLER, Grammatik der Bahasa Indonésia ; Wiesbaden, Harrassowitz, 1956 ; vii-307 S. (*Porta linguarum Orientalium*, N. S. 2).

In dit boek wordt ook een onderzoek ingesteld naar de talrijke woorden die de nationale Indonesische taal ontleend heeft aan het Sanskriet, het Arabisch, het Nederlands en andere talen.

61. M. BAERLEKEN, Niederländisch an deutschen Uni-

versitäten ; *Mitteilungen v/h Institut für Auslandsbeziehungen*, VI (1956), 157-158.

In dit opstel lezen we hoe het onderwijs in het Nederlands is ingericht aan de Duitse universiteiten, waar er een lectoraat Nederlands bestaat : Bonn, Erlangen, Göttingen, Hamburg, Keulen, Münster, Tübingen en Leipzig. Te Berlijn is er een (ere-) professoraat i. h. Ned. Bovendien wordt het Ned. nog onderwezen in een aantal Volkshogescholen en, als vrij vak, in sommige dicht bij Nederland gelegen gewone scholen.

62. A. LODEWYCKX, Nederlands en Nederlanders in Australië ; *Wetenschappelijke Tijdingen*, XVI (1956) ; 41-56.

Bij de contacten die Nederlandse zeevaarders van 1606 af met Australië hebben gehad, kregen gedeelten van de kuststreken Nederl. namen, die echter sedert lang in onbruik zijn geraakt. Van enige taalinvloed is trouwens nooit spraak geweest. Na de tweede wereldoorlog zijn circa 70.000 Nederlanders naar Australië uitgeweken, waar ze zich gemakkelijk laten verengelsen. De vorming van anderstalige eilandjes wordt er trouwens tegengewerkt. Op de vraag of het Nederlands er enige toekomst heeft, antwoordt de auteur dan ook, zij het met enige reserve, ontkennend.

63. R. P. MEYER, De studie van het Nederlands in Australië ; *De Vlaamse Gids*, XL (1956), 120-124.

Er bestaat in Australië heel wat belangstelling voor de studie van het Nederlands. Aan de universiteit van Melbourne geniet het sedert 1942 een volkomen gelijkberechtigde positie naast de andere talen die er onderwezen worden. In het eerste jaar volgen meer dan 50 studenten de cursus Nederlands.

64. M. DE VILLIERS, Nederlands vir Suid-Afrika ; Kaapstad-Bloemfontein-Johannesburg, 1956 ; XII-82 blz.

Dit is een beknopte Ned. spraakkunst bestemd voor Zuidafrikaanse scholen, geschreven met de bedoeling niet alleen om de kennis van het Ned. te bevorderen, maar ook om het inzicht in het Afrikaans te verdiepen.

3. Het Nederfrankisch in het Westgermaans.

65. E. SCHWARZ, Germanische Stammeskunde; Heidelberg, Winter, 1956; 248 S. (*Germ. Bibl.*).

Een zeer belangrijk werk, verduidelijkt door kaartjes, voor de kennis van de oudste geschiedenis van de Germaanse volkeren, o. a. over de lotgevallen van de Noordzeegermanen, de vestiging van de Germanen aan de Wezer, de Rijn en in onze streken; het ontstaan van de volksstam der Franken.

66. H. F. ROSENFELD, Zur sprachlichen Gliederung des Germanischen; *Zeitschrift für Phonetik u. allgemeine Sprachwissenschaft*, VIII (1955), 365-389.

In zijn boek *Goten, Nordgermanen, Angelsaksen* (1951) had E. SCHWARZ de Oergermanen ingedeeld in Binnengermanen (Duitsers), Noordzeegermanen (Angelsaksen, Friezen) en Noordgermanen (Scandinaviërs, Goten enz.) R. erkent dat het Gotisch en het Noordgermaans inderdaad nauwe verwantschap vertonen, maar aanvaardt niet dat het Noordzeegerm. een oude taalkundige eenheid gevormd heeft naast het Westgerm. (of Binnengerm.) en het Noordgerm.-Gotisch. Het Noordzeegerm. is een vroege onderverdeling van het Westgermaans: het heeft nooit met het Noordgerm. een grote eenheid gevormd tegenover het Binnengermaans.

67. H. KUHN, Altsächsisch und Nordseegermanisch; *Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung*, 1956, 25-26.

Samenvatting van een te Lüneburg gehouden referaat. Men denkt vaak dat de Angelsaksen een reeds gevormd Noordzeegermaans (of Ingweoons) mee naar Engeland hebben genomen, toen ze zich van de op het vasteland wonende Saksen afscheidden. Dit is onjuist. De meeste karakteristieke vormen van het zgn. Noordzeegermaans zijn na de afscheiding ontstaan. (Zie nr. 38 en 39 van het overzicht van vorig jaar).

68. P. JÖRGENSEN en H. KUHN, Das Problem der Ingwäonen; *Philologia Frisica anno 1956*; Groningen, Wolters, 1957; blz. 7-14 en 15-20.

JÖRGENSEN vindt de term *Noordzeegermaans* i. p. v. *Ingweoons* niet gelukkig, verkiest eventueel *Noordwestgermaans*. *Ingweonis-*

men zijn de nieuwe klankontwikkelingen die in de eerste eeuwen van onze tijdrekening in het noorden van het Westgermaanse gebied ontstonden, b. v. verdwijnen van de nasaal voor stemloze spirant, splitsing van *á* in *ó* en *ê*. De verschillende ingweonismen bezetten een groter of kleiner gebied, maar rond 1300 valt de grens van het Ingweoons samen met de grens tussen het Fries en het Nederlands + Nederduits. Tussen 900 en 1300 is het Ingweoons gebied blijkbaar heel wat kleiner geworden. Hoe groot het vóór 900 was, b. v. omstreeks 400, zal misschien ooit uit de plaatsnamen worden afgelezen.

KUHN noemt de differentiatie tussen de Germ. talen een produkt van de volksverhuizing. Eerst scheidden de Oostgermanen zich af, daarna gingen de Noord- en de Westgermanen uit elkaar. Bij de laatsten ontstonden, duidelijk gedifferentieerd, het Hoogduits en het *Noordzeegermaans* (of *Ingweoons*), dat als vaste kernen Engeland en Friesland had, maar sterk uitstraalde in het Nedersaksisch en het Nederfrankisch.

69. Th. FRINGS, *Sprache und Geschichte*, I-II; Halle (Saale), Niemeyer, 1956; VIII-151 S., 37 Karten; X-170 S., 39 Karten.

De meeste dezer studiën zijn herdrukken. Vooral de opstellen *Rheinische Sprachgeschichte* (Bd. I) en *Sprache und Geschichte am Rhein* (Bd. II) zijn van belang voor de neerlandicus.

70. R. BRUCH, *Sprache und Geschichte*; *Zeitschrift für Mundartforschung*, XXIV (1956), 129-150.

Dit opstel interesseert de neerlandicus, omdat het de taalgiedenis behandelt van het naburige Rijn-Moezelgebied. Het is een aanvulling bij het boek van FRINGS dat dezelfde titel draagt (zie vorig nr.). Het besluit van de schrijver is dat het huidige cultuurbeeld (waarbij de taal) niet kan verklaard worden door oude stamindelingen alleen, maar dat ook „territoriale” factoren hierbij een grote rol hebben gespeeld.

71. G. CORDES, *Zur Frage der altsächsischen Mundarten*; *Zeitschrift für Mundartforschung*, XXIV (1956), 1-51 und 55-78.

C. wijdt een uitvoerig onderzoek aan de ingweonismen in het Oudsaksisch: enkele komen algemeen voor, andere treft men slechts aan in geschreven teksten, niet in de Nederduitse dialecten,

een derde groep heeft zwakke sporen nagelaten. Die van de eerste groep zijn oud, de andere jonger. In het Nederlands, zegt hij, liggen de verhoudingen anders, daar de betrekkingen tussen de Franken en de Friezen veel inniger waren.

72. E. SCHWARZ, Das „ostfrankische“ Problem; *Forschungen und Fortschritte*, XXX (1956), 77-82.

Oostfrankisch was eerst een politiek begrip, pas later ook door de dialectologie gebruikt. De taal van de streken aan de Main, zegt de auteur, is geen Frankisch, maar „Elbgermanisch“ met enkele Franke relieten. Eigenlijk zou er meer Noordgermaans in zitten!

73. J. DE VRIES, De Gotische woordenschat vergeleken met die van het Noord- en Westgermaans; *Lewense Bijdragen*, XLVI (1956-57), 5-39, met een kaart.

De overeenstemmingen, — waarvan hier uitvoerige lijsten worden meegegeeld, — tussen de Gotische woordenschat en de Westgermaanse bereiken bijna het achtvoud van die tussen de Gotische en de Noordgermaanse. Het nauwer verband tussen het Oudengels en het Gotisch wordt duidelijk, als we weten dat een paar eeuwen voor Christus de Oostgermanen, die aan beide zijden van het Kattegat woonden, de onmiddellijke burens waren van de Angelen en de Saksen. Zij vormden daar een overgangsgebied tussen de Noord- en Westgermanen. Toen zij later naar de vlakten van de Weichselmonding verhuisden, werd het door hen verlaten land bevolkt door Noordgermanen, wat de scherpe grens tussen Deens en Duits in Sleeswijk verklaart.

4. Varia.

74. C. B. VAN HAERINGEN, Rationalisering en efficiency in taal; *De Nieuwe Taalgids*, IL (1956), 15-22.

Een streven naar rationele vereenvoudiging en zakelijke gemakkelijking kunnen we zien in de talrijke afkortingen van veel gebruikte woordjes (als da(t), (i)k, (i)s enz.), van voor- en familienamen, van begroetingsformules, van lange samenstellingen, in het gebruik van letterwoorden, de vereenvoudiging van de morfologische apparatuur, het verdwijnen van woorden door homonymie, de economische differentiëringen als tussen *hoeve* / *hoef*.

75. C. B. VAN HAERINGEN, „Taaleconomische“ tenden-

ties in het Duits en het Nederlands ; *De Nieuwe Taalgids*, IL (1956), 150-156.

V. H. bespreekt het boek van H. W. A. KOENRAADS, *Studien über sprachökonomische Entwicklungen im Deutschen* (1953) en vergelijkt het Ned. met het Duits uit taaleconomisch oogpunt. In de periode tot 1900 is in het Ned. de morfologische overvloed veel drastischer ingeperkt dan in het Duits, dat b. v. in zijn sterke vervoeging en in zijn meervoudsvorming der subst. nog niet erg heeft gerationaliseerd ! Na 1900 vormt men in het Duits steeds vaker praktische compacte samenstellingen, wat in het Ned., dat potentieel over dezelfde middelen beschikt, veel minder vaak gebeurt, (zie ook nr. 54 van dit overzicht).

76. J. ENGELS, Est-ce qu'il y a du progrès dans le langage? *Handelingen v. h. 24e Ned. Filologencongres* (Groningen, Wolters, 1956), 49. De tekst verscheen in extenso „Y a-t-il du progrès dans le langage?“ in *Neophilologus* XL (1956), 242-249.

Hierin wordt de vraag behandeld of dergelijke rationalisering (zie vorige nrs.) als vooruitgang moet worden beschouwd. De auteur geeft een zeer genuanceerd antwoord.

77. J. FOURQUET, Linguistique structurale et dialectologie. In : *Fragen und Forschungen im Bereich und Umkreis der germ. Philologie*, 190-203 ; Berlin, Akad.-Verlag, 1956. (Veröff. d. Inst. f. dt. Sprache und Literatur, 8.)

F. probeert de superioriteit aan te tonen van de fonologische methode bij de beschrijving van een dialect, de historische taalkunde en de beoefening van de taalgeografie.

78. K. HEEROMA, Volkskunde en Taalkunde ; *Driemaandelijkse Bladen*, VIII (1956), 2-7.

Bespreking van de aanrakingspunten en de verschillen tussen de volkskunde en de taalkunde, vooral de dialectologie. De taalkunde verzamelt en ordent alle taalverschijnselen zonder uitzondering, de volkskunde kiest hieruit die, waarin de mens zich manifesteert in zijn „geborgenheid“ in zijn eigen milieu.

79. H. MOSER, K. HEEROMA, Volkskunde und Sprachwissenschaft ; *Actes du congrès international d'Ethnologie*

régionale (Arnhem, 1955); Arnhem, Ned. Openlucht-museum, 1956; 91-107.

Het onderzoek van de volkstaal door etnologen en linguïsten verloopt tot op zekere hoogte parallel, grosso modo zelfs volgens dezelfde methodes. Alleen de doelstelling is anders. Beide schrijvers stellen vooral de raakpunten, ook echter de verschillen in het licht tussen volks- en taalkunde.

80. A. J. J. DE WITTE, Semantemen; *De Nieuwe Taalgids*, II (1956), 209-215; — J. VERGOTE, Semantemen en Morphemen; *ibid.*, 319-326.

Polemiek naar aanleiding van een studie door laatstgenoemde gepubliceerd in de *Med. v. d. Kon. Vlaamse Acad. v. Wet.*, Afd. Lett., 1951: „Onderzoek naar de grondslagen van de Algemene Grammatica, de rededelen”. Uit dit debat, voor ons interessant omdat het ook aan de hand van Nederl. voorbeelden wordt gevoerd, blijkt vooral hoe moeilijk het is sommige termen en taalelementen te bepalen en te classificeren.

81. J. NAARDING, Alliteraties in oude akten; *Drie-maandelijke Bladen*, VIII (1956), 27-32.

Bij de oude Germanen was het stafrijm evenzeer in de rechtstaal gebruikelijk als in de poëzie. De volkstaal heeft het, door de eeuwen waarin het Latijn allesbeheersend was, gehandhaafd, want in de Drentse akten uit de 14^e eeuw vinden we het weer terug. Ook in de Latijnse akten is het trouwens niet zeldzaam.

82. J. L. PAUWELS, De medische terminologie en de nieuwe Woordenlijst van de Nederlandse Taal; *Verhandelingen v. d. Kon. Vl. Acad. v. Geneeskunde v. België*, XVIII (1956); 48-64.

Dit is een poging om voor de wetenschapsmensen een gedragslijn uit te stippelen, nu de compromisoplossing inzake de spelling van de vreemde woorden en bastaardwoorden, alsmede de dubbele spellingen in de nieuwe Woordenlijst, hen vaak voor moeilijke problemen plaatst.

83. J. DAAN, Drie Waterlandse dialecten; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 166-171.

De auteur heeft tegen de in het genoemde werk toegepaste

methode allerlei bezwaren, gedeeltelijk dezelfde als die ik verleden jaar in dit overzicht (nr. 62) aanvoerde.

84. *Onze Taal*. Maandblad van het genootschap „Onze Taal” ; 25^e jaargang (1956).

Het is eigenlijk onrechtvaardig dat in dit overzicht van de Ned. taalkunde niet meer aandacht wordt gewijd aan het verdienstelijke en lang niet saai tijdschrift *Onze Taal*, waarin telkens weer niet alleen deskundige objectieve voorlichting wordt verstrekt over allerlei taalkundige moeilijkheden, maar ook oorspronkelijke opstellen verschijnen, die ongetwijfeld onze aandacht verdienen. Aldus, in het dubbelnummer van mei 1956, schreef L. C. MICHELS over de stemhebbende uitspraak (z) van s aan het begin van Latijnse woorden, die hij als een *geleerd germanisme* beschouwt, evenals de *ui*-uitspraak in *eufemisme* en dg., en besprak C. KRUYSKAMP het gezag, het doel en de wijze van opstellen van een *woordenboek*, waarbij hij ook de juiste houding tegenover vreemde woorden te pas bracht.

85. *Taalonderwijs*. Tweemaandelijks publicatie voor de praktijk van het onderwijs in de levende talen ; Antwerpen, De Sikkel, I, nr. 1, december 1956.

In dit nieuwe Belgische tijdschrift verschijnen korte bijdragen over het onderwijs van het Nederlands, de spelling, de spraakkunst, het A. B. N., dialectismen en belgieismen enz.

5. Levensberichten.

86. A. WEIJNEN, Levensbericht van N. J. H. Royen (Gerlach-); *Jaarboek v. d. Mij der Ned. Lett. te Leiden*, 1955-56 ; Leiden, Brill, 1956 ; 115-119.

In tegenstelling met de gangbare opvatting wordt Royens werk over de „buigingsverschijnselen in het Ned.” hier hoger aangeslagen dan zijn proefschrift over de „nominale classificatiesystemen”. De hoofdbetekenis van het werk van deze verwoede voorstander van de „volkstaal” blijkt te liggen in zijn sanerende invloed op het onderwijs van de moedertaal.

87. M. SCHÖNFELD, Herdenking van C. G. N. de Vooys ; *Jaarboek der Kon. Ned. Akad. v. Wet.* 1955-56 ; 298-309.

Niet alleen wat D. V. schreef wordt hierin besproken, maar ook

hoe het tot stand kwam en waarom het was zoals het was. Zowel de mens als de geleerde worden hier te voeten uit getekend.

88. C. B. VAN HAEREN, Levensbericht van C. G. N. de Vooy; *Jaarboek van de Mij. der Ned. Lett. te Leiden*, 1955-56; Leiden, Brill, 1956; 29-38.

Een zeer geslaagd portret van de onvergetelijke grootmeester van de neerlandistiek, als mens en als geleerde, als promotor van spellingvereenvoudiging, als veelzijdig docent en animator, als schrijver van een groot aantal merkwaardige boeken en artikelen over Ned. letterkunde en vooral taalkunde, als vriend van Vlaanderen en Zuid-Afrika.

89. J. GRAULS, In memoriam Prof. Dr. Lud. Grootaers; *Wetenschappelijke Tijdingen*, XVI (1956); 371-376.

Een jeugdvriend van de overledene haalt herinneringen op en geeft een overzicht van diens loopbaan en wetenschappelijke publicaties.

III. Taalatlassen en Woordenboeken.

1. Taalatlassen.

90. *Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland*, aangevangen door G. G. KLOEKE en zijn medewerkers, voortgezet in samenwerking met de Dialectencommissie der Kon. Ned. Akad. v. Wet. te Amsterdam. Zesde aflevering. Leiden, Brill, 1956. (*Nieuwe Noord- en Zuid-Nederlandse Dialectbibliotheek*, onder leiding van L. GROOTAERS en G. G. KLOEKE. Deel I.)

Deze 6^e aflevering van de Taalatlas bevat, evenals de 5^e, 10 kaarten: 3 verwantschapsnamen: *vader, tante, zoon*, getekend door P. J. MEERTENS, (de 5^e afl. bevatte de kaarten van *moeder, schoon-zuster en broer*); 5 vogelnamen: *gaai, wielewaal, kneu, vink*, getekend door P. J. MEERTENS, en *merel* door G. WINNEN; *kaantjes* door W. G. RENSINK; de 1^e en 3^e pers. meerv. presens door A. R. HOL (die in de 5^e afl. een kaart tekende van de slot *-n* in de werkwoordsvormen). — Deze 6^e afl. bevat ook de alfabetische lijst van de in afl. 1 tot 5 gepubliceerde kaarten.

Reeds bij een oppervlakkige beschouwing van de verschillende

kaarten blijkt : 1. dat de keuze van kleuren en tekens op vrij subjectieve wijze is gebeurd ; 2. dat de kartering van woorden met affectieve inhoud, — hierbij horen uiteraard alle verwantschapsnamen, — een zeer moeilijke onderneming is ; 3. dat men door onkritisch overnemen van door schriftelijke enquête verkregen materiaal soms verschillen suggereert die in feite niet bestaan of die anders liggen dan op de kaart is aangegeven. Subtiële klankvariaties die men herhaaldelijk heeft willen weergeven, had men volledig mogen verwaarlozen, omdat de meeste correspondenten ze ofwel niet, ofwel onvolledig, soms zelfs onjuist genoteerd hebben.

Laten we de kaart van *vader* even nader bekijken. We stellen vast dat voor de talrijke varianten van het woord *vader* tekens in drie verschillende kleuren worden gebruikt : zwarte voor vormen met bewaarde *d*, paarse voor vormen met $j < d$ (b. v. *vajer*), rode voor vormen met volledige syncope van *d* (b. v. *voar*). Het gebruik van drie kleuren voor één enkel grondwoord is misschien wel wat overdadig, maar toch te verantwoorden. Dat het (zwarte) teken een bijzondere vorm krijgt voor varianten met korte vocaal (of dubbele cons.), b. v. *vadder*, en een bijzonder vorm voor varianten met eind-*e*, b. v. *voadere*, kunnen we ook nog begrijpen. Dergelijke verschillen zijn voor iedereen duidelijk hoor- en controleerbaar. Waarom echter *vadder* en *vodder* een totaal verschillend teken krijgen ontgaat me. Ook het gemaakte onderscheid, — dat ik trouwens zelfs niet altijd begrijp ! — tussen *vader*, *voeder*, *voder*, *voader*, *v^oader*, *vo-ader*, *voëder*, *voaëder*, *voeëder*, *voud(e)r*, lijkt me overbodig. Wie uit deze kaart de ontwikkeling van germ. *a* in open lettergreep in onze dialecten zou willen aflezen, zou wel een zeer onvolledig en verkeerd beeld verkrijgen. Een dergelijke klankkaart moet getekend worden aan de hand van materiaal dat speciaal met dat doel is ingezameld. Hier konden dus de kwalitatieve vocalische verschillen rustig worden weggelaten. Zelfs het (moeilijke !) onderscheid tussen lange monoftongen en diftongen hoefde niet op de kaart aangeduid. Dat bij het tekenen van deze kaart werkelijk de bedoeling heeft voorgezeten ze vooral als klankkaart te laten dienen, bewijst het gebruik van hetzelfde teken voor *vouder* en *voudre*, en zelfs voor *vöder* en *vödder*. Als men daarnaast vaststelt dat de vormen *voader* — *voadre* ; *voder* — *vodre* ; *voëder* — *voëdre* ; *voe(ë)der* — *voe(ë)dere* ; *vader* — *vadder* ; *vâder* — *vâdder* ; *voder* — *vodder* ; *voader* — *voadder* telkens een verschillend teken krijgen, moet men dat gemis aan parallelisme betreuren.

De gezamenlijke rode tekens interpreteert men op het eerste

gezicht als vertegenwoordigers van de vormen met *d*-syncope. Bij nader onderzoek blijken echter de laatste twee rode tekens, hoge smalle driehoeken, te staan voor *vat* en *voot*, dus vormen met apocope van de hele eindsyllabe, die m. i. eer bij de zwarte groep horen dan bij de rode. De rest van de rode tekens valt uiteen in twee groepen : a. driehoeken die vormen met duidelijke *d*-syncope aanduiden (type *vaar*, *voare* enz.) b. hartvormige tekens voor vormen zonder *d*, maar ook zonder eind-*r*. Is men echter zeker dat de vormen *va*, *voa*, *voë* enz., uit *vaar*, *voar*, *voër* enz. zijn verkort? Ik zie ze eer als afkortingen uit *vader*, *voader* enz., met verlies van de volledige eindsyllabe. Aldus is de Zuidbrabantse vorm *vō* inderdaad uit *vōder* verkort ; hij kan klankwettig niet uit de vorm met *d*-syncope *voar* zijn ontstaan. Ook deze groep hoorde dus, geheel of gedeeltelijk, bij de zwarte vormen en het rode teken is misleidend. Wat *voai* en *vooi* betreft, het lijkt me zonder meer duidelijk dat ze uit *voajer* en *vojer* zijn verkort en dus bij de paarse groep horen. Twee zo verschillende naamgroepen als *papa* en *ta(a)t* krijgen dezelfde kleur : groen. *Papa* en *papa* krijgen hetzelfde teken, wat volkomen normaal is : de vocaal in voortonige syllabe van zo'n woord wisselt gemakkelijk ; *poepa* krijgt echter wel een verschillend teken ; *popa* en *pipa*, die ook voorkomen, staan niet op de kaart, evenmin als *paps*.

Ten slotte moet ik voor de kaart van *vader* herhalen wat ik reeds voor de kaart van *moeder* liet opmerken (zie het overzicht van 1952, nr. 72) : woorden met affectieve inslag zijn moeilijk in kaart te brengen, omdat de opgaven van de correspondenten altijd onvolledig blijven. Zelfs bij de mondelinge enquête zal veel door de mazen van het onderzoekingsnet glippen. Voor Aarschot (P 25) geeft deze kaart alleen het teken op voor *voder* of *voader* (in feite zegt men *vōder* !) Maar naast deze „gewone” vorm zijn nog in gebruik : *vō*, *voar*, *pere*, *patje*, *popa*, *pa* ; elk van die vormen heeft zijn eigen gebruikssfeer en affectieve inhoud.

Het werd reeds uittrenturen herhaald dat bij dergelijke kaarten enige commentaar volstrekt noodzakelijk is. Zelfs bij een mooie kaart als die van de 1^e en 3^e pers. meerv. presens, waarop door gelukkige kleuring en vorm van de tekens de onderscheiden gebieden duidelijk naar voren treden, rijzen onmiddellijk allerlei vragen. Bij de groene tekens vinden we eerst „stam + genasaleerde a” : dat is duidelijk. Daarna : „stam, eindvocaal genasaleerd” en „stam, eindcons. genasaleerd” : dat geldt wel alleen voor de stammen die op vocaal eindigen (*gaan*, *doen* enz.). Daarna : „stam + η” : hier

staan we perplex. Geldt dat alleen voor de stammen op vocaal? Waarschijnlijk niet, want voor de Antwerpse omgeving, waar men duidelijk *duy*, *zij* enz. zegt, zien we geen groene tekens op de kaart. Worden hier dus weer de gewone werkw. bedoeld? We weten het niet. — En hoe moeten we de toestand in Oost-Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen beoordelen, waar we overal de tekens voor „stam + sonantische n” en voor „stam + ə” naast elkaar vinden? Staan de twee vormen er facultatief naast elkaar of worden bepaalde groepen van werkwoorden zus en andere zo behandeld? — Ook de toestand in de Antwerpse en Limburgse Kempen, waar werkw. vormen op -ə en op -ən blijken voor te komen, mocht wel worden toegelicht.

Deze kritiek kan onrechtvaardig lijken, — *la critique est aisée!* — maar ik vind het spijtig dat een zo verdienstelijk werk, waaraan zoveel inspanning, tijd en geld zijn ten koste gelegd, nog een aantal zwakke plekken vertoont.

91. *Ver slag van de Dialecten-Commissie der Kon. Ned. Akad. v. Wetenschappen over 1956*; Amsterdam, 1956-57; 6 blz.

In 1956 zond het bureau één vragenlijst uit: nr. 28, met een 20-tal vragen van uiteenlopende aard. De zesde aflevering van de Taalatlas, met 10 kaarten, reeds in 1955 gedrukt, verscheen in 1956 (zie vorig nr.). Vier nieuwe kaarten werden getekend voor afl. 7: *korenschoof*, *bos stro* (gedorst koren), *hok* (v. korenschoven), *walmt* (de lamp —).

92. K. HEEROMA, *De Nederlandse Taalatlas; De Nieuwe Taalgids*, II (1956), 73-80.

Deze recensie van de 4^e en 5^e afl. van de *Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland* biedt aan H. de gelegenheid om nog eens de opzet van zijn *Taalatlas van Oost-Nederland en aangrenzende gebieden* toe te lichten en te pleiten voor het beoefenen van de dialectgeografie in Europees verband. Na de kritische bespreking van de kaarten van afl. 4 en 5, uit hij, terecht, de wens dat de bewerkers van de atlas nu eindelijk eens de noodzakelijke commentaar bij de kaarten zouden publiceren, wat ook het grote voordeel zou hebben dat bepaalde gegevens en onbelangrijke varianten niet meer op de kaarten hoefden te verschijnen.

93. *Deutscher Sprachatlas...* beg. v. F. WREDE, fortges.

von W. MITZKA u. B. MARTIN, 20-21 Lfg. + Text (Karten 117-128 ; Text 337-344) ; Marburg (Lahn), Elwert, 1956.

Van *dreschen* (dorsen) en *fliegen* krijgen we telkens de stam in 4 kaarten, de uitgang in één. Voor *was* (*was... für?*) en *auf* was telkens één kaart voldoende. Op kaart 117 zien we een groot West- en Oostfaals gebied met *diäsk-*, *diäsch-* en een klein Noordfries met *tjask-* voor *dors(en)*, parallelle vormen van Brabants *djos-*, *djos-*.

94. W. MITZKA, Deutscher Wortatlas, Band IV ; Giessen, Schmitz, 1955 ; 23 kaarten + 43 blz.

De kaarten zijn bewerkt volgens de gewone methode. Ze geven de in het Duitse taalgebied voorkomende benamingen op van 4 dieren : *de ekster*, *de pad*, *de sprinkhaan* en *de zeug* ; de namen ter aanduiding van de *anemoon*, *de rogge* ; *de jongen*, *het meisje*, *de peter*, *de meter* ; *de knokkel* of *enkel*, *de nek*, *de speld*, *de ploegstaart*, *de heuvel* of *hoogte*, *de korst* (van het brood), *het litteken*, *de begrafenis*, *de lente*, *de buikpijn*. Zijn verder behandeld : één adj. *ledig* ; 2 werkw. : *het bliksemt* en *uitwringen* (van het wasgoed). De 43 blz. tekst bevatten de namenlijsten en de varianten bij elke kaart.

95. E. SCHWARZ, Sudetendeutscher Wortatlas, Band II ; München, R. Lerche, 1956 ; 43 blz. en 35 kaarten (nrs. 36-70).

De eerste afl. van deze atlas is besproken in het overzicht van 1954, nr. 71. Ook in deze 2^e afl. zijn de plant- en diernamen goed vertegenwoordigd. De neerlandicus zal een aantal interessante etymologische en andere verklaringen vinden in de teksten die bij de kaarten horen, b. v. over *berg* (gesneden mann. zwijn), blz. 14 ; *nagelbloem* (anjelier), blz. 20 ; *niets/niks*, blz. 21 ; *els* (priem) blz. 24 v. ; *zuring*, *zurkel*, blz. 27 ; *kattestaart* (plant), blz. 29 ; *aal* (mestvocht), blz. 35 ; *stier*, blz. 37 ; *ederikken* (herkauwen), blz. 39. — Dat *Karf(e)lat* (anjelier) de ontleende tsjechische vorm zou zijn, is mogelijk ; het woord kan echter even goed direct uit Lat. *caryophyllata* stammen, een oude benaming van het nagelkruid.

96. K. HEEROMA, Vers un atlas linguistique européen ; *Orbis*, V (1956), 339-348.

Geeft een overzicht van het werk dat in Duitsland en vooral in Nederland is gepresteerd op het gebied van taalatlassen. H. meent

dat er reeds genoeg voorbereidend werk is geweest in de verschillende landen om te mogen streven naar een meer synthetische taalatlas van Europa, waarin vooral de woordgeografie zou worden behandeld met verwaarlozing van fonetische nuances. Aan elk onderzoeker zou grote vrijheid worden gelaten wat de uitwerking van zijn eigen problemen betreft, maar alle cartografisch werk zou moeten worden gecoördineerd.

97. A. COETZEE, *Development towards an Afrikaans Linguistic Atlas*; *Orbis*, V (1956), 28-34.

Historisch overzicht van wat er in Zuid-Afrika aan taalbeschrijving is gedaan van 1685 tot 1900. Sedert 1910 hebben T. H. LE ROUX, S. A. LOUW en A. J. COETZEE de dialecten bestudeerd en dialectkaarten getekend. Op dit ogenblik wordt er met ondersteuning van de regering, aan een Dialectatlas en een Folklore-atlas gewerkt.

2. Woordenboeken.

98. *Woordenboek der Nederlandse Taal*; 's-Gravenhage/Leiden, M. Nijhoff/Sijthoff, 1956.

Deel 12 (3^e stuk), afl. 13 : *regneren-reinigen* (kol. 1537-1664), bewerkt door F. VAN COETSEM, met medew. v. A. C. CRENA DE IONGH, R. LIEVENS en A. J. PERSIJN.

Deel 17, afl. 17 : *transport-trappist* (kol. 2009-2136), bewerkt door N. BAKKER.

Deel 18, afl. 14 : *vena-vensteren* (kol. 1665-1792), bewerkt door F. DE TOLLENAERE, met medew. v. R. LIEVENS en J. PH. VAN OOSTROM.

Supplement, deel 1, afl. 18 : *avanceren-azuursteen* (kol. 2177-2304) + Nalezing : *a-asympoot* (kol. 2305-2334), door C. H. A. KRUYSKAMP.

Hiermee is het 1^e deel van het Supplement (letter A) voltooid. Voorlopig zal er niet aan een 2^e deel worden gewerkt; alle krachten zullen worden gewijd aan de voltooiing van het hoofdwerk, dat nu voor ongeveer 6/7 gereed is.

99. L. WILS, *Vlaanderen en het tot stand komen van het „Woordenboek der Nederlandsche Taal”*; *Nova et Vetera*, XXIII (1955-56), 373-382.

Een duidelijke uiteenzetting van de rol die de Zuidnederlanders

hebben gespeeld bij het tot stand komen van het W. N. T. : aan de plannen hebben zij actief en geestdriftig meegewerkt ; voor financiële steun uit het Zuiden hebben ze gezorgd ; bij de praktische uitvoering hebben zij DE VRIES bijna uitsluitend platonische hulp verstrekt.

100. VAN DALE, Nieuw Handwoordenboek der Nederlandse Taal, 7^e druk ; 's-Gravenhage, Nijhoff, 1956 ; XVI-1097 blz.

M. J. KOENEN-J. ENDEPOLS, Verklarend Handwoordenboek der Nederlandse Taal, uitg. d. †H. L. BEZOEN en J. NAARDING ; Wolters, Groningen, 1956 ; VII-1320 blz.

Beide voortreffelijke woordenboeken zijn helemaal bijgewerkt en in overeenstemming gebracht met de nieuwe Woordenlijst van de Ned. Taal.

101. FOKKO BOS, De vreemde woorden ; herzien en vermeerderd door O. NOORDENBOS ; 3^e druk ; Amsterdam/Antwerpen, Wereldbibliotheek, 1955 ; 431 blz.

De nieuwe druk van deze nuttige, reeds 40 jaar oude vreemde-woordentolk is helemaal bijgewerkt.

102. L. DE MAN, Bijdrage tot een systematisch glossarium van de Brabantse oorkondentaal. Leuvens archief van circa 1300 tot 1550. Deel I. Brussel, Belgisch Interuniversitair Centrum v. Neerlandistiek, 1956 ; 776 blz. (*Bouwstoffen en Studiën voor de geschiedenis en de lexicografie van het Nederlands, IV.*)

Dit glossarium is de vrucht van een jarenlang exciperen van de prozateksten der oude officiële bescheiden die in de Leuvense archiefdepots, vooral het stadsarchief, berusten. Het beschikbare materiaal was zo reusachtig dat er een keus moest worden gedaan : de oudste bronnen (1300-1345) werden systematisch onderzocht, uit de jongere werd voor elke periode van 15 à 20 jaar een deel gekozen. Geografisch is de stof beperkt tot de plaatsen gelegen in de oude Banmijle of Leuvense kwartier van het hertogdom Brabant, grosso modo overeenstemmend met het tegenwoordige arrondissement Leuven, (het noordwestelijke derde van de provincie Brabant)

Een hoofdstuk uit de inleiding verstrekt welkome inlichtingen

over de taak, de werkwijze, de taal en de stijl van de klerken en geeft een alfabetische en chronologische lijst van de schrijvers der geëxcerpeerde stukken. Om de teksten leesbaar te maken zijn alle afkortingen opgelost, voor de rest is de oorspronkelijke spelling gehandhaafd.

Om redenen die uitvoerig worden toegelicht in de inleiding, is het glossarium niet alfabetisch, maar ideologisch geordend, en wel volgens het systeem, — natuurlijk met enige aanpassing, — dat door R. HALLIG en W. VON WARTBURG voor zulke indeling werd uitgewerkt in hun *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie, Versuch eines Ordnungsschemas*.

Ik ben door het werk van DE MAN niet overtuigd dat voor een dergelijk glossarium de ideologische ordening bruikbaar is dan de alfabetische. De hele woordenschat wordt ondergebracht in drie grote groepen: A. het heelal, B. de mens, C. de mens en het heelal (1). In honderden gevallen vindt men bepaalde woorden onder heel andere titels dan men zou verwachten en worden woorden gescheiden die blijkbaar bij elkaar horen. Hiervan slechts een paar voorbeelden: *rose*, *rosekijn* en *roselare* vindt men onder A, I, j op blz. 161-62, *rosier* en *rosegaerde* onder B, III, b, 2, gg op blz. 761-62; de namen van het onkruid staan op blz. 162-63, het werkw. *wieden* op blz. 764. Wie een bepaald woord wil vinden, moet soms vrij lang zoeken. En als men het ten slotte niet vindt, weet men niet eens of het woord inderdaad niet voorkomt, ofwel misschien te vinden is op een onvermoede plaats. Zonder een alfabetisch register, — dat we hopen aan te treffen in deel II, — is het werk haast niet te gebruiken. Was het dan echter niet eenvoudiger geweest het glossarium toch maar alfabetisch op te stellen, met eventueel een aanhangsel, waarin de woordenschat ideologisch zou zijn gegroepeerd, wat weinig plaatsruimte zou vergen?

103. G. DE SMET, *Invloed van Junius' Batavia op Kiliaans Woordenboek; Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 44-59.

Dit opstel is een vervolg op een vorige studie van D. S. over hetzelfde onderwerp, (zie nr. 72 van het overzicht van 1954; vgl. ook nr. 73 van 1955). Dat de invloed van de Batavia zich niet beperkt tot de plaatsen waar KILIAAN zelf dit uitdrukkelijk ver-

(1) Het hier besproken werk omvat afdeling A en de 3/5 van afdeling B.

meldt, wordt met een aantal voorbeelden aangetoond. De vermelding *holl.* achter nieuwe, ook wel achter oude lemmata, in de 3^e uitgave van het *Etymologicum*, alsmede het toevoegen van nieuwe betekenissen, blijkbaar uit de Batavia overgenomen, wijzen in die richting. Het blijft echter vreemd, dat KIL. een aantal goede Nederlandse woorden uit de Batavia niet heeft opgenomen.

104. G. DE SMET, Kiliaan en Hadrianus Junius. De „*Libri Animadversorum*”; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 1-12.

In dit artikel wordt aangetoond dat, bij het opstellen van zijn *Etymologicum*, KILIAAN niet alleen JUNIUS' *Nomenclator* en *Batavia* heeft gebruikt, maar ook het in bovenstaande titel genoemde boek. Hij nam er Ned. woorden, Latijnse vertalingen en Griekse grondwoorden uit over. (Zie vorig nummer; ook nr. 72 van het overzicht van 1954 en nr. 73 van 1955.)

105. G. ISING, Die Erfassung der deutschen Sprache des ausgehenden 17. Jahrhunderts in den Wörterbüchern Mathias Kramers und Kaspar Stieler; Berlin, Akad.-Verlag, 1956; 135 S. (*Veröff. d. Inst. f. dt. Sprache u. Literatur*, Bd. 7.)

In dit werk wordt gewezen op de grote invloed van KILIAAN op STIELER en op de „Belgische” woorden in diens woordenboek. Ook wordt de aandacht gevestigd op de figuur van de Keulenaar KRAMER, van wie in 1716 een *Nederlandse spraakkunst* en in 1719 een *Nederduits-Hoogduits, Hoogd.-Nederd. woordenboek* verscheen.

106. *Woordeboek van die Afrikaanse Taal*. Tweede deel D-F; VIII-794 blz.; Pretoria, Die Staatsdrukker, 1955.

De samenstelling van dit Wdb. verloopt vlot: het 1^e deel verscheen in 1950. De stof wordt blijkbaar gaandeweg veel uitvoeriger behandeld, want volgens de oorspronkelijke werkwijze zou dit 2^e deel tot de letter H. gereikt hebben! Van streektaalwoorden wordt zo mogelijk het verspreidingsgebied aangeduid. Bij alle meerlettergrepige woorden wordt de klemtoon aangegeven en bij alle enkelvoudige substantieven het meervoud.

107. *Frysk Wurdboek*. Foarste diel: Frysk-Nederlânsk,

bewerkt door H. S. BUWALDA, G. MEERBURG en Y. POOR-
TINGA. Bolswert, Osinga, 1956 ; 599 blz.

Dit woordenboek, waarvan het 2^e deel verscheen in 1952, dient zich aan als een voorbereiding tot het *Great Frysk Wurdboek*, dat zo volledig mogelijk het moderne Fries zal beschrijven. Het bevat materiaal uit geschreven bronnen, met inbegrip van de vaktalen, enigszins aangevuld met materiaal uit de volksmond.

108. J. und W. GRIMM, Deutsches Wörterbuch, hrsg. v. d. Deutschen Akademie d. Wissenschaften zu Berlin ; Leipzig, Hirzel, 1955-56.

Lfg. 348-349 (Bd. XIV, Abt. 1, Lfg. 11-12) : *Weltheilig-Wendun-
mut* (kol. 1601-1824).

Lfg. 350 (Bd. IV, Abt. 1, T. 5, Lfg. 9) : *Gottesleugnung-Götze*
(kol. 1281-1440).

Lfg. 351-352 (Bd. XII, Abt. 1, Lfg. 15-16) : *verzehren-verzwunzen*
(kol. 2465-2722).

Lfg. 353 (Bd. IV, Abt. 1, T. 5, Lfg. 10) : *Götze-Grabeshöhle*
(kol. 1441-1600).

Lfg. 354-355 (Bd. XV, Lfg. 10-11) : *Zinngrube-Zmasche* (kol.
1441-1740).

Lfg. 356 (Bd. X, Abt. 3, Lfg. 7) : *Straubinger-strecken* (kol. 961-
1120).

109. *Trübners deutsches Wörterbuch*. Begr. v. A. GÖTZE...
hrsg. von W. MITZKA ; Berlin, De Gruyter, 1956.

Lfg. 60-71 (Bd. VII, Lfg. 5-10) : *unterdrücken-vorzüglich* (blz. 305-
774). — (Bd. VIII, Lfg. 1-6) : *W-zertrümmern* (blz. 1-384).

110. H. PAUL, Deutsches Wörterbuch ; 5^e druk, bewerkt
door A. SCHIRMER ; Halle (Saale), Niemeyer, 1956...

De 1^e druk verscheen in 1896, de 4^e in 1935. In deze 5^e druk,
die in afleveringen verschijnt, is de overzichtelijke voorstelling
dezelfde gebleven, maar een groot aantal nieuwe woorden zijn
opgenomen en de etymologische verwijzingen zijn aanzienlijk
vermeerderd.

111. *Althochdeutsches Wörterbuch*... bearbeitet und hrsg.
v. E. KARG-GASTERSTÄDT u. Th. FRINGS ; Berlin, Akade-
mie-Verlag, 1956.

Liefg. 6-8 : *an(a)-ânu* (kol. 353-592).

112. *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch...* hrsg. von G. CORDES; Neumünster, Wachholtz, 1956.

Lfg. 11 : *vuldrinken-fuze* (kol. 1025-1115).

113. H. MARZELL, *Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen*; Leipzig, Hirzell, 1956.

Lieferung 14, (Bd. 2, Lfg. 5) : *Gentiana-Helleborus* (kol. 641-800).

114. R. L. COLLISON, *Dictionaries of Foreign Languages. A Bibliographical Guide to the General and Technical Dictionaries of the Chief Foreign Languages, with Historical and Explanatory Notes and References*; London, The Hafner P. Comp., 1955; xviii-210 p.

Meer dan 1400 woordenboeken in 255 verschillende talen worden in dit boek besproken of vermeld. Het Nederlands wordt — ik zei bijna „natuurlijk!“ — als een arm broertje behandeld. Aan het enorme *Woordenboek der Nederlandse Taal* (25-tal delen) worden 3 regels ten koste gelegd, het *Deutsches Wörterbuch* van GRIMM en het *Dict. de la Langue française* van LITTRÉ (4 delen) krijgen er elk 22! Van de Duitse en Franse dialectwoordenboeken worden er telkens een 25-tal vermeld, waaronder 5 Waalse. De Nederlandse idiotica schijnen niet te bestaan: geen spoor van SCHUERMANS, DE BO, JOOS, TEIRLINCK, CORNELISSEN-VERVLIET, GOEMANS, BOEKENOOGEN, TE WINKEL!

3. Dialectwoordenboeken.

115. G. WINNEN, *Een weinig bekend Supplement op het Hagelands Idioticon; Debating* (revue des étudiants germanistes, Liège), 1954-55; 98-102.

Herdruk van een suppl. op het Hag. Id., dat een zekere G. J. uit Bekkevoort, onder de titel *Hagelandsch Taaleigen*, liet verschijnen in het Tijdschrift *De Hagelander*, V (1897-98); 28-32, 56-58 en 97-99.

116. J. GOOSSENAERTS, *De Taal van en om het Landbouwbedrijf in het N.-W. van de Kempen. Een taal-, vak-, geschied-, heem- en volkskundige bijdrage tot de Nederlandse woordenschat*; Gent, Secr. d. Acad., [1956]. Afl.

A-B en B-H, blz. 1-288. (*Kon. VI. Acad. v. Taal en Letterkunde*. Reeks VI, nr. 76).

De lange titel zegt voldoende duidelijk wat men in het werk vindt, dat eigenlijk *Woordenboek van...* zou moeten heten, want de hele stof wordt onder de vorm van alfabetisch geordende lemma's meegedeeld. Het werd reeds in 1909 door de Academie bekroond, maar is sedertdien door de auteur nog bijgewerkt. De laatste aflevering met de Inleiding, zal waarschijnlijk reeds in 1957 verschijnen, zodat we in ons volgend overzicht het hele werk zullen kunnen bespreken.

117. *Verenigingsnieuws* van de Zeeuwse Vereniging voor Dialectonderzoek, nrs. 105 tot 109.

Deze 5 vragenlijsten bevatten de woorden met *s* van *sek* tot *soort*.

118. *Rheinisches Wörterbuch...* bearbeitet von †J. MÜLLER und hrsg. von K. MEISEN; Berlin, Klopp, 1956. Liefeningen 112-117 (Bd. VII, 19-24); *schlafen-schnäuken* (kol. 1185-1568).

Wij brengen in herinnering dat in elke aflevering van het *Rh. Wtb.* woordkaarten zijn opgenomen die voor de Ned. dialectologie belangrijk zijn. In deze afleveringen komen o. a. de volgende kaarten voor: *een middagdutje, glijden* (op ijs) *slijpsteenvat, splinter, ingewanden v. geslacht dier, braambes, kletsoor, bladluis*.

119. *Niederdeutsche Wörterbücher*; Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung, 1956, 22-24.

Overzicht van de stand der werkzaamheden bij de voorbereiding en de publicatie van de talrijke Nederduitse dialectwoordenboeken.

120. *Niedersächsisches Wörterbuch, ...* bearbeitet von W. JUNGANDREAS; Neumünster, Wachholtz, 1955.

Lieferung 4: *anlutjen — Aschengatt* (kol. 385-512).

121. *Mecklenburgisches Wörterbuch ...* aus d. Sammlungen R. WOSSIDLOS, bearb. v. H. TEUCHERT; Berlin, Akad.-Verlag, 1956.

Lieferungen 13-14 (Band II, 4, 5): *Dor — dwalen* (kol. 385-640).

122. *Luxemburger Wörterbuch*; Luxemburg, P. Linden, 1956.

Lieferung 8: *Grippe-sou* — *Himmel* (Bd. II, SS. 81-160).

123. *Hessen-nassauisch Volkswörterbuch*, bearbeitet von L. BERTHOLD, Marburg, Elwert, 1956.

Lieferung 21 (III. Band): *schnappen* — *Schnürchel* (kol. 321-384).

124. *Badisches Wörterbuch* ... bearbeitet von E. OCHS; Lahr (Baden), Schauenburg, 1956.

Lieferungen 18-19: *Gägis* — *Geizel* (S. 277-340).

IV. Klank- en Vormleer.

125. C. KRUYSKAMP, Een onuitgegeven spraakkunst uit de 18de eeuw; *De Nieuwe Taalgids*, XLVII (1954), 79-87.

Bedoeld is de in 1774 voltooide *Proeve ener Aanleiding tot de Nederlandsche Letterkunst*, die eerst *Schetze ener Nederduitsche Spraak-kunst* heette. K. geeft een kritische uiteenzetting van de onzekere, tweeslachtige inhoud en betreurt niet dat het werk onuitgegeven bleef. De auteur, HERMAN TOLLIUS, rechtsgeleerde en filoloog, geeft nergens blijk van degelijk taalinzicht of zuiver taalgevoel, maar bekijkt alles tegen de achtergrond van het Latijn en Grieks.

126. R. J. G. VENNEMAN, Welke wijzigingen ondergaat het Aalsters dialect? *Taal en Tongval*, VIII (1956), 35-38.

Seder COLINET in 1896 het dialect van Aalst in de *Lewense Bijdragen* precies beschreef, zijn er enkele wijzigingen ingetreden. De voornaamste zijn: een begin van ronding en van palatalisatie van sommige klanken, ontwikkeling van *e* tot *i* en zelfs tot *y*, een frekwenter gebruik van de meervouds-*s*.

127. J. SMIT, Knop syn Skylger spraekleare; *Us Werk*, V (1956), 25-37.

In zijn *Spraakkunst der Terschellinger dialecten* (zie nr. 49 van ons overzicht van 1954) gaf G. KNOP een beknopt overzicht van de klankleer van het dialect van Midsland. Hier schrijft nu een kenner van dit dialect niet minder dan 12 blz. correcties bij deze

klankleer. Opvallend is b. v. het stemhebbend blijven van de eindconsonant in de transcriptie van Smit. In zijn inleiding spreekt hij nochtans slechts van een „tendens om stemhebbend te zijn bij de eindconsonanten *b, d, g, v, z*”.

128. EIJKMAN, *Phonetiek van het Nederlands*, 2^e druk, bezorgd door M. KNOOP; Haarlem, de Erven Bohn, 1955; XII-164 blz.

De lof van EIJKMANS voortreffelijk, destijds ongeëvenaard handboek hoeft niet meer te worden verkondigd. Is het echter verantwoord bij een zo goed als ongewijzigde herdruk in de Inleiding aan te kondigen dat het boek „met zorg is herzien”? Dan verwacht men toch meer dan een paar nieuwe tekeningen en voetnoten!

129. J. POHL, *Témoignages sur la prononciation du français d'aujourd'hui*; *Revue des Langues Vivantes/Tijdschrift v. Levende Talen*, XXII (1956), 294-302.

Dit opstel interesseert ook de neerlandici, omdat ze soms menen dat voor de uitspraak van het Frans, in tegenstelling met het Ned., strenge normen bestaan. P. heeft in 1955 te Sèvres de taal beluisterd van een groot aantal leraren uit verschillende streken van Noord-Frankrijk en vastgesteld dat, voor vele fonemen, hun uitspraak allerlei varianten vertoonde, wat de overtuiging van A. MARTINET bevestigt: „Qu'il y a une infinie variété de prononciations correctes du français.”

130. J. P. M. EGGERMONT, *De klankfrequentie in het hedendaagse gesproken Nederlands*; *De Nieuwe Taalgids*, IL (1956), 221-223.

In het *Ned. Tijdschrift v. Geneeskunde* (LXXXI (1944), 435 vv.) was een artikel verschenen dat de uitslag meedeelde van een onderzoek naar de klankfrequentie in het geschreven Nederlands. In 1955 werd hetzelfde aantal woorden (10.000) onderzocht in het gesproken Ned. (conversaties opgenomen op taperecorder). Uit de vergelijking van de frequentie der verschillende fonemen in beide soorten van taal blijkt dat slechts in een 5 tal gevallen een belangrijke afwijking bestaat.

131. K. KOOIMAN, *Nogmaals het suffix -heid*; *De Nieuwe Taalgids*, IL (1956), 112-113; — C. KOSTELIJK, *Het suffix -heid in het Noordhollands*; *ibid.*, 198-199.

Kleine polemiek naar aanleiding van de artikels over hetzelfde onderwerp besproken in ons overzicht van 1955, nrs. 99 en 100, tussen laatstgenoemde, die meent dat de *h* van *heid* in N.-H. soms „zwak” wordt gesproken en eerstgenoemde, die meent dat deze „zwakke” *h* een fictie is : feitelijk is er geen *h* meer.

132. K. KOOIMAN, Opmerkingen over de *h* en uitweidingen over het suffix *-heid* ; *Taal en Tongval*, VIII (1956) 150-161.

De schr. probeert uit te maken in welke posities de *h* in het Ned. resp. duidelijk, zwak en niet meer gesproken wordt. — Dan onderzoekt hij de schrijfwijze(n) van het suffix *-heid*, met zijn Vlaams meerv. *-heden*, in het mnl. : vaak *h*-loos in Vlaanderen, met *h* in Brabant. In echte volkstaal zou de *h* gemakkelijk wegvallen, — het hele suffix zou trouwens tot *-æt* kunnen afslijten, — maar *-heid* is een suffix „van deftigen huize”, evenals *-hajtig* en *-halve* ; het is weinig gebruikelijk in de gewone omgangstaal. (Zie ook het vorige nr.).

133. O. LEYS, Sporen van vokaalbreking en stembandoclusief in de Zuidnederlandse naamkunde ; *Handelingen v. d. Kon. Comm. v. Toponymie en Dialectologie*, XXX (1956), 45-62.

PÉE besprak voor het eerst de zg. parasitaire *k* in Wvl. *ukt* (oud). GROOTAERS meende dat deze *k*, een relictvorm, zich uit een stembandoclusief had ontwikkeld, (zie ons overzicht van 1952, nr. 49). L. heeft dank zij geduldig zoeken enkele Vlaamse toponymische bewijsplaatsen ontdekt, van de 12e (?) tot de 17e eeuw, die duidelijk een parasitaire *k* vertonen. Het 2e lid van de gemeentenaam *Koningshooikt* (prov. Antwerpen) kan op dezelfde manier worden verklaard.

134. A. MARTINET, *Économie des changements phonétiques* ; Berne, Francke, 1955 ; 395 p.

Bespreekt de overgang *ft* > *cht* in het Ned. in een ruim fonetisch verband (blz. 75 v.) en haalt parallellen aan uit andere talen.

135. J. AERTS, Tongpunt *-r* en huig-*R* in het dialect van Turnhout ; *Louvense Bijdragen, Bijblad*, XLV (1955), 81-83.

83 % van 2659 te Turnhout onderzochte schoolkinderen spreken nog steeds de tongpunt-*r*, 10,5 % de huig-*R* ; bij 6,5 % is er aarze-

ling. Meisjes zijn veel conservatiever dan jongens : 90 % tegenover 74 % ! Bij burgerskinderen komt *huig-R* vaakst voor, bij arbeiderskinderen minder, bij landbouwerskinderen minst van al.

136. C. B. VAN HAERINGEN, *Mògge en morge(n)* ; *De Nieuwe Taalgids*, II (1956), 300.

Vele Nederlanders die anders altijd dentale *r* spreken, gebruiken velare *R* in de groet *morge(n)* (*bonjour*). V. H. verklaart deze „stadse” *R* op dezelfde wijze als de „zuivere” *e* en *a* in *neen* en *ja* op plaatsen waar klankwettig een diftong in die woorden zou moeten staan.

137. K. HEEROMA, *Metathesierung und Demetathesierung* ; mit 4 Karten ; *Rheinische Vierteljahrsblätter*, XXI (1956), 45-52.

In woorden met *r* + korte voc. + dentaal is *r*-metathesis in een bepaalde periode van de Ned. taalgeschiedenis klankwettig gebeurd (voorb. *vors*, *sport*, *gars* < *gras*). De uitzonderingen in het tegenwoordige Nederlands moet men door analogie of latere demetathesis verklaren. Aan de hand van de tegenwoordige verspreidingsgebieden van *vors*, *sport*, *gars* en *wart* (*wrat*) probeert H. te bewijzen dat het metathesisverschijnsel zich misschien, het demetathesisverschijnsel zich zeker van het zuiden uit naar het noorden verbreed heeft, zowel in de Nederlanden als in het Ripuarische Rijnland.

138. L. DE MAN, *Een paar Sinter-namen, Taal en Tongval*, VIII (1956), 148.

Deelt een lijstje mee van *Sinter-namen* uit het Leuvens archief (1360-1545). D. M. ziet in de uitgang *-er* mogelijke analogie naar uitdrukkingen als *onser vrouwen daghe*, *alderheylegenmisse*.

139. G. KLOEKE, *Op tie manier, is tat algemeen Hollands?* *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 296-300.

Kl. meent dat de stemloze sandhi in *op tie* enz. vooral Zuidhollands is en niet gewoon in (een deel van) Noord-Holland. Hij acht een nader onderzoek omtrent de geografische verspreiding van het verschijnsel gewenst en vraagt zich af wie de moed zou hebben *is tat* als de Ned. norm te beschouwen en *iz dat* als een provincialisme. (J. LEENEN heeft die moed opgebracht in *Taal en Tongval* VI (1954), 1-24 ; zie ons overzicht van 1954, nr. 64).

140. A. VAN LOEY, Sandhi-verschijnselen in het Nederlands; *Verlagen en Mededelingen v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*, 1956; 21-37.

De auteur probeert meer klaarheid te brengen in het door Leenen en Van Haeringen reeds behandelde probleem: Waarom heeft men in het Hollands en het Limburgs progressieve assimilatie in de gevallen „is tat (juist), op tie (manier)”? (Zie ons overzicht van 1954, nr. 64 en dat van 1955, nrs. 114 en 115). Hij haalt een aantal bewijsplaatsen aan uit oudere, vooral mnl. bronnen, die er op wijzen dat de *d* na stemloze cons. vaak zelf stemloos werd. Dit was een vaste regel in niet of zwak beklemtoonde syllaben, elders echter niet. In een jongere tijd kwam dan, vooral onder de druk van etymologisch herstel, een tendens naar regressieve assimilatie, d. i. behoud van de *d*. Dit herstel kwam te laat om de progressieve assimilatie in de zwakke preterita (type *maecte*), nog ongedaan te maken. Verder bleven als relictten van de „oudere” sandhi nog bewaard: de assimilatie $t + d > t$ in het Vlaams en het Brabants, enkele zeldzame afzonderlijke gevallen (b. v. *destax*, dinsdag) en ten slotte de door Leenen en Van Haeringen behandelde groep: *is tie*, op te enz. Bij deze laatste categorie is het zwakke „relief” van de *d*-woorden dus niet de oorzaak van het ontstaan, maar wel van het behoud der stemloze assimilatie.

141. E. ERÄMETSÄ, Über die Ländernamen auf *-ie* und *-ien*; *Neuphilologische Mitteilungen*, LVII (1956), 224-227.

In het Duits zijn de oude vr. namen van landen op *-ia*, *ie*, waarschijnlijk in de 16^e eeuw, overgegaan in neutra op *-ien*. Ook in het mnl. is dezelfde evolutie merkbaar. De twee vormen hebben dan lange tijd naast elkaar bestaan, maar nu heeft de vorm op *-ië*, soms *-ije*, overwonnen, b. v. *Arabië*, *Italië*, *Perzië*; *Turkije*. Is er invloed geweest van de *n*-loze Engelse vormen? De moderne vorm *België* is wel een analogieformatie en moet niet uit het Latijn worden verklaard.

142. W. N. C. G. VAN LIERE, De scherplange *e* en de naamkunde. Opmerkingen over en naar aanleiding van woorden met een in de onomastiek ietwat veronachtzaamd foneem; *Nomina Geographica Neerlandica*, XIV (1954), 67-115.

In een groot deel van het Ned. taalgebied onderscheidt men nog

altijd de zgn. scherplange \acute{e} (< wgerm. *ai* of \acute{e}^2) van de zgn. zachtlange \bar{e} (< gerekte *a, e, i*). Nu zijn er enkele woorden met een scherplange \acute{e} die blijkbaar niet op germ. *ai* teruggaat, b. v. *leeg* (= laag, adj.). In dit opstel behandelt de auteur op uitvoerige wijze de etymologie en de geografische verspreiding van een paar andere woorden van dit soort : *meet* (o. a. hooiland) en zijn mogelijke samenstellingen en *ee* < *ehe*, water.

143. K. FOKKEMA, Dou hast en dou hest ; *It Beaken*, XVIII (1956), 91-99.

In het geschreven Fries van nu komen in de vervoeging van het werkw. *hawwe* (hebben) alleen *a*-vormen voor, misschien wel omdat het Ned. *e*-vormen heeft, want uit de *Dialectatlas van Friesland* (zie het overzicht van 1955, nr. 67) blijkt dat de volkstaal er meestal *e*-naast *a*-vormen gebruikt. Tussen 1600 en 1870 vinden we in de geschreven taal *e*, in het oude (West)fries meestal *a*, sporadisch *e*. De Friese *e*-vormen komen niet noodzakelijk uit het Hollands ; ze kunnen door umlaut zijn ontstaan.

144. I. VAN DER VELDE. De tragedie der werkwoordsvormen, (taalhistorische en taaldidactische studie) ; Groningen, Wolters, 1956 ; XII-445 blz.

Het woord „tragedie” in de titel wijst erop dat hier een onderwijzman aan het woord is, die betreurt dat, niettegenstaande de vele uren die in het lager onderwijs aan het aanleren en inoefenen van de werkwoordsvormen ten koste worden gelegd, de meeste Nederlanders hun werkwoorden niet zonder fouten kunnen spellen. In een eerste, historisch deel van zijn werk (120 blz.) gaat de auteur na hoe het Nederlands aan de moeilijke spelling van zijn werkwoordsvormen is gekomen. In het tweede deel, het uitvoerigste (230 blz.) brengt hij verslag uit over het uitgebreid onderzoek dat hij heeft ingesteld bij 1500 leerlingen uit het L. O. In deel III (80 blz.), waarin hij de therapie bespreekt, verwacht men, na wat voorafgaat, een pleidooi voor spellingvereenvoudiging aan te treffen. V. meent echter dat de spelling van de werkwoordsvormen om opportuniteitsredenen dient gehandhaafd. Hij verwacht alle heil van een nieuwe taaldidactiek, die hij in bijzonderheden uitstippelt.

145. C. B. VAN HAERINGEN, Voltooid tegenwoordig of verleden ; *De Nieuwe Taalgids*, II (1956), 270.

De term *voltooid tegenwoordige tijd*, waarschijnlijk door BRILL bijna 100 jaar geleden ingevoerd, vindt geen algemene instemming omdat hij een *verleden* aanwijst.

146. P. BRACHIN, Le genre des substantifs en néerlandais ; *Études germaniques*, XI (1956), 202-217.

Br. geeft een goed overzicht van de vele moeilijkheden die in het Ned. kunnen voorkomen bij de vervanging van een subst. door een pers. of bezitt. voornaamwoord en van de verschillen tussen Noord- en Zuid-Nederland die hierbij tot uiting komen. Hij spreekt met waardering over de compromis-oplossing die de nieuwe Woordenlijst v. d. Ned. Taal bracht met betrekking tot de genusaanduiding bij subst.

147. J. VAN CLEEMPUT, Zin en betekenis van de dubbele acutus in diplomatische bronnen uit de onl. en vroeg-mnl. periode ; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 60-78.

Uit een overvloed van bewijsmateriaal met Latijnse, Franse en Ned. woorden trekt de schr. het besluit dat, op twee opeenvolgende klinkers geplaatst, de dubbele acutus dikwijls, vooral in de oudste bronnen, een hiaat aanduidde, soms ook een diftong, soms een lange klinker. Op *n* en *i* kon men het teken gebruiken ter onderscheiding van een voorafgaande of volgende *u*, *n*, *i*, *m*. (Zie ook nr. 212 van het overzicht van 1955).

148. J. DE VRIES, Die altnord. Wörter mit *gn-*, *hn-*, *kn-*Anlaut ; *Indogermanische Forschungen*, LXII (1955-56), 136-150.

Woorden met *gn-* *hn-*, *kn-* in de anlaut, waarop dan allerlei vocalen kunnen volgen, zijn in de Germaanse talen, ook in het Ned., zeer talrijk. De variaties zijn wel in het Germaans ontstaan en hoeven niet door hypothetische vormen in het idg. te worden verklaard.

149. T. HOEKEMA, Ist Nasalschwund vor Spiranten typisch ingwäonisch? *Us Wurk*, V (1956), 57-59.

De in de titel gestelde vraag beantwoordt H. ontkennend. Niet alleen vindt men het verschijnsel ook in het Noordgermaans, maar ook in niet-Germaanse talen als het Latijn, zodat de verre oorzaak van de syncope der nasaal misschien reeds in het Idg. aanwezig was.

150. FR. VAN COETSEM, *Das System der starken Verba und die Periodisierung im älteren Germanischen*; Amsterdam, Noord-Holl. Uitg. Mij., 1956; 88 blz. (*Meded. der Kon. Ned. Acad. v. Wet., Afd. Letterkunde; Nieuwe reeks*, deel 19, nr. 1.)

De auteur wil in zijn werk bewijzen dat een „structurele” interpretatie, d. w. z. een gesystematiseerde opbouw van de fonologische correlaties in het oudgermaans vocalensysteem een uitstekende verklaring biedt voor twee „oude” moeilijkheden: het verschijnen van de \acute{e} , de preteritumvocalen in de reduplicerende werkw.

1. De \acute{e} is ontstaan door splitsing van ei in het ogm.: $ei > u > \bar{i}$ door i -umlaut, $ei > ee > \bar{e}$ door a -umlaut, parallel met wat bij eu en e gebeurde. 2. In het N.- en Westgerm. werd niet de reduplicatie doorgevoerd zoals in het Gotisch, maar gewone ablaut e/a of a/e . — Het laatste hoofdstuk is een interessant aanhangsel waarin bepaald wordt waardoor de oegermaanse periode en de gemeengermaanse periode worden gekarakteriseerd.

V. Syntaxis en Woordvorming.

1. Syntaxis.

151. P. C. PAARDEKOOPER, *Syntaxis, spraakkunst en taalkunde*; 's-Hertogenbosch, Malmberg, 1956; xv-311 blz.

Deze syntaxis lijkt me een moedig boek. Zijn auteur heeft de moed opgebracht een spraakkunst — en spraakkunst is op de eerste plaats syntaxis, zegt hij zelf! — gedeeltelijk uit te werken, die beantwoordt aan zijn persoonlijke structuralistische visie op de taal. We krijgen nu langzamerhand genoeg van de talrijke uitvoerige theoretische uiteenzettingen over structurele taalkunde en zien eens graag de beginselen omgezet in de praktijk van een bepaalde taal. Het is dat wat deze schrijver doet: hij wil ons een zuiver synchronisch beeld geven van één taaltoestand, nl. van zijn eigen Nederlands, dat hij gemakshalve A. B. N. noemt. Eerst wordt het grootst denkbare syntagma, de zin, beschreven en daarna de paradigma's of zinsdelen. Al staat de behandeling volkomen los van de traditionele spraakkunst, toch worden om praktische redenen een aantal termen eruit gehandhaafd.

Het spreekt vanzelf dat een baanbrekend werk als dit tot tegenpraak noopt. Ieder taalkundige, ook, en misschien vooral, de niet-structuralist, plaatst vraagtekens op bijna iedere bladzijde. Wie graag verneemt wat hele en halve structuralisten erover denken, leze b. v. de uitvoerige, weinig instemmende besprekingen van B. VAN DEN BERG in *De Nieuwe Taalgids*, 4 (1957), 161-167 (*Nieuwe wegen in de grammatica*) en van J. W. MARCHAND in *Language*, XXXII (1956), 479-484. Vooral het uitsluiten van de semantische relaties en van alle diachronie uit de studie van de syntaxis door P. lokt verzet uit. De auteur heeft trouwens dit weinig enthousiaste onthaal voorzien, want hij zegt in zijn inleiding: „Elk spuurwerk in de taal wordt een worsteling ermee die telkens eindigt in een grotere of kleinere nederlaag van de onderzoeker: dit boek laat het keer op keer zien.”

In de laatste hoofdstukken, die met structuralisme niet heel veel te maken hebben, behandelt P. o. a. de taalwaardering en het A. B. N. Met sommige uitspraken kan ik niet instemmen en zeker niet met de taalpolitieke raadgevingen waarmee hij de Zuidnederlanders blij wil maken. Wat zijn utopische wensdromen in verband met de spelling betreft, die worden misschien wel eens uitvoerbaar, als enkele waterstofbommen, met de bevolking in onze gewesten, circa vijftien eeuwen Nederlandse traditie en beschaving bijna geheel zouden vernietigen en men dan opnieuw van een tabula rasa kon vertrekken.

Het is opvallend hoe zelfs bij het opstellen van een werkschema voor toekomstige spellingvereenvoudigers, de gelijkstelling „eigen taal = A. B. N.” bij de auteur doorwerkt. Met de vervanging van *ch* door een enkel letterteken kan men wachten, zegt hij, totdat volledige samenvall van *g* met *ch* (d. i. stemloos worden van *g*) in ons hele taalgebied gebeurd is! Nu kan een ander futurist vragen of men met de wijziging van *-isch* tot *-ies* niet zou wachten, totdat deze uitgang overal is verdoft en dus direct *-es* kan worden gespeld.

152. G. STELLINGA, *Zinsvormen en Zinsfunctie in de abele spelen* (Proefschrift); Groningen, Wolters, 1954; 299 blz.

De bedoeling van deze syntactisch-stilistische analyse is niet alleen een bijdrage te leveren tot de historische syntaxis van het Nederlands, zoals alle dergelijke werken uit de Groningse school, maar ook het probleem van het auteurschap van de abele spelen tot meer klaarheid te brengen door vergelijking van de syntactische

gegevens. — Elk van de acht hoofdstukken waarin het boek is ingedeeld, behandelt een ander soort van zin : de mededelende, de imperatieve, de vragende en de wensende zin, zinnen zonder vervoegd werkwoord, bijzinnen ingeleid door voegwoorden, door een relatief, zinnen ondergeschikt door intonatie. Een deel van het onderzoek bleef ongepubliceerd, nl. de behandeling van de gecoördineerde en samengetrokken zinnen en de bespreking van de zinsbouw in verband met de versbouw, — wat we spijtig vinden !

Als we de auteur mogen geloven, zijn we met de studie van de middelnederlandse syntaxis nog ongeveer nergens. Over het auteurschap van de abele spelen laat hij zich zeer voorzichtig uit : de *Esmoreit* en de *Gloriant* zijn erg verwant en kunnen dus kort na elkaar door één auteur zijn geschreven. De *Lanseloet* vertoont enige overeenkomst met de vorige twee spelen, maar ook met *Vanden Winter ende vanden Somer* ; hij „kan” veel later, door dezelfde auteur zijn geschreven, maar even goed door iemand anders. „Als” we één auteur voor de vier spelen aanvaarden, dan is *Vanden Winter ende vanden Somer* een soort probeersel of proefstuk geweest.

153. W. A. ORNÉE, De zin in het Nederl. proza en de poëzie van Philips van Marnix, heer van St.-Aldegonde. Een syntactisch-stilistische analyse ; Zutphen, Thieme, [1955] ; 320 blz.

Over de middeleeuwse taal hebben OVERDIEP en VAN ES syntactisch-stilistische studiën gepubliceerd ; voor de 17e eeuw hebben we de syntaxis van OVERDIEP ; voor de 16^e eeuw is dit de eerste studie die volgens de bekende methode van de Groningse school wordt opgebouwd. O. heeft vooral de 17^e-eeuwse syntaxis van OVERDIEP tot model genomen. Deel I behandelt de vorm van de hoofdzin : de mededelende hz., de hz. na bijzin, de niet-mededelende hz. In deel II komt eerst de vorm van de bijzin aan de beurt, dan de functies van de bijzinnen, ingedeeld naar de aard van het woord dat ze inleidt.

Pas nadat we over een zeker aantal gelijkaardige studiën zullen beschikken over andere 16^e-eeuwse schrijvers, zullen we een taalnorm kunnen opstellen voor die eeuw en de stijl van MARNIX typeren.

154. P. C. PAARDEKOOPER, Een schat van een kind ; *De Nieuwe Taalgids*, IL (1956), 93-99.

Dat een woordgroep als *een schat van een kind* een sterke eenheid

vormt, wordt bewezen door zijn onplitsbaarheid, de onvervangbaarheid van *van een* tussen de 2 subst. en de onmogelijkheid (als regel!) om bepalingen na *schat* en vóór *kind* in te lassen.

Er schuilt een zeker gevaar in de werkmethode van P. Als men tracht uit te maken of bepaalde woordverbindingen al of niet mogelijk zijn, gaat men uiteraard te rade bij zijn eigen taalgevoel. De besluiten die men dan trekt, kunnen in strijd zijn met wat op het taalgevoel van anderen steunt. Een paar voorbeelden: Als P. genus-indicatoren probeert in uitdrukkingen van het type *die* (? of *dat*?) *schat van een kind*, komt hij tot het besluit dat bij verschillend genus van de 2 subst. soms 2 verschillende genusaanduidingen mogelijk zijn, soms geen enkele. Voor mijn taalgevoel ligt dit heel anders: in dergelijke verbindingen gebruik ik altijd, zonder enige aarzeling, de genusindicator die bij het 1^e subst. past. Dus: *die schat van een kind*, (*dat schat...* is fout); *dat schaap van een jongen*; *die vod van een jurk* (niet *dat vod*), omdat *vod* voor mij vr. is. Als *vod* o. was zou het natuurlijk *dat vod...* zijn. Verder meent P. dat in de zin *het waren werkelijk een paar schatten van kleine kinderen* het adj. *kleine* niet door *lieve, leuke, aardige...* kan worden vervangen. M. i. kan dat heel gemakkelijk! Het ligt voor de hand dat men op dergelijke zeer subjectieve indrukken geen taalregels mag bouwen.

155. L. WIBERG, Etude sur les expressions du type „La fondation de Rome par Romulus”; *Studia Neophilologica*, XXVIII (1956), 148-217.

Studie over de manier waarop in het Grieks en het Latijn, in de verschillende Romaanse en Germaanse talen het equivalent van de bedoelde constructie wordt uitgedrukt. Voor sommige talen, als het Frans en het Engels, worden de mogelijkheden en verschillen tot in bijzonderheden besproken. Aan het Nederlands wordt één bladz. gewijd: de opgegeven algemene regel is juist, maar een paar opmerkingen die volgen, zijn onvolledig of niet ter zake dienend.

156. H. ROOSE, Kategorieën van voorgeplaatste bepalingen bij substantieven; *Levende Talen*, nr. 186 (1956), 474-483.

Als een subst. voorafgegaan is door twee of meer bepalende woorden, verschijnen ze in een bepaalde volgorde: 1. deiktische bepalingen (lidw., voornaamw., 2^e naamvallen); 2. quantitatieve bepalingen: a) relatieve telw., b) rangtelw., c) hoofdtelw.; 3. quali-

tatieve bepalingen : a) subjectieve adj., b) relatieve adj., c) objectieve adj., d) stoffelijke adj. [De volgorde rangtelw.-hoofdtelw. lijkt me niet vanzelfsprekend ; de orde hoofdtelw.-rangtelw. is even (weinig !) frequent ; de betekenis is natuurlijk verschillend. J. L. P.]

157. M. J. POSTHUMUS, Die vry preadjunk in Afrikaans ; *Tydskrif vir Wetenskap en Kuns*, XVI (1956), 84-95.

Een zgn. „vrij preadjunct” is in wezen een adjectief, dat dus, ook wat het al of niet aaneenschrijven met een volgend subst. betreft, als een adj. moet worden behandeld ; b. v. een *blinkvlerk spreeu* is een of andere spreeuw die blinkende vlerken heeft, een *blinkvlerk-spreeu* is een bijzonder soort van spreeuw, gekenmerkt door de glans van zijn vlerken.

158. E. WELLANDER, Zum Schwund des Genitivs. In : *Fragen und Forschungen im Bereich und Umkreis der germ. Philologie*, 156-172 ; Berlin, Akad.-Verlag, 1956. (Veröff. d. Inst. f. dt. Sprache u. Literatur, 8.)

W. toont aan dat in alle Germ. talen de oude genitief aan het verdwijnen is. Hij schetst uitvoerig de verschuivingen die zich op dat gebied in het tegenwoordige Zweeds voordoen. Hij meent dat het teloorgaan van de genitief in de verschillende talen door verschillende oorzaken en op verschillende wijzen kan gebeuren.

159. G. J. LABUSCAGNE, Die anglisistiese lidwoord ; *Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal*, XII, 4 (1956), 7-15.

De auteur vergelijkt het gebruik van het lidwoord in het Afrikaans, het Nederlands en het Engels en stelt vast dat in een aantal gevallen het Afr. gebruik van het Ned. afwijkt en met het Eng. overeenstemt. Ik heb de indruk dat hij alle mogelijkheden van het Ned. niet kent, want meer dan eens, waar hij verschil tussen het Ned. en Afr. taalgebruik aanstipt, kent het Ned., eventueel de Ned. volkstaal, ook de „andere” constructie, dezelfde namelijk als in het Afr. en het Eng. Enkele voorb. : op blz. 8 : koffie wordt geteeld in (zonder *de*) ; een verpleegster zorgt voor de zieken (met *de*) ; blz. 9 : kooplieden in de grote steden en landsdelen (zonder *de*) ; blz. 11 : kleine Tin (zonder *de*) ; in oud Japan (zonder lidw.) ; blz. 12 : volgende week, volgend jaar (in de volkstaal ook zonder lidw.) enz. Ik vind weinig gevallen waarin het Afr. de lidw. werkelijk op onnederlandse wijze behandelt.

160. C. F. P. STUTTERHEIM, Voornaamwoordelijke misstappen en misverstanden (Inaugurale rede); Groningen, Wolters, 1956, 29 blz.

Na op scherpzinnige wijze diverse gevallen van echte of vermeende onduidelijkheid en van „zelfverbetering” te hebben besproken, komt de schrijver, aan de hand van enkele voorbeelden, tot het besluit, dat een bepaalde regel, uit de Griekse en Gotische spraak-kunsten bekend, ook geldt voor het Frans en het Nederlands, namelijk: Als in een zin twee of meer substantieven staan en in de bijzin naar een ervan met een persoonlijk voornaamwoord wordt verwezen, heeft dit laatste betrekking op het subst. dat onderwerp is, m. a. w. met betrekking tot het personale of possessieve pronomen is in het Nederl. het woord met subjectfunctie preferent.

161. G. A. VAN ES, Concurrenten van „doe” en „als” in de functie van aspectische voegwoorden; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 20-43 en 189-212.

In het mnl. komen andere voegwoordelijke verbindingen voor dan die met *doe* en *als* (zie nr. 121 van ons overzicht van vorig jaar) ter uitdrukking van de aspecten der momentane coincidentie of opeenvolging. Vele van deze verbindingen hadden een kortstondig leven; enkele konden hun bijzonder aspectisch karakter behouden tot in het moderne Nederlands (*met dat, zodra, zo gauw als*).

Achtereenvolgens worden, met een overvloed van historische en taalkundige commentaar en een rijke keus van bewijspplaatsen, behandeld: het aanwijzende bijwoord *so*, gevolgd door een *dat*-zin; de voorzetselverbindingen *teerst dat* en *mettien dat*; (*al*)*so* + bijwoord van spoed + *als*-zin.

162. I. DAL, Participium Praeteriti mit dem syntaktischen Wert eines Infinitivs im Mittelniederländischen und Mittelhochdeutschen. In: *Fragen und Fortschritte im Bereich und Umkreis der germ. Philologie*, 130-141; Berlin, Akad.-Verlag, 1956 (Veröff. d. Inst. f. dt. Sprache u. Literatur, 8.)

De auteur verklaart het participium met infinitieffunctie, in zinnen als „nochtan waer beter tlijf ghespart” (*Minnen Loep* II, 403), „’t is veiliger gevloon dan ’t uiterste verwacht” (*Vondel*,

Maeghden, 1612), „'t is te laat de put gevuld, als 't kalf verdronken is” (*spreekw.*), door vormensyncretisme, waarvoor, in een bepaalde periode van de taalontwikkeling, de morfologische en syntactische voorwaarden voorhanden waren. In dit geval had het participium met *ghe-* dezelfde vorm als de infin. met *ghe-*.

163. MICHELS, Worden ; *De Nieuwe Taalgids*, II (1956), 199.

De al te overvloedig gebruikte, ook in het Duits bekende wending „het is een mooi boek *geworden*” noemt M. een stijlvorm waarin een streven tot verlevendiging zich openbaart.

164. E. WEISS, Tun : machen. Bezeichnungen für die kausative und die periphrastische Funktion im Deutschen bis um 1400 ; Stockholm, Almqvist, (1956) ; 272 blz. (*Acta Universitatis Stockholmiensis*, 1.)

Een haast exhaustieve studie over het gebruik van de werkw. *doen* en *maken* met causatieve functie in de oudste Duitse teksten. „Duits” betekent hier „continentaal Westgermaans”, want ook oudere Nederlandse teksten werden bij het onderzoek betrokken en vlijtig geëxcerpeerd, zodat het werk ook de nederlandse interesseert. Ook de zgn. „perifraistische”, of m. a. w. de „expletieve” functie van het werkwoord *doen* wordt onderzocht en naar de oorsprong van dit gebruik (uit de causatieve functie ontstaan?) wordt gevorst.

165. B. VAN DEN BERG, Sanering van de zinsontleding ; *Handelingen v. h. 24^e Ned. Filologencongres* (Groningen, Wolters, 1956), 26-28.

Als men het juiste verband tussen de zinsdelen wil leggen, moet men eerst de woordgroepen opsporen : er is een hoofdgroep waarbij ev. bepalingen behoren, die, bij het bouwen van de zin, in de hoofdgroep worden geïncorporeerd in een bepaalde volgorde. De tweede fase van de zinsontleding is de ontleding van de woordgroepen. Bij deze nieuwe manier van ontleden verdwijnen een aantal traditionele termen, als onderwerp, gezegde, oorzakelijk voorwerp.

166. L. M. VAN DIS, Schoolgrammatica en Wetenschappelijke grammatica ; *Handelingen v. h. 24^e Ned. Filologencongres* (Groningen, Wolters, 1956), 28-29.

De doelstelling van deze twee soorten van spraakkunst is ver-

schillend. De wet. gramm. gaat na in hoeverre de overgeleverde grammatische categorieën in het Ned. van nu effectief functioneren. Zij is analyserend, ordenend en descriptief. De schoolgrammatica is niet beschouwend, zij beoogt het ontwikkelen van de taalbeheersing, waarbij men de traditionele categorieën als onderwerp, gezegde, voorwerp enz. liefst zal blijven gebruiken.

167. H. NILSSON-EHLE, *Syntaxe dialectale : Points de vue ; Studia Neophilologica*, XXVIII (1956), 34-49.

Belangrijke studie met praktische raadgevingen betreffende de methodiek bij het schrijven van een studie over de syntaxis van een dialect.

2. Woordvorming.

168. C. B. VAN HAERINGEN, *Noodzakelijke meervouden ; De Nieuwe Taalgids*, II (1956), 215.

Poging tot rechtvaardiging van de regel die -(e)n doet schrijven in samenstellingen waarvan het eerste lid een noodzakelijk meervoud is : in *kinderspel*, *neerlandicongres*, *emblemataliteratuur*, *oudhedenverzamelaar* enz. zitten duidelijke meervouden.

169. K. ROELANDTS, *Augmentativ, Diminutiv und Zugehörigkeit im Lichte der Namengebung ; Rheinische Vierteljahrsblätter*, XXI (1956), 110-124.

Over de vorming en het gebruik der diminutieven bestaat er een uitgebreide literatuur. In het Germaanse taalgebied is er tot dusver veel minder aandacht besteed aan de augmentatieven, omdat er zo weinig suffixen zijn met duidelijk vergrotende betekenis. R. geeft, uit de Vlaamse dialecten, reeksen op van afleidingen op *-en* (< *in*), *-er*, *-man*, die alle tot de familiere taal behoren en vaak, vooral in de jongenstaal, echte augmentatieven zijn. Aan elk van de drie formaties wordt een uitvoerig historisch en synchronistisch onderzoek gewijd, waarbij de grote verscheidenheid aan afleidingen en de semantische verglijdingen in de affectieve taalsfeer worden aangetoond.

170. D. HOFMANN, *Die niederdeutschen Diminutivsuffixe mit Berücksichtigung der friesischen ; Korrespon-*

denzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung, 1956, 52-53.

In het Nederduits zijn diminutieven over het algemeen betrekkelijk zeldzaam. Men heeft verondersteld dat de *-kən* / *-(t)jən*-dimin. uit het Ned. zouden zijn ontleend. H. meent dat *-kən* zeer goed inheems kan zijn en de ontwikkeling *-kən* > *-(t)jən* is zeker Nederduits. Wel kan het suffix *-skən* zich van Nederland-Westfalen uit naar het oosten hebben verspreid.

171. R. KURTH, *Bildung und Gebrauch der Wörter auf -ung; Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, Halle (Saale), LXXVIII (1956), 307-316.

In het ohd. kwamen nog betrekkelijk weinig afleidingen op *-unga* voor; in het nhd. zijn er duizenden afl. op *-ung*. Blijkbaar worden ze eerst gebruikt als nomina actionis, daarna kunnen ze nomina acti worden en zelfs concreta. K. speurt de soorten van werkw. op waarbij men geen afl. op *-ung* kan vormen. Evenals bij vorige similaire studies van deze auteur (zie het overzicht van 1953, nrs. 70 en 71), stellen we vast dat zijn bevindingen meestal ook op het Ned., in casu op de *-ing*-afleidingen, toepasselijk zijn.

172. W. HENZEN, *Der heutige Bestand der Verben mit ver-*. In: *Fragen und Forschungen im Bereich und Umkreis der germ. Philologie*, 173-189; Berlin, Akad.-Verlag, 1956. (Veröff. d. Inst. f. dt. Sprache und Literatur, 8.)

Dit is een studie over de 2500 met *ver-* beginnende werkw. die het *Deutsches Wörterbuch* (Grimm) opgeeft en een poging tot classificering naar de betekenis. Nog altijd ontstaan analogische nieuwe formaties. Bepaalde Duitse groepen en mogelijkheden komen ook in het Ned. voor, andere ontbreken of zijn zeldzaam. Een studie over de Ned. *ver-*werkw. met een vergelijking tussen het Ned. en het Duits, zou zeer leerrijk zijn.

VI. Dialectgeografie.

173. K. HEEROMA, *Taalgeografie in de toekomst; Bijdragen en Mededelingen d. Dialectencommissie v. d. Kon. Ned. Akademie v. Wet. te Amsterdam*, XVI (1956), 15-24.

Na belangwekkende beschouwingen over de methodiek van het

verzamelen van dialectmateriaal en van het tekenen van kaarten, — ook de grondkaart, — pleit de schr. voor een dialectgeografie in Europees verband, (o. a. samenwerking met Duitsland en Engeland) en voor een rationele verdeling der werkgebieden. Wat het Ned. taalgebied betreft is er, naast een aantal regionale atlassen, behoefte aan drie grotere : *de Taalatlas van Noord- en Zuidnederland*, waarvan de zesde aflevering is verschenen (zie nr. 90); de (Groningse) *Taalatlas van Oost-Nederland en aangrenzende gebieden*, waarmee H. zelf zo pas van wal is gestoken; een derde *atlas voor Zuidoost-Nederland + het aangrenzende Rijnland*, waarvoor nog slechts voorbereidende werkzaamheden zijn geleverd.

174. A. H. VAN VESSEM, Oogstgerei-benamingen; Een taalgeografisch onderzoek; Assen, Van Gorcum, 1956; XII-183 blz. en 14 kaarten (*Taalkundige Bijdragen van Noord en Zuid*, nr. 7.)

Dit boek is gewijd aan de studie van de benamingen van de *zeis* en de *zicht*, hun onderdelen en hun gebruik, in het hele Nederlandse taalgebied. Het steunt op rijk en betrouwbaar materiaal, dat overvloedig wordt uitgesteld en gecommentarieerd. De bestudeerde voorwerpen worden op exhaustieve wijze beschreven en door tekeningen verduidelijkt. De kaarten zijn mooi gekleurd en zeer overzichtelijk. Het verspreidingsgebied van alle benamingen wordt nauwkeurig afgebakend en ook aan geïsoleerde gevallen wordt aandacht besteed. Met een woord, de auteur stalt op (bijna pijnlijk) nauwgezette wijze alles uit wat zij over haar onderwerp heeft verzameld. De bedoeling is blijkbaar vooral geweest materiaal te leveren voor de dialectgeografie, want belangrijke conclusies worden nergens getrokken en etymologische verklaringen zijn zeldzaam. Toch is, in het 3^e deel, aan de geschiedenis van de maai-instrumenten herhaaldelijk aandacht besteed. Het boek, dat prettig leest, is in alle opzichten zeer verzorgd.

175. B. VAN DEN BERG, De namen van de klaver; *Nomina Geographica Neerlandica*, XIV (1954), 183-193 (met een kaart).

Dit opstel is de commentaar bij kaart nr. 65 van de *Leidse Taalatlas*. De auteur stelt een nieuwe etymologie voor van de klaver-vormen : *kle* is een enkelvoud (< Germ. **klé₁waz*); *klaver*, *klever* is een oorspronkelijk *-er*-meervoud (< Germ. **klé₁weszó*).

Hij stelt vast dat alle Nederl. varianten op deze wijze kunnen worden verklaard, (al is er af en toe wel een kleine moeilijkheid) en dat ook de *klaver*-vormen in de andere Germaanse talen zijn hypothese niet in de weg staan.

176. W. PÉE und G. WINNEN, Die Bezeichnungen des Sarges in den niederländischen Dialekten; *Rheinische Vierteljahrsblätter*, XXI (1956), 53-69.

In geheel Nederland en bijna geheel Vlaams-België gebruikt men (*lijk*)*kist* of *dood(s)**kist*. In het oosten van Drente en Overijsel komen nog enkele sporen voor van het vroegere (*dood*)*vat*. Ook in Friesland is deze naam (*dea*)*fet*, zo goed als verdwenen. Vroeger was hij in een veel groter gebied bekend. In het zuiden bezetten drie andere namen eigen gebieden, die ook reeds erg zijn aangevreten door de *kist*-namen: *schrine* (schrijn) in het westen van West-Vlaanderen en het aangrenzende deel van Frans Vlaanderen, *lichter* in een Oostvlaams-Brabants gebied tussen Gent en Brussel, *zerk* in bijna geheel Belgisch- en het zuidelijk deel van Nederlands-Limburg. De benamingen *koffer* en *blok*, uit oude teksten bekend, zijn thans helemaal verdwenen.

177. J. DAAN, Van kussen en korenschoven; Amsterdam, Stichting I. V. I. O., *A(ctuele) O(nderwerpen)*, XII (1956), nr. 601; 16 blz. met 3 kaarten.

Vlot geschreven vulgarisatiewerkje over dialectonderzoek en de verhouding van cultuurtaal en dialect.

178. A. WEIJNEN, De overzichtskaart van de Nederlandse dialecten; *Handelingen v. h. 24^e Ned. Filologencongres* (Groningen, Wolters, 1956), 29-30.

W. onderzoekt de verschillende methodes om dialectische overzichtskaarten te maken voor grote gebieden. Om redenen van praktische uitvoerbaarheid gaat zijn voorkeur naar: een hoofdkaart met alleen die isoglossen die het gebied tweedelen en eromheen een krans van secundaire kaarten, waarop de overeenkomsten tussen niet aan elkaar grenzende gebieden zijn aangegeven.

179. G. G. KLOEKE, Het Westeuropese gebied van *hef*, „heeft”; *Driemaandelijke Bladen*, VIII (1956), 91-98.

Dit is een voorproef, waarin reeds de voornaamste uitkomsten

worden meegedeeld van het hieronder besproken werk, (zie volgend nr.).

180. G. G. KLOEKE, Een oud sijbboleth : de gewestelijke uitspraak van „heeft”; *Verhandelingen der Kon. Ned. Akad. van Wetenschappen, afd. Letterkunde*; nieuwe reeks, deel LXIII, nr. 3; Amsterdam, Noord-Holl. Uitg. Mij., 1956; 64 blz., 3 kaarten.

Door de kritische interpretatie van allerlei dialectologische gegevens maakt de schrijver het waarschijnlijk dat *heeft* een schrijftaalvorm is, nergens een echte dialectvorm. In Holland en Zeeland is *heit* (plat *hait*) gewoon. Het oudere *heet* < *hevet* moet op dezelfde wijze zijn ontstaan als *hoot* < *hovet*. Naast de korte vorm *het* komt in Noord-Holland ook de jongere vorm *hep* voor.

In het N. O. van Nederland, ingesloten tussen een Fries-Gronings *het*-gebied ten noorden en een *heet* (Harderwijk) -*het* (Veluwe)-gebied ten zuiden, vindt men alleen *hef* als dialectvorm. Dit blijkt slechts de kleine helft te zijn van een uitgestrekt Nederlands-Duits *hef*-gebied. Heeft het Nederlandse deel deze vorm uit Westfalen gekregen of vice-versa? Kl. beantwoordt beide vragen ontkennend en beschouwt het hele *hef*-gebied als een organische eenheid, een relict-gebied, dat echter sedert eeuwen aan het inkrimpen is. Steunend op een uitvoerig gecommenterde vergelijking met de *lepel*-kaart, die in hetzelfde gebied gediftongeerde vormen te zien geeft, acht hij het waarschijnlijk dat de oorspronkelijke korte *e* in dit gebied nooit gerekt werd, welke hypothese door de in historische bronnen overgeleverde vormen niet wordt tegengesproken.

Dit is slechts een zeer schetsmatig overzicht van de rijke inhoud van deze tot nader onderzoek prikkelende studie, waarin ook de uitvoerige wijze opvalt waarop wordt meegedeeld hoe het gebruikte dialectmateriaal is verkregen en geïnterpreteerd.

K. HEEROMA geeft in *Driemaandelijks Bladen*, VIII (1956), 159, een korte commentaar bij de *lepel*-kaart.

181. K. HEEROMA, Het West-Overijsselse taallandschap; *Akademiedagen VIII (van de Kon. Ned. Akad. van Wetenschappen te Amsterdam)*, 1955; 80-110, met 15 kaarten.

Dit is een poging om, aan de hand van de uitkomsten van een nog onvolledig dialectonderzoek, een voorlopig algemeen beeld te ontwerpen van het Overijsselse taallandschap, dat in zes kleinere

gebieden kan worden onderverdeeld : Steenwijk, Meppel, Zwolle en Omme vormen samen een westelijk gebied, dat hier meer in het bijzonder wordt behandeld ; Deventer en Enschede een oostelijk gebied. Voor sommige verschijnselen vormen de vier Westoverijsselse gebieden een geheel, voor andere wijken ze van elkaar af. Soms vertonen ze eigen ontwikkelingen, soms nemen ze Frankische vernieuwingen uit het zuiden of Westfaalse uit het oosten op. Deze studie wil tevens een aansporing zijn om door verdere studie, vooral van de plaatselijke geschiedenis, het taalkundig verleden van Overijssel beter te leren kennen.

182. J. DAAN, Noordhollandse Dialecten ; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 113-121.

Een Noordhollands bestaat niet : deze provincie is uit verschillende delen, ieder met een eigen geschiedenis, samengesteld. Ten noorden van het IJ is er een zekere samenhang tussen de dialecten, die in 8 groepen uiteenvallen ; ten zuiden vertoont het gebied, dat in 5 streken kan worden onderverdeeld, een ander taalkundig karakter. Elk van deze 13 dialecten of dialectgroepen wordt achtereenvolgens gekarakteriseerd, in zoverre dit nog mogelijk is. Immers Noord-Holland is grotendeels verloren voor de studie van de oudere dialecten ; wel is het uiterst geschikt om de tegenwoordige ontwikkeling van de cultuurtaal te bestuderen.

183. K. BOELENS, De taalsituatie in het Westerkwartier van Groningen ; *Driemaandelijke Bladen*, VIII (1956), 151-155.

De Friese taalgrens valt in het oosten niet precies samen met de provinciegrens. Uit een onderzoek van de taal der schoolkinderen in het Z. W. van de prov. Groningen blijkt dat het dorp Opeinde werkelijk Fries is (86 %), De Wilp voor 56 %. De andere dorpen hebben Friese minderheden van 5 tot 21 %.

184. K. BOELENS, De taalsituatie in de Stellingwerven ; *Driemaandelijke Bladen*, VIII (1956), 81-90.

In het zuidoosten van de provincie Friesland wordt geen Fries gesproken, maar het Stellingwerfs dialect. Een nauwgezet onderzoek van de taal der schoolkinderen in elk dorp van dit grensgebied bracht aan het licht dat de positie van het Stellingwerfs nog vrij sterk is, maar dat het toch op twee fronten wordt aangevallen : enerzijds door het Fries, anderzijds door het Nederlands. Het

percentage Nederlandssprekenden is er inderdaad hoger dan in de Friessprekende plattelandsgemeenten.

185. J. NAARDING, Dialectologie, volkskunde en naamkunde in Drente; *Handelingen v. h. 24^e Ned. Filologencongres* (Groningen, Wolters, 1956), 30-32.

Ondanks zijn afgeslotenheid heeft Drente achtereenvolgens blootgestaan aan invloeden uit het noorden (Friese en Groningse), uit het westen (Friese) en uit het zuiden (Rijnland, Utrecht, Deventer). N. bespreekt de weerslag van deze expansiegolven in de toponymie, de klankleer, de woordenschat en de volksgebruiken.

186. A. COETZEE, Taalkundige verwantschap met die „oostelijke” dialekgebied in Nederland; *Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal*, XII (1955-1956), afl. 1-2; 43-45.

C. meent dat de bewering van Kloeke dat „tot dusver nog nimmer enige positieve taalkundige relatie van het Nederlandse oostelijke dialectgebied met het Afrikaans is ontdekt” te absoluut is. Hij vindt wel aanknopingspunten en wil met definitieve uitspraken wachten tot alle Nederl. dialecten en de Afrikaanse woordenschat beter zullen zijn onderzocht.

187. Th. BAADEB, Wanderwörter der niederländisch-deutschen Kulturgeschichte. In: *Berge, Kreis Bersenbrück* 1954. Verlag: Heimat-Verein Berge; blz. 103-108.

De auteur geeft een aantal voorbeelden van taalovereenkomst tussen Berge en het aangrenzende Nederlandse gebied: gemeenschappelijke woorden, vreemde woorden met Ned. beklemtoning, directe ontleningen aan het Ned., overeenstemmende betekenis van sommige woorden.

188. H. F. ROSENFELD, West- und Ostfälisches in der Pommerschen Mundart (mit 17 Karten); *Westfälische Forschungen*, IX (1956), 122-144.

In dit opstel wordt bijzondere aandacht gewijd aan de Nederlandse import in de Pommerse dialecten.

189. W. HOFFMANN, Schmerz, Pein und Weh. Studien zur Wortgeographie deutschmundartlicher Krankheitsnamen; Giessen, W. Schmitz, 1956; 56 S., 4 Karten. (*Beiträge z. deutschen Philologie*, 10.)

In dit werk vinden we de geschiedenis en het juiste verspreidingsgebied van 4 Duitse woorden : *Sehr*, algemeen verspreid tot in de late middeleeuwen, is nu teruggedrongen tot het westelijk grensgebied, waar het zich handhaaft dank zij de steun van het Ned. *zeer*. Het N. W. van Duitsland met het leenwoord *Pein* vormt een groot geheel met het Ned. *pijn*-gebied. *Weh(tag)* bezet het grootste deel van het Duitse taalgebied. *Schmerz* heeft zich van het stamland Hessen-Rijnstreek uit naar het oosten en westen, ook Nederl. verspreid.

190. E. KNETSCHKE, Genick und Knöchel in deutscher Wortgeographie. Untersuchungen zur Wortbildung ; Gies-sen, W. Schmitz, 1956 ; 73 S., 12 Karten. (*Beiträge z. deutschen Philologie*, 11).

Kn. heeft haar aandacht vooral gewijd aan de etymologie en de problemen van de woordvorming, opgeroepen door de enkele tientallen van synoniemen en afleidingen die voor *nek* en *enkel* in gebruik zijn, meestal oud inheems woordmateriaal. Ook Nederl. varianten, o. a. *knoesel*, komen daarbij te pas.

191. Th. SCHUMACHER, Studien zur Bedeutungsgeographie deutschmundartlicher Insektennamen ; Giessen, Schmitz, 1955 ; 55 S., 8 Karten. (*Beiträge z. dt. Philologie*, 5.)

Hier wordt een verdienstelijke poging ondernomen, niet de eerste trouwens, om de „wetten” te formuleren van de naamgeving. Sch. onderzoekt hoe de naam van een bepaald soort van insect overgaat op een hele groep, en hoe talrijke nieuwe namen tot stand komen, wanneer een insect zijn naam verliest ten gevolge van homonymie.

VII. Woordenschat.

1. Groepen van woorden.

192. Brabantse woorden ; *Eigen Schoon en De Brabander*, XXXIX (1956).

In deze jaargang worden behandeld : de bevelen aan paarden, de dieren in de kindertaal, afgeleide persoonsnamen op *-rik*, samengestelde werkw. op *-bekken* + 58 afzonderlijke woorden en uit-

drukkingen, o. a. *beddekoets, voor de friem, gabberen, gibberen, de Greef van Halfvasten, jouwen, keutelen, konjem, kordeel, kreikelen, krevelen, kriel, krot, loene, Lombaards, nugger, peuren, sjol, op zijn stro liggen, tantafer.*

193. *Biekorf*, LVII (1956).

Bijna elk nummer van dit tijdschrift bevat lijsten van woorden, uitdrukkingen, zegswijzen, spreekwoorden en namen in de West-vlaamse volkstaal; soms ook dialectteksten.

194. J. GOOSSENAERTS, Iets over enkele uitheemse woorden in het N.-W. van de Kempen; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 79-85.

Een twaalfstal uit het zuiden afkomstige termen, die betrekking hebben op paarden en gebruikt worden in het N. W. van de Kempen worden verklaard en geëtymologiseerd. Deze woorden zijn wel ingevoerd door vreemde troepen die herhaaldelijk door deze streek trokken en door ruiters en postkoetsen langs de baan Antwerpen-Moerdijk.

195. R. VAN DER MEULEN, *Sparsa V*; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 301-309.

Etymologische en semantische aanvullende noten bij een tiental lemmata uit het W. N. T. en het Etym. Wdb. van Fr. V. W. : *aanleg, bezaantje, Javaan, kalkoen, karwats, oerhaan, seroen, verhemelte, waaghals, wolf.*

196. A. MEULEMANS, Leuvense variaties op het thema „geld”; *Eigen Schoon en De Brabander*, XXXIX (1956), 429-432.

Een aantal namen van oude muntstukken worden in dit opstel verklaard. De meeste zijn uit de taal verdwenen, maar sommige leven nog in volkse uitdrukkingen voort, al worden ze vaak niet meer begrepen. Zo vinden we *de saluut*, een Frans goudstuk van ± 1400, nog bewaard in de bekende wens : *salu en de kost* !

197. P. LINDEMANS, Het boerenbinnenhuis in de 18de eeuw; *Eigen Schoon en De Brabander*, XXXIX (1956), 405-410.

Drie inventarissen van de inboedel van boerenhuizen : te Dilbeek (1752), Oetingen (1737) en Herne (1760). De namen van de meeste voorwerpen zijn vrij fonetisch gespeld, b. v. *slaepcoytse* (slaapkoets) *huppelinck* (hoofdpeluw), *saetpuyllen* (zaadpoliën).

198. J. NAARDING, Jaarmarkt en volksleven; *Driemaandelijke Bladen*, VIII (1956), 105-110.

Geeft niet alleen volkskundige, maar ook taalkundige verklaringen, b. v. over *Biestmaandag* < bies-maandag, d. i. drukke maandag, de *bissewielen* en de *bissekisten*.

199. H. F. ROSENFELD, Germ. *fis(t)* in seiner Entfaltung in übertragenem Sinn; *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur, Halle (Saale)*, LXXVIII (1956), 357-420.

Een groot aantal woorden uit de verschillende Germ. talen worden door de auteur bij Germ. **fisan*, subst. *fis*, gebracht. Uit het Nederlands komen bij zijn onderzoek te pas: *veesten* (*vijsen*), *veest* (*vijs*), *bleekveest*, *-vijs*, *-vis*, *assepoes(ter)*, *wolfsveest*, *fis* (bunzing), *feeks*, *loerejas* en *leurejaas*, adj. *vies*. Vl. *vijs*, mnl. *vist* (= iets).

200. Chr. STAPELKAMP, Afpey(n)den — modden — buere; *Driemaandelijke Bladen*, VIII (1956), 111-114.

Afpeynden, in beslag nemen als pand voor te betalen boete, met dial. *ey* < *e* vóór *n*, < *afpenden* < *afpanden*. — *Gemoddet*, part. perf. van *modden*, afl. van subst. *mod(de)*, drek, vuil; *modden* bet. in 't mnl. bevuilden, in Saks. Gelderland: turf baggeren. — *Buere* bet. in Eibergen (Geld.) kar, hoort bij het germ. werkw. *beran* (dragen) en is verwant met *berrie*.

201. K. HEEBOMA, Maaiwoorden, 1. Zende; *Driemaandelijke Bladen*, VIII (1956), 36-42 en 147-150.

De talrijke varianten van *zeis(en)* die in het Ned. taalgebied voorkomen, worden verklaard uit: 1) **segisnō* > *zeisen* > *zeinse* (met metathesis); 2) met ander suffix **segipō* > mnd. *segede*, ook ndl. *zicht* (nu semantisch gedifferentieerd); 3) de mengvorm(?) **segipnō* > *zeg'n* of *zeiden*, waaruit door metathesis *zeinde*, *zende*.

Het ingweonisme **segipnō* komt ook buiten het Ned. taalgebied voor. H. kan een vierde grondvorm **seginpō*, door Mej. VAN VESSEM voorgesteld (zie nr. 174 van dit overzicht), niet aanvaarden. Deze vorm wordt gereconstrueerd uit de moderne vorm *zeggen(t)*, die H. echter verklaart door paragoge van *t* of door contaminatie van *zeggen* en *zegget*.

202. K. KOOIMAN, Vrienden en Magen; *De Nieuwe Taalgids*, IL (1956), 310-312.

Vriend komt, met de oude betekenis „famielid”, nog slechts in dialecten voor. *Maag*, met dezelfde bet., is ook totaal verouderd; het werd vervangen door het Fr. woord *familie(lid)* en het Duitse *verwant*. Dat de homonymie met *maag* (estomac) hierbij een rol speelde, is niet zeker.

203. E. ÖHMANN, Fremdwortgeographische Streifzüge; *Rheinische Vierteljahrsblätter*, XX (1955), 163-169.

Het eerste lid van mnl. *vinco(o)rde*, maagdenpalm (vinca L.), dat in de Ned. dialecten nog voortleeft als *vinkoorde*, *-oort*, *finkoorde*, *vink*, *vinkore* (zie HEUKELS), is niet aan het Lat. (*per*) *vinca* ontleend, maar aan de Picardische vorm *venke* (= dial. Frans *venche*). (Over het tweede lid zegt Ö. niets; dat is dan blijkbaar een *-aard*-suffix?) — Voor het mnl. *jardeel* neemt hij met het Mnl. Wdb. ontleening aan het ofr. *fardel* aan. — De vocaalsyncope in de 2^e syllabe van het Duits *Makrone* kan zijn overgenomen uit het Ned., dat het woord uit het Frans heeft ontleend (*macaron*) zonder en met syncope. — Het Ned. heeft het werkw. *fixeren* uit het Frans, maar, zegt SALVERDA DE GRAVE, de betekenis „strak aanzien” komt in het Frans niet voor, tenzij in Zwisterland. Ö. stelt vast dat de Ned. betekenis sedert een paar eeuwen ook in het Frans voorkomt.

2. Afzonderlijke woorden.

204. J. MOORS, Esmoreit, vers 585; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 177.

M. stelt voor *gheloest* in Esmoreit, 585, te interpreteren als „beloof”. In de oorkondentaal is *geloven*, „in rechte beloven”, zeer gewoon. „Reeds in 1260 vinden we een voorbeeld” zegt hij. [Uit de oudste mnl. oorkonde, de schepenbrief van Bouchoute (1249), had hij het zeer duidelijk voorbeeld kunnen citeren: „Dat lant heft hij *geloft* te quitene...”. J. L. P.]

205. K. HEEROMA, Mnl. geëeut; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 59-61.

Het artikel **vlenen* in het Mnl. Wdb. berust op een verkeerde lezing van een vers in een hs. van *Die Rose* en dient dus geschrapt. Een art. *geëeut* (genatuurd), bij *ewe* (tijdperk,... ook aard, natuur) kan worden toegevoegd.

206. F. DE TOLLENAERE, Droochscote — veije scote; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 62-63.

De schr. interpreteert het scheldwoord *veije scote*, in een esbattement van \pm 1560, als een ironisch antoniem van *droochscote* (zie ons overzicht van vorig jaar, nr. 158); het kan „uitgedroogd persoon” betekenen.

207. L. DE MAN, Pitheide; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 141-143.

Het Leuvense *pitt-heyken*, *-hijken*, (avus), bij KILIAAN, werd door GOEMANS gelezen als een dimin. van *pete-hij*. In Leuv. oorkonden uit de 15^e eeuw komt echter herhaaldelijk de vorm *pitheide* (grootmoeder of peter) voor. D. stelt voor het 2^e lid te interpreteren als *heit*, *heide*, vader (nog in Friesland en in Hessen).

208. W. KROGMAN, Die niederdeutschen Ausgaben des „Ulenspiegel”; *Beiträge zur Geschichte d. dt. Sprache u. Literatur*, LXXVIII (Tübingen, 1956), 235-301.

In deze studie komt terloops de naam *Ulenspiegel* ter sprake, (zie nrs. 22 en 23 van het overzicht van 1952). Kr. ziet er een familienaam in, die trouwens reeds in de 14^e eeuw in Brunswijk voorkwam als *Ulenspiegel*. Lichtere vlekken bij dieren, vooral vogels, konden *Spiegel* heten: een *Eulenspiegel* treft men aan bij de sluieruil. Dit woord kon dan op een persoon worden toegepast, even goed als *Eulengesicht* en *Eulenkopf*. De eerste drager van de naam moet een gezicht gehad hebben dat aan een uil deed denken.

209. J. L. PAUWELS, Fretsel (= wervel); *Leuvense Bijdragen*, Bijblad, XLVI (1956-57), 1-3.

Het in de Kempen bekende woord *fretsel* (blokje hout als sluitmiddel) zou teruggaan op mlat. *veruculum* (o. a. houten pin, grendel) en identisch zijn met os. *ferkal* in de Heliand.

210. Ch.-Th. GOSSEN, Considérations sur le franco-picard, langue littéraire du moyen âge; *Les Dialectes Belgo-Romans*, XIII (1956), 97-121.

Behandelt terloops een paar ontleningen aan het (oud)-Frankisch. In het 1e lid van Pic. *warlot* (1647 *warlotz*) ziet hij mnl. *ware*, *waer*, bezitsrecht, recht op het gebruik van onverdeelde grond. Is deze

hypothese juist, dan hebben *warlot* en *wareskaix* (1538) < Frank. *wariscap* een gemeenschappelijk 1^e lid.

211. J. NAARDING, Bewijzen ; *De Nieuwe Taalgids*, II (1956), 156.

In BONTEKOES *Journal* komt „bewijzen” voor met de primaire betekenis „door wijzen duidelijk maken”, niet vermeld in het W. N. T.

212. Q. W. J. DAAS, Heimwee ; *De Nieuwe Taalgids*, II (1956), 257-258.

Het woord *Heimweh* is een Zwitsers dialectwoord, in 1592 voor het eerst aangetroffen. Het geraakte bekend in Duitsland en Nederland, waar C. HUYGENS het in 1689 gebruikte (*heimwee*). In beide landen duurde het echter tot \pm 1800, vooraleer het woord burgerrecht kreeg.

213. J. GRAULS, Hoe kwamen de Nederlanders aan het vreemde woord perron? *Wetenschappelijke Tijdingen*, XVI (1956), 107-112.

Op het gezag van Salverda de Grave meende men tot dusver dat het Nederlands het woord perron, met de betekenis „stoep langs een spoorbaan” aan het Belgisch Frans had ontleend. J. G. toont aan dat dit laatste nooit perron met die bet. heeft gekend, zodat het woord waarschijnlijk uit Duitsland is ingevoerd, waar het sedert 1851 werd gebruikt.

214. J. GRAULS, Een brokje Gentse geschiedenis ; *Wetenschappelijke Tijdingen*, XVI (1956) ; 285-292, 326-330 en 377.

De bekende Gentse bloementoonstellingen dragen een naam die onder drieërlei gedaante voorkomt : het Latijnse meerv. *floralia*, het Franse meerv. *floralies*, een term door de Vlaming E. N. Cornelissen in 1819 voor het eerst gebruikt, het Ned. meerv. *floralien* (met klemtoon op *-ra-*). Gr. verkiest de laatste vorm, die ingeburgerd is in het officieel gebruik.

215. K. BALDINGER, Mutter(seelen)allein, mutternackt — mere-seul, mere-nu. Ein Beispiel germanisch-romanischer Wortbeziehungen ; *Zeitschrift für romanische Philologie*, LXXII (1956), 88-107.

De germanisten hebben tot dusver de formaties *mutterallein* enz. altijd als bij *Mutter* horend geïnterpreteerd; de romanisten echter brachten de parallele formaties *mere-seul*, *mere-nu* bij Lat. *merus*, rein. Beide typen lijken echter te zeer op elkaar om niet a priori beïnvloeding van de ene groep door de andere aan te nemen. Na een uitvoerige studie over Lat. *merus* in het Galloromaans, de geografische verspreiding van *mere-nu*, *mere-seul*, de Duitse formaties *mutternacht*, *mutter(seelen)allein*, en vooral de overvloedige mnl. vormen *moedernaecht* en *moederene*, die blijkbaar de oudste zijn (sedert de 13^e eeuw), komt B. tot het besluit dat de formaties van dit type in het Germaans autochtoon zijn (eerst in het mnl., dan in het mhd.) Ze werden dan over een breed front door het Romaans ontleend, waarbij in het Waals de familie *merus* invloed uitoefende op de woordvorm.

216. J. BRANDS, Nederlands Wens, Wuns; *Levende Talen*, 1956, 22-23.

Wens, *wuns* komt voor met de betekenis „vlees”. Het woord is blijkbaar verwant met hgd. *Wanst*, dikke buik, ohd. *wanast*, *wenist*. Apocope van *t* komt nog in andere woorden voor. [Ndl. terpentijn echter komt niet van mnl. *terebint*, maar van ofr. *terbentine*.]

217. A. WEIJNEN, Aoiloos; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 171.

Het Noordbrab. woord *aoiloos* brengt W. bij *ademloos* > *ajenloos* > *ajeloos*. Hij haalt voorbeelden aan van *m* > *n*, o. a. *boomgaard* > *bongerd*. De parallele ontwikkeling van dat woord had hij nog verder door kunnen trekken: in Zuid-Brabant wordt het *buayōt*, *buayōrt*, bo(o)gaard, -gerd.

218. L. C. MICHELS, Massificatie; *De Nieuwe Taalgids*, II (1956), 296-300.

Er zijn altijd woorden geweest die, zonder bekende redenen, opeens populair werden, andere die verdwenen. *Welhaast*, dat in de 19^e eeuw nog „eerlang” betekende, kwam later tot bloei met de betekenis „bijna”. *Stellen*, verklaren, is wel verbreid geraakt van uit het taalgebruik der juristen, [m. i. kan het verkort zijn uit vooropstellen, J. L. P.]. *Clichematiseren* is uit *cliché* gevormd d. m. v. een pseudo-suffix *-matiseren*, uit *schematiseren* en dgl. geabstraheerd, omdat *clicheren* reeds bestond met een andere

betekenis. Ook *massificatie* is op dezelfde wijze bij *massa* ontstaan, nl. d. m. v. het verlengde suffix *-ificatie*.

219. L. M. JAPIN, „Ergens” als modewoord ; *De Nieuwe Taalgids*, IL (1956), 137-140.

Uit een aantal voorbeelden uit de allerrecentste taal blijkt dat in bepaalde kringen (de literaire coterieën) het bijw. *ergens* vrij druk wordt gebruikt, soms met de betekenis *op een of andere wijze*, soms ter versterking, ev. vervanging van *iets*, soms ook zonder duidelijke reden of betekenis.

220. C. TAVERNIER, *Mazoet* ; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 161.

Stookolie heet in België en Frankrijk *mazoet*. Dit is de naam van een Franse verkoopmaatschappij van zware oliën (*Mazout*), op het einde van de 19^e eeuw te Bakoe gesticht. Het eerste lid van de naam is het Russ. *maz-j*, vet, wagensmeer ; de uitgang *-oet* is duister (misschien twee beginletters?)

221. J. J. M. BAKKER, Overtrekken (nog) geen anglicisme ; *De Nieuwe Taalgids*, IL (1956), 83-84.

C. B. VAN HAERINGEN had, ten onrechte meent B., in D. N. T. 1955, 269, het werkw. *overtrekken* (= aandikken, overdrijven) een kersvers anglicisme genoemd. [Als meningsverschil mogelijk is met betrekking tot een semantische ontwikkeling die zich onder onze ogen afspeelt, hoe voorzichtig moeten we dan niet dergelijke verschuivingen in het verleden beoordelen ! J. L. P.]

In hetzelfde tijdschrift, IL (1956), 9, geeft V. HAER. nog een aanvulling bij zijn artikel en C. KOSTELIJK, IL (1956), 72, een noot bij deze aanvulling.

222. W. VAN BEUSEKOM, *Eethoek* ; *De Nieuwe Taalgids*, IL (1956), 326.

Het neologisme *eethoek* (vgl. *zithoek* in moderne huizen) wordt nu ook reeds gebruikt met de betekenis „in een eethoek geplaatste meubelen”, dus precies zoals *eetkamer* en het Zuidned. *eetplaats*.

223. L. REMACLE, Le liégeois *mâcule*, faute, est-il d'origine germanique? *Les Dialectes Belgo-Romans*, XIII (1956), 46-56.

Sedert GRANDGAGNAGE leidt men Wa. *mâcule*, faute, défaut, af

van het Du. of Ned. *mangel*. R. meent dat de woorduitgang tegen deze etymologie pleit en brengt het Wa. woord bij Fr. *macule*. Het Wa. *manguèle*, id., dat ook voorkomt, is ofwel van Germ. oorsprong, ofwel een vervorming van *mâcule*. [De „onregelmatige” vorm *mêrbule* te La Gleize kan verklaard worden uit een prototype als Ned. dial. *mêrbol* (= marbol, knikker) i. p. v. Duits *märbel*. J. L. P.]

224. F. G. DROSTE, Moeten. Een structureel semantische studie ; Groningen, Wolters, 1956 ; VIII-125 blz.

Dit is een intensief onderzoek naar de semantische structuur van één enkel werkwoord, waarbij het verband omschreven wordt tussen semantiek en structuurprincipe. De auteur schetst de geschiedenis van het begrip modaliteit. Na een voorlopig onderzoek van de zgn. modale verba bleek niet voldoende grond aanwezig om ze als taalkundige categorie te aanvaarden. Het voornaamste deel van het werk bestaat in een gedetailleerde semantische analyse van het werkw. *moeten* : 57 voorbeelden waarin *moeten* allerlei betekenisverschillen en schakeringen vertoont, worden ondergebracht in 8 groepen of „lagen” met eigen kenmerken ; elk voorbeeld wordt uitvoerig ontleed en besproken, waarbij uiteraard waardering en beoordeling wel eens een subjectieve kleur krijgen. In zijn conclusies betreffende het wezen van de semantiek stelt D. vast : 1. De semantiek moet los gedacht worden van de begripsleer, *ieder* „woord” is functioneel moment van de totale semantische structuur (i. c. de zin). 2. De semantische functionaliteit van het woord is bipolair : beide aspecten, het intern gerichte en het extern gerichte zijn onverbreekelijk verbonden.

3. Dier- en plantnamen.

225. L. C. MICHELS, Stalpaard ; De Nieuwe Taalgids, IL (1956), 337-338.

Stalpaard ontbreekt in het Mnl. Wdb. en bij Kiliaan ; het W. N. T. vermeldt het als Zuidaf. (*stalperd*). Ook in onze streken is het woord bekend geweest, zeker met de bet. „postpaard”. Het komt ook voor in een bekende familienaam : *Stalpaert* en var.

226. W. P(É)E, Ingveoons vool ; Taal en Tongval, VIII (1956), 121.

Het ingveonisme *vool*, veulen, komt veel zuidelijker voor dan

SCHÖNFELD-VAN LOEY menen : het is een vrij gewoon woord in een deel van West-Vlaanderen.

227. R. HAESERIJN, Mnl. bul ; *Verlagen en Mededelingen v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*, 1956 ; 225-230.

In mnl., meer bepaald westvlaamse, persoons- en plaatsnamen komt herhaaldelijk het woord *bul* voor. H. bewijst dat we hierin niet het wvl. *bul* = boomstam moeten zien, maar wel *bul* = stier, al is het niet zeker dat dit woord nu nog voorkomt in Vlaanderen.

228. J. NAARDING en K. HEEROMA, Voarig, var en bolle ; *Driemaandelijks Bladen*, VIII (1956), 57-66.

Het Zuidwestdrentse woord *voarig*, tochtig (v. runderen), ziet er uit als een afleiding van *voar*, stier. N. betoogt dat *va(a)r* in Drente nooit inheems is geweest, slechts bekend was als schrijftaalwoord, zodat we voor *voarig* naar een andere etymologie moeten uitzien, (ev. < *voardig*, afl. van *vaart*?). — H. bespreekt oude benamingen van de stier en meent dat het zwakke subst. *varre* (met twee *r*'s) in Ned. ten noorden van de grote rivieren thuis hoorde, het sterke *vaar* (met 1 *r*) ten zuiden.

229. J. NAARDING, Maal ; *Driemaandelijks Bladen*, VIII (1956), 69-71.

Het woord *maal*, jonge koe, is in N.-Ned. niet inheems. N. aanvaardt dat het in Groningen kan binnengedrongen zijn, maar in de Gron. loknaam voor koeien *tumal* zit niet *maal*, maar het vleiwoord *oal* < *oald*.

230. K. HEEROMA, Veerzekalver ; *Driemaandelijks Bladen*, VIII (1956), 72-80.

Het ingweoons relictwoord *kui(s)*, wijfjeskalf, is bekend in het hele kustgebied van de Noordzee tussen Jade en Maas, maar niet in Friesland. Etymologisch hoort *kui* wel niet bij *koel*, want germ. *kô* of *kû* kunnen in het Gron. niet *kui* worden, misschien echter stamt het uit een vorm **kwei*, verwant met *kwee(n)* (o. a. onvruchtbare koe). *Kuis* is een secundaire vorm. De benaming *veerze* heeft een groot gedeelte van het oorspronkelijke *kui(s)*-gebied veroverd.

231. L. C. MICHELS, Landloper ; *De Nieuwe Taalgids*, II (1956), 262.

Nadere lokalisering van W. N. T. *landloper*, voorjaarsbig (in N. Holl.), dat ook Gelders (geweest) is.

232. L. GROOTAERS, De „ooievaar” als waterputter. In : *Fragen und Fortschritte im Bereich und Umkreis der germ. Philologie*, 261-263 ; Berlin, Akad.-Verlag, 1956. (Veröff. d. Inst. f. dt. Sprache und Literatur, 8.)

De vorm van een ook in Vlaams-België nog bekend hijstoestel om water te putten, doet aan een steltloper denken, zodat het in Portugal „ooievaar” wordt genoemd. De Zuidned. naam *sikse* gaat blijkbaar op Lat. *ciconia* (ooievaar) terug.

233. A. CARNOY, Basque bacalao, néerlandais kabeljauw ; *Revue internationale d'Onomastique*, VII (1955), 260-262.

De eigenaardige uitgang van het Ned. woord *kabeljauw* (en van het Fr. *cabillaud*) wijst op mogelijke ontleening aan Bask. *bacalao*, waarin vulg. Lat. *baccalus*, stok, kan schuilen. In het Ned. ontstond door metathesis *kabeljauw* (invloed van *kabel*?) en door vertaling van het 1^e lid *stokvis*.

234. Chr. STAPELKAMP, Solanum Dulcamara, elfrank, bitterzoet, in volkstaal, volksgeneeskunde, volksgeloof en volksleven ; *Volkskunde*, LVII (1956), 2, 14-38.

Een uitvoerig overzicht, telkens met een verklaring, van de volksnamen van het bitterzoet, gegroepeerd volgens de nu algemeen geldende methode : namen die wijzen op de groeiwijze, het uitzicht, de groeiplaats van de plant, op de smaak, op de kwaliteit van de vruchten, op het gebruik van en het volksgeloof verbonden aan de plant. Tientallen van namen duiden op de geneeskraft die in de loop der tijden aan het bitterzoet werd toegeschreven tegen een groot aantal kwalen.

235. L. HERMODSSON, Der Pflanzename Stiefmütterchen ; *Studien i Modern Språkvetenskap*, XIX (1956), 42-60.

In het *Festschrift E. Öhmann* (1954) had W. KROGMANN een uitvoerige studie gewijd aan *Stiefmütterchen*, een volksnaam voor de *Viola tricolor*, waarin hij tot het besluit kwam dat het niet de volksfantasie is die deze naam heeft geschapen naar aanleiding van de bijzondere schikking der kroon- en kelkbladen van de *Viola*, die aan een mensengezicht doen denken, maar dat de naam kan

afgeleid zijn van een Germ. prototype **madrina*, dat „de blauwe” betekent. Door contact met het Lat. quasi-honiem *mātrina* konden dan *moeder*-namen eerst aan de blauwe Viola, daarna aan de andere soorten worden gegeven.

H. wijst in zijn studie op de zwakke plekken in K.'s bewijsvoering en houdt het met de antropomorfische verklaring der talrijke namen van het viooltje met *gezicht*, *oog* en dg. in allerlei talen en dialecten. Daardoor worden echter namen als *Stiefmütterchen* nog niet voldoende verklaard. H. ziet hierin een secundaire ontwikkeling van een langere omschrijving in het Italiaans, iets als *viola con viso di matrigna*, waaruit dan door verkorting *matrigna* (stiefmoeder). Van Italië uit zou de naam naar de naburige landen zijn overgebracht.

Ook in het Ned. taalgebied komt de naam *stiefmoedertje*, *-ken*, *stiefmoertje*, *stijfmoertje* voor; ook andere antropomorfische namen: *weesjes*, *blauw engeltje*, *gezichtje*, *grillikeker*, *soldaatjes* (HEUKELS); *mannekes-en-wuwekes* (PAQUE).

236. A. CARNOY, De vlier in de toponymie; *Verslagen en Mededelingen v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*, 1956; 867-876.

In deze studie worden een groot aantal namen van de vlier in verschillende talen besproken, enkele nieuwe etymologieën voorgesteld (o. a. d. *Attich* en ndl. *adik*, *hadik* zijn rechtstreekse ontleningen aan het Gallo-Romeins *odocos*, kruidvlier), en naar de oorsprong, het waarom van de verschillende namen gezocht.

237. A. CARNOY, De wilg in de toponymie van Nederland en België; *Mededelingen v. d. Vereniging v. Naamkunde te Leuven ...*, XXXII (1956), 1-14.

Uitvoerig wordt de etymologie behandeld van de namen van de wilg, waarvan sommige nog slechts in toponiemen voortleven: *wilg* (*salix alba*), *wijde* < *wide* (*salix viminalis*, teenwilg), *wijm* (id.), *rijs* (id.), *kaar* of *ker* (id.), *wis* (id.), *werf* (*salix caprea*).

238. A. CARNOY, Berk en Es in de toponymie en de taalkunde; *Handelingen van de Zuidned. Mij. voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, X (1956); 3-12.

In deze bijdrage worden niet alleen de talrijke toponiemen behandeld waarin berk- en esnamen voorhanden zijn, maar ook de etymologie en de geschiedenis van de namen zelf, alsmede hun

verwanten in talrijke andere talen. Berk = de glanzende, de witte boom. Es = de grijze, ook wel de sterke boom. De namen van es en beuk werden wel eens verward, doordat beide bomen olie opleverden.

239. J. TRIER, Wald. In : *Fragen und Forschungen im Bereich und Umkreis der germ. Philologie*, 25-39 ; Berlin, Akad.-Verlag, 1956. (Veröff. d. Inst. f. dt. Sprache u. Literatur, 8.)

Het woord *Wald* had eerst de betekenis van „bebladerde tak of twijg”, daarna van „bladerrijke boomkruin”, later van „loofwoud”. Nu is *Wald* vooral een schrijftaalwoord geworden. [Het Ned. ekwivalent *woud* verkeert in hetzelfde geval. J. L. P.]

240. D. FRANKE en D. T. E. VAN DER PLOEG, Plantennamen yn Fryslân ; Ljouwert, Fryske Akademy, 1955 ; 179 blz.

Uitstekend overzicht, systematisch geordend naar families, van de Friese volksnamen der planten, vrucht van eigen onderzoek, aangevuld met gegevens uit woordenboeken. Men vindt in het werk de lokalisering van alle vermelde namen, enkele dialectgeografische kaartjes en een volledig register.

4. Spreekwoorden en uitdrukkingen.

241. G. EIS, Der älteste deutsche Zauberspruch ; *Forschungen und Fortschritte*, XXX (1956), 105-111.

De bekende oudste Duitse toverspreuk, waarvan er een Opperduitse versie bestaat en een Oudsaksische (bewaard te Wenen, Hs. 751), zou niet bedoeld zijn als een uitdrijvingsformule voor wormen bij mensen, maar bij paarden.

242. R. GASPAR, Bij een vers uit Mariken van Nieuweghen ; *Levende Talen*, 1956 ; 136-138.

Poging tot verklaring van de uitdrukking *diet van tien en van vieren stellen (int wilde)*. M. i. niet volledig overtuigend. Zie een instemmend toevoegsel van J. J. MAK in *De Nieuwe Taalgids*, 1956, blz. 336.

243. J. GRAULS, Ter verklaring van de spreekwoorden bij Bruegel; *Eigen Schoon en De Brabander*, XXXIX (1956), 96-112.

Een schilderij van P. Bruegel de Oude (1568), bekend als *De Nestenrover*, beeldt een spreekwoord uit, waarvan de tekst op Bruegels tekening *De Bijenkwekers* voorkomt: „dije den nest Weet dije Weeten / dijen Roft dij heeten” De taal van deze tekst is specifiek Zuidnederlands. Dat het spreekwoord in Bruegels tijd betekende „de doortastende vrijer wint het van de bedeesde verliefde” blijkt uit oude Franse teksten waarin de Franse parallelle spreuk wordt verklaard.

244. J. GRAULS, Ter verklaring van Bruegels spreekwoorden. „Onsen heere eenen vlassen en baerd aensetten.” *Wetenschappelijke Tijdingen*, XVI (1956); 183-189.

Dit door Bruegel afgebeelde spreekwoord, in het mnl. bekend, is nog springlevend in Zuid-Nederland, maar verouderd in Frankrijk, Nederland en Duitsland. Gr. meent dat de Vlamingen de zegswijze uit het Frans hebben overgenomen en aan Ned. en Duitsland doorgegeven. De betekenis is: iemand door schijnheiligheid bedriegen.

245. J. GRAULS, Een vijftiendeuws spreekwoorden-tapijt; *Artes textiles*, III (1956), 14-26.

Het Isabella Stewart Gardner-museum te Boston bezit een deel van een tapijt (einde 15^e eeuw), dat 8 verschillende spreekwoorden voorstelt. Gr. legt hier de juiste betekenis uit van de afgebeelde zegswijzen en betoogt, tegen Miss E. S. SIPLE die in 1933 en het tapijt en de spreekwoorden „Vlaams” noemde, dat van deze laatste zowel een Franse als een Vlaamse versie bekend is. Prof. DUVERGER meent trouwens dat het tapijt uit Doornik of een Noordfranse stad afkomstig is.

246. J. B. DREWES, Zijn biechtvader bepissen onder de galge; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 64.

Deze uitdrukking uit een 16^e-eeuws rederijkersspel betekent: aan de galg sterven.

247. F. DE TOLLENAERE, Lexicologische en Etymolo-

gische kanttekeningen bij „De slekkentrekkers van Ronse” ; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 49-59.

In de spotnaam van de Ronsenaren, *slekkentrekkers*, moeten we een herinnering zien aan de oude rondrit der gewapende ruiters op de Grote Markt tot slot van de fiertel. D. T. verklaart de VI. uitdrukking *slekker trekken* of *maken* als een vertaling van het Fr. *faire le limaçon*, se mettre en rond (manœuvre militaire), en niet als een vertaling van Fr. *caracoler*, *faire la caracole* of Sp. *caracolear* of *hacer caracoles*.

De auteur van het artikel *De slekkentrekkers van Ronse*, waarbij het hier besproken opstel een aanvulling is, P. GORISSEN, schreef een nieuwe bijdrage over hetzelfde onderwerp : *A propos de Lumeçon ; un parallèle à Renaix*, in *La Vie wallonne*, XXX (1956), 260-275. Hij meent dat het slekkentrekken ook een herinnering kan zijn aan een oud godsdienstig gebruik.

248. F. VAN ES, De apologische spreekwoorden en de zeispreuken uit het Gents Woordenboek van L. Lievevrouw-Coopman ; *Oostvlaamse Zanten*, XXXI (1956), 145-149.

Verzameling van 44 dergelijke spreekwoorden.

249. W. SCHMIDT-HIDDING, Sprichwörtliche Redensarten. Abgrenzungen — Aufgaben der Forschung ; *Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde*, VII (1956), 95-144.

Belangrijk opstel voor de methodiek van de studie der spreekwoorden, met een ontwerp van systematische indeling.

VIII. Teksten.

1. Oude Teksten.

250. Uitgave-techniek van middeleeuwse teksten ; *Verlagen en Mededelingen v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*, 1956 ; 291-294.

Met de hier gegeven voorschriften kunnen velen hun profijt doen. Terecht wordt gewezen op het belang van het glossarium, dat op zodanige wijze dient te worden opgesteld, dat niet elk onderzoeker het werk opnieuw moet overdoen.

251. W. Gs. HELLINGA, De Commentaar ; *Handelingen v. h. 24^e Ned. Filologencongres* (Groningen, Wolters, 1956), 109-127.

Aan de hand van moderne uitgaven van de *Reynaert* en de Gysbreght van Aemstel toont H. aan dat de commentaar vaak onvolgende is. Hij vraagt dat men zich met de *tekst als tekst* zou bezighouden en dat men „het feitenaanbod door middel van taalvormen in een gegeven context opnieuw zou doen plaats vinden vanuit de geestesstructuur en binnen de cultuur en beschaving waardoor de communicatie in zulk een geval oorspronkelijk werd bepaald.”

252. E. ROTH, Über die Heliandsprache. In : *Fragen und Forschungen im Bereich und Umkreis der germ. Philologie*, 40-79 ; Berlin, Akad.-Verlag, 1956. (Veröff. d. Inst. f. dt. Sprache u. Literatur, 8.)

Het nogal „gemengde” karakter van de taal van de *Heliand* heeft men reeds op verschillende manieren willen verklaren. Er zijn kenmerken van het Noordzeegermaans (Ingweoons) en vooral van het Frankisch aanwezig. R. betoogt dat de taal van de H. „heimisch”, d. w. z. Saksisch is, maar de ortografie is vreemd, d. i. Frankisch. In die tijd immers was het Frankisch oppermachtig.

253. T. A. ROMPELMAN, Heliandproblemen ; *Jaarboek der Rijksuniversiteit te Groningen*, 1956 ; Wolters ; blz. 5-32.

Dit is de tekst van een rede, uitgesproken bij de overdracht van het rectoraat op 17 sept. 1956, waarvan de bedoeling was een algemeen beeld te schetsen van de stand van het wetenschappelijk onderzoek aangaande de *Heliand* : de versvorm, de taal (Saksisch met Frankische inslag), de dichter, de datering, de inspiratie, de literaire waarde enz. Nog tal van vragen wachten op een oplossing.

254. G. COLMJON, That thusendigste jâr. Oud-saksische kroniek, 's-Gravenhage, Mouton, 1956 ; 192 blz.

De auteur begint met te „bewijzen” (!) dat het bekende zinnetje *Hebban olla vogala...* geen Oudnederlands, maar Oudsaksisch is en dat het Dijkse handschrift van de *Reynaert* op een Oudsaksische tekst teruggaat. — Het handschrift dat hier wordt gepubliceerd „was” een 19^e-eeuws afschrift van een kroniek uit het jaar 1000. Het berustte te Leeuwarden van vóór 1914 tot 1947, was dan in

handen van de auteur tot 1952 en verdween daarna spoorloos !!! De tekst van de kroniek leest vlot : het is „Oudsaksisch” van een klassieke helderheid en af en toe haast moderne structuur !!

255. A. SCHÖNFELDER, *Isengrimus. Das flämische Tier-epos aus dem Lateinischen verdeutscht*; Münster/Köln, Böhlau, 1955; IX-160 S. (*Niederdt. Studien*, Bd. 3).

Flämisch betekent natuurlijk alleen dat de schrijver van dit 12^e-eeuwse Latijnse epos, *Nivardus*, een Vlaming was. In tegenstelling met VAN MIERLO, die in 1946 de Lat. tekst nogal vrij in Ned. alexandrijnen heeft vertolkt, brengt S. een zo getrouw mogelijke prozavertaling in het Duits.

256. P. GORISSEN en A. E. MEEUSSEN, *Fragment van Karel ende Elegast* (vv. 68-99, 101-132, 408-442, 444-476); *Verslagen en Mededelingen v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*, 1956; 213-223.

P. GORISSEN ontdekte in 1955 in het Brusselse stadsarchief een perkamenten fragment met 123 verzen van de *Karel ende Elegast*, die hier diplomatisch zijn weergegeven. Het handschrift is waarschijnlijk in het 2^e kwartaal van de 15^e eeuw geschreven; de taal is oostelijk (Limburgs) gekleurd. De tekst wijkt niet erg af van die van het handschrift met de als oorspronkelijkst beschouwde versie.

257. M. Å. HOLMBERG, *Karlmeinet-Studien*; Lunds Univ. Årsskrift, N. F. I., 50, 7; Lund, Gleerup, 1954; 60 blz. (*Lunder germ. Forschungen*, 27).

De vraag naar de bronnen van de oude Nederrijnse epische compilatie, bekend onder de naam *Karlmeinet*, blijft nog altijd actueel. De Nederlander J. AKKERMAN had in 1937 bezwaren geopperd tegen de veronderstelling dat het 1^e deel een bewerking zou zijn van een mnl. voorbeeld; hij dacht aan directe vertaling van een Frans model. HOLMBERG integendeel wenst de theorie van het mnl. voorbeeld te handhaven en bespreekt een aantal woorden en woordvormen die duidelijk naar het westen wijzen en in het Rijnland niet voorkomen. Het werk bevat een diplomatische afdruk van de tekst en een studie van de klank- en vormleer en van de woordenschat.

258. J. VAN MIERLO, *Oorspronkelijk Dietse Arthur-literatuur in de twaalfde eeuw ook voorbeeld van Franse*;

Verslagen en Mededelingen v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde, 1956 ; 177-212.

Voortbouwend op het werk van MAARTJE DRAAK pleit V. M. voor de oorspronkelijkheid van de Dietse *Lanceloet en het Hert met de witte Voet*, een werk van voor 1200, waarvan het Franse *lai de Tyolet* een bewerking zou zijn. Hij houdt een klemmend betoog voor de oorspronkelijkheid van de Dietse ridderromans *Walewein* en *Moriaen*, waarvan de eerste in het Frans werd nagevolgd. Het letterkundig gehalte van de *Walewein*, grotendeels geschreven rond 1180, wijst op het bestaan van een bloeiende literatuur in onze streken in de 12^e eeuw.

259. J. VAN DAM, *Die Sprache des Floyris. In : Fragen und Forschungen im Bereich und Umkreis der germ. Philologie*, 126-129 ; Berlin, Akad.-Verlag, 1956. (Veröff. d. Inst. f. dt. Sprache u. Literatur, 8.)

De auteur lokaliseert de taal van de 12^e-eeuwse, zgn. Nederrijnse Floyris in de streek tussen Keulen, Aken, Kleef en Venlo.

260. J. DESCHAMPS, *De Limburgse Aiolfragmenten ; Spiegel der Letteren*, I (1956-1957), 1-17.

De Limburgse *Aiol* is een (onbeholpen) bewerking van de Franse ridderroman *Aiol et Mirabel*. Hij werd geschreven op het einde van de 12^e eeuw, in dezelfde tijd als VELDEKES *Eneïde* en is overgeleverd in een handschrift dat het oudste tot dusver bekende Mnl. literair document is. D. geeft in dit stuk een beschrijving en de geschiedenis van de 24 reeds ontdekte fragmenten van dit handschrift.

261. Th. FRINGS, *Über eine Veldekeabhandlung der Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde ; Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur, Halle(Saale)*, LXXVIII (1956), 111-157.

Fr. stelt nog eens voorop dat, als men VELDEKE bij een Nederlandse of een Duitse literatuur wil indelen, men de taalkundige en politieke grenzen van nu projecteert in de 12^e eeuw. In die tijd lagen de culturele en ook de taalkundige verhoudingen heel anders. VELDEKE dichtte in het Limburgs, maar met het oog op een oostelijke (Duitse) lezerskring. In hs. H. (15^e eeuw) is heel wat Brabants toegevoegd. Fr. wijst verder op een aantal tekortkomingen in de

studie van VAN MIERLO over het Veldeke-probleem, (zie ons overzicht van 1952, nr. 110).

262. J. VAN MIERLO, Over Hendrik van Veldeke; *Verslagen en Mededelingen v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*, 1956; 717-773.

Deze uitvoerige studie begint met een reeks kanttekeningen bij de *Vragen rondom Hendrik van Veldeke*, die P. C. BOEREN schreef in het *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde* (1955) en waarin Veldeke, voor velen nog een niet zeer geleerd speelman, voor V. M. een geschoold clericus (klerk), bevorderd wordt tot kanunnik van St.-Servaas te Maastricht. Vooral echter is het een verweer tegen het hierboven geciteerde opstel van FRINGS. V. M. blijft bij zijn mening dat het handschrift H, — geen Brabants, maar een Limburgs! — volkomen betrouwbaar is en dat de kunst van de Westlimburger Veldeke op geen oostelijke Rijnlandse invloed stoelt, maar op westelijke, d. i. Vlaams-Brabantse en (of) Nederlotharingische.

263. Th. FRINGS und G. SCHIEB, Sente Servas — Sanctus Servatius, kritisch herausgegeben von —; Halle (Saale), Niemeyer, 1956; LVI-307 S., 1 Karte. (*Die epischen Werke des Henric van Veldeken*, I.)

Reeds 40 jaren is Fr. met de bestudering van VELDEKES werk bezig. Met de hulp van velen heeft hij nu een poging ondernomen om de volledige oorspronkelijke tekst van de *Servatius* te reconstrueren uit een vergelijking tussen de oud-Limburgse fragmenten van ± 1200 en een jonger handschrift uit de 15^e eeuw. Onderaan de blz. worden telkens de passages uit de *Vita sancti Servatii* meegedeeld, waarnaar VELDEKE blijkbaar heeft gewerkt. In de aanhangsels vinden we: 1. alle uit deze kritische tekst geweerde passages die in de hs. voorkomen; 2. een lijst van varianten; 3. een woordenboek; 4. de voornaamste literatuur over VELDEKE; 5. een bespreking van de klankwaarde der lettertekens bij VELDEKE, afgeleid uit de rijmen.

Deze tekst dient zich aan als de voorloper van een grotere uitgave, die Fr. hoopt te kunnen bezorgen en waarin links de tekst van het jonge hs., rechts de kritisch gereconstrueerde tekst en onderaan de oude fragmenten, telkens als ze voorhanden zijn, zullen worden afgedrukt.

264. H. THOMAS, Zu den Liedern und Sprüchen Hein-

richs von Veldeke ; *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur, Halle (Saale)*, LXXVIII (1956), 158-264.

De auteur onderwerpt de uiterlijke vorm, vooral de strofenbouw van al het lyrisch werk dat op naam van VELDEKE is overgeleverd, aan een streng kritisch onderzoek en stelt vast dat slechts de helft hiervan werkelijk door VELDEKE is geschreven. Dank zij deze schifting vertoont VELDEKES lyrische produktie een veel grotere eenheid en sluit het ook veel beter aan bij zijn episch werk.

265. D. A. STRACKE, Over de Reinaertproloog van hss. A en F ; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 1-16 en 81-98.

In dit uitvoerig pleidooi breekt Str. nog een lans voor de waarde van handschrift F van de Reinaert, dat het inzake authenticiteit glansrijk wint van hs. A en een beter afschrift is van het origineel, en waarvan de proloog, — misschien wel dé originele tekst ! — een klaar en waarheidslievend geschiedkundig document is, (zie ook nr. 217 van het overzicht van vorig jaar).

266. J. VAN MIERLO, S. J., P. D. Stracke en de Reinaertproloog ; *Leuvense Bijdragen*, XLVI (1956-57), 71-81.

Dit is een polemisch stuk van V. M. tegen zijn ordegenoot STRACKE, die het gewaagd had in een paar publicaties (zie vorig nr. en nr. 217 van het overzicht van 1955) de proloog van handschrift F van de Reinaert te hoog te roemen en die daardoor aan Arnout, als mede-auteur door V. M. afgewezen, een nieuwe kans scheen te geven.

267. K. HEEROMA, Reinaert en Rose ; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 251-255.

De bekende verzen uit de Reinaert I „dat beede bosch ende haghe met groenen loveren waren bevaan” komen ook in de 2^e bewerking van *Die Rose* voor. De overeenkomst is te groot om toevallig te zijn. Beide teksten kunnen de verzen ontleend hebben aan een vroege vertaling van de Franse *Roman de la Rose*.

268. R. ROEMANS en R. GASPAR, Een abel spel van Gloriant ; Antwerpen, De Ned. Boekhandel, 1956 ; LXIV-69 blz. (*Klassieke Galerij*, nr. 102.)

Dit is de 8^e uitgave van de *Gloriant*. In de lange inleiding

worden op haast exhaustieve wijze de datering, herkomst, inhoud, thema, bouw en betekenis van het spel behandeld.

269. G. I. LIEFTINCK, Twee dertiende-eeuwse minnedichten in een handschrift van Ter Doest ; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXII (1954), 135-139.

Diplomatische afdruk van twee Vlaamse specimens van minnelyriek uit Maerlants tijd. Het eerste is zeer eenvoudig, maar het tweede is het oudste voorbeeld van zuiver hoofs minnedicht.

270. S. DE VRIENDT, Een nieuw fragment van het Boec vander Wraken ; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 225-250.

Van het 14^e-eeuwse leerdicht het *Boec vander Wraken* is een volledig handschrift bekend, dat te Oxford berust, en een paar fragmenten. Onlangs werd te München een nieuw fragment ontdekt van circa 324 verzen, (sommige onvolledig). De tekst van dit fragment wordt hier meegedeeld en vergeleken met SNELLAERTS uitgave (1869) van de volledige tekst. De herkomst van de dichter kan nog niet met zekerheid worden bepaald : de teksten vertonen vooral Vlaamse, maar ook Brabantse kenmerken.

271. L. DE MAN, Een Brabantse „ambachtsrol” uit de 14de eeuw ; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 15-34.

Dit is de diplomatische uitgave van een in taalkundig opzicht interessante Leuvense ambachtsrol, of liever „Keur”, waarschijnlijk geschreven tussen 1340 en 1350 en waarvan een gedeelte reeds was gepubliceerd door VANGASSEN, (zie nr. 28 van het overzicht van 1954).

272. P. MINDERAA, Bij het mirakelspel van Nyeuwerwaert ; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 140-150.

Dit opstel behandelt vooral de dramatische compositie van het spel. In het voorbijgaan worden twee emendaties van J. J. MAK weerlegd, (zie ons overzicht van 1955, nr. 201). Deze handhaaft zijn mening in hetzelfde tijdschrift, 1956, 256-258, waarop MINDERAA in een naschrift, blz. 259-262, nog eens zijn standpunt verdedigt.

273. VERWIJS' Bloemlezing uit de Middelnederlandse

Dichtkunst, herzien door C. C. DE BRUIN, I; Zutphen, Thieme, 1956; IX-286 blz.

Dit is een moderne bewerking van een bijna 100 jaar oude bloemlezing. Ze brengt vernieuwing in drieërlei opzicht: 1. De woordenlijst is weggelaten: de gebruiker wordt naar het Mnl. Wdb. verwezen. 2. Er is gestreefd naar een juist evenwicht tussen de wereldlijke en de geestelijke letterkunde, (de laatste was tot dusver wat verwaarloosd). 3. Vanzelfsprekend is de tekstredactie van de opgenomen fragmenten gemoderniseerd, wat ook een verlegging van het accent van de kritische in de richting van de diplomatische behandeling meebracht. — Dit eerste deel bevat fragmenten uit de voorhoofse epiek (60 blz.), de hoofse epiek (189 blz.), de dierenfabels en het dierenepos (33 blz.).

274. K. O. FINKENSIEPER, Uit een Middelnederlands handschrift der Cusanus-bibliotheek; *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, XLI (1956), 167-168.

Ms. 116 van de Cusanus-bibl. te Cues bevatte volgens de beschrijving van J. MARX (1905) „Asketische Schriften in Niederdeutsche Sprache”. In werkelijkheid is het een verzameling van Mnl. tractaten, Mariagebeden, Schriftgedeelten, Sermoenen en verzen uit de kring van de Moderne Devotie, waarschijnlijk door kardinaal NIK. v. CUES uit Nederland (Deventer?) meegenomen (\pm 1451). De auteur deelt er een kort gedichtje uit mee „Dit syn vragen”, door MARX of DE VREESE niet opgemerkt.

275. C. G. N. DE VOOYS, Middelnederlandse vertalingen van Johannes van Schoonhoven's werken; *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, XLI (1956), 129-142.

JOH. VAN SCHOONHOVEN, RUUSBROECS bewonderaar en nelebroeder te Groenendaal, was destijds een zeer gevierd schrijver, wiens werken trouwens in meer dan 100 handschriften tot ons zijn gekomen. D. V. deelt ons in dit postuum artikel een keus mee uit vertalingen van zijn geschriften. Hij blijkt wel eens een „exempel” te hebben gebruikt in zijn sermoenen.

276. G. DE SMET, Zum Wortschatz der mittelniederdeutschen Augustinerregel, Diözesanarchiv, Trier, Ms. 45; *Niederdeutsche Mitteilungen*, XII (1956), 5-13.

In 1950 gaf L. HEDBERG het in de titel geciteerde handschrift

uit (Diss. Lund; Gleerup) zonder het verband met de middelned. modellen of de karakteristieken van de woordenschat te onderzoeken. D. wijst op de grote overeenkomst van het Trierer handschrift met de te Brugge bewaarde oostmiddelned. vertaling van de *Expositio in Regulam Sancti Augustini* van HUGO VAN ST.-VIKTOR, gepubliceerd door DE FLOU in zijn werk *Die Beduidinghe naden Sinne van Sunte Augustyns Regule*, (Gent, 1901) en deelt een lijst mee van de voornaamste afwijkingen in de Trierer tekst. Deze gaat dus waarschijnlijk niet direct terug op de Brugse tekst, maar op een andere mnl. versie, die we tot dusver niet kennen.

277. G. DE SMET, Over de woordvoorraad van de Oudenaardse versies van de *Regula Augustini*; *Handel. v. d. Geschied- en Oudheidkundige Kring v. Oudenaarde*, feestnummer 1956.

Men kent tot dusver 41 mnl. en een 10-tal mnd. handschriften met bewerkingen van de Regel van Sint-Augustinus. De Flou heeft de tekst van vier zulke bewerkingen gepubliceerd (zie vorig nr.): een oostmiddelned., bewaard te Brugge; een Vlaamse (Oudenaarde, 1559), een Noordnederlandse (Leiden, ± 1460) en een Brabantse (Brussel, einde 14^e eeuw). D. behandelt in vergelijkende tabellen de woordvoorraad van de uitgegeven handschriften.

278. K. RUH, Bonaventura deutsch. Ein Beitrag zur deutschen Franziskanermystik und -scholastik; Bern, Francke, 1956; 384 S. (*Bibliotheca Germanica*, 7.)

In 1954 had pater MAXIMILIANUS O. F. M. het *Sinte Franciscus Leven van Jacob van Maerlant* uitgegeven. Het werk van RUH is als het ware een vervolg op de uitgave van dat berijmde 13^e-eeuwse verhaal; het behandelt de 14^e en 15^e-eeuwse Duitse en (talrijke) Nederlandse prozavertalingen van Bonaventura-teksten: de *Legenda maior* en ascetisch-mystieke en theologische geschriften. Het woord „deutsch” in de titel is geen vergissing van de trouwens zeer competente Zwitserse schrijver; hij gebruikt het opzettelijk als een collectieve aanduiding die ook het „Diets” van de Nederlanden omvat. Aan de vertaaltechniek en de vorming van de Nederlandse scholastieke vaktaal, die de invloed van Bonaventura onderging, wordt de nodige aandacht besteed.

279. P. MICHAULT, Van den drie Blinde Danssen. Naar de Ned. bewerking van 1482 in facsimile herdrukt, ingeleid en toegelicht door W. J. SCHUYT; Amsterdam-Antwerpen, Wereldbibliotheek, 1955; LVIII-104 blz.

Deze Ned. bewerking van MICHAULTS *Danse aux aveugles* was weinig bekend. Wel ten onrechte, want de rederijker-vertaler leverde een verdienstelijke dichterlijke bewerking en zijn nogal fonetische spelling verschaft kostbare gegevens betreffende de uitspraak van het Nederlands in de 15^e eeuw. De uitgever heeft zijn taak nogal licht opgevat; een aantal van zijn toelichtingen zijn betwistbaar.

280. J. VAN MIERLO, Bij de laatste uitgaven van Elckerlijc; *Verslagen en Mededelingen v. d. Kon. Vl. Acad. v. Taal- en Letterkunde*, 1956; 91-123.

V. M. is niet tevreden, omdat in de laatste twee uitgaven van *Elckerlijc*, resp. door VAN ELSLANDER (zie ons overzicht van 1953, nr. 147) en door ENDEPOLS (in de Lyceum-herdrukken, Groningen), op onvoldoende wijze rekening is gehouden met zijn eigen geëmendeerde tekst (Uitgaven v. d. Kon. Vl. Akad., III, nr. 29 1949). Hij verdedigt een aantal van zijn lezingen en verklaringen en maakt van de gelegenheid gebruik om nog eens te wijzen op de prioriteit van *Elckerlijc* tegenover *Everyman* en op het zeer waarschijnlijke auteurschap van Petrus Dorlandus, de Diestse kartuizer.

281. G. J. STEENBERGEN, Den Spiegel der Zaligheid van Elckerlijc, ing., uitg. en verklaard door —; Zwolle, Tjeenk Willink, 1956; 66 blz. (*Klassieken uit de Ned. Lett.*, nr. 9.)

De tekst is gebaseerd op de uitgave van VAN ELSLANDER, (zie nr. 147 van het overzicht van 1953) met voorkeur nochtans voor een aantal andere varianten. De spelling is gemoderniseerd, maar klank en ritme blijven behouden. (Wel een moeilijke opgave! J. L. P.)

282. G. GNAPHEUS, Acolastus. Latijnse tekst met Ned. vertaling. Ingeleid en met aant. voorz. d. P. MINDERAA, Zwolle, Tjeenk Willink, 1956; 251 blz. (*Zwolse Drukken en Herdrukken*, nr. 15.)

Voor de eerste maal is hier het bekende Neolatijnse schooldrama

Acolastus vertaald en nog wel in Ned. verzen. M. behandelt in de inleiding o. a. de verhouding van de Neolatijnse poëzie en toneel tot de literatuur in de volkstaal.

283. D. C. COORNHERT, *Het Roerspel en de Comedies*. Uitgeg. en van commentaar voorzien door P. VAN DER MEULEN; Leiden, Brill, 1955; 586 blz. (*Leidse drukken en herdrukken*, kleine reeks, IV).

Dit lijvige boek geeft hoofdzakelijk de tekst van Coornherts spelen. De inleiding telt slechts 14 blz. en de in voetnoten meegedeelde verklaringen zijn zeer sober gehouden.

In zijn beoordeling van dit werk in *Tijdschrift v. Ned. T. en Lett.*, 1956, 65-73, bespreekt J. J. MAK de godsdienstige, morele en literaire opvattingen van C. en geeft daarna een lange lijst op van omissies, drukfouten en vergissingen in deze uitgave.

284. J. J. MAK, *Lexicologische kanttekeningen bij de Comedies van Coornhert*; *Leuvense Bijdragen*, XLVI (1955-1957), 53-70.

M. bespreekt een 60-tal plaatsen, waar hij de tekst anders begrijpt dan P. VAN DER MEULEN in zijn uitgave van *Het Roerspel en de Comedies van Coornhert* (zie vorig nr.).

285. C. A. ZAALBERG, *The Olympic Epics of Jan van der Noot*, edited by —; Assen, Van Gorcum, 1956; XIV-274 blz.

Dit is een facsimile-uitgave, met een korte inleiding en verkla- rende noten in het Engels, van het Duitse werk *Das Buch Extasis* (Keulen, 1573 à 1576) en het Nederl.-Franse werk *Cort Begryp der XII. Boeken Olympiados / Abrégé* (Antwerpen, 1579) van Jonker J. VAN DER NOOT.

286. H. L. SPIEGEL, *Lieden op 't Vader Ons*. Uitg., ing. en toegelicht d. G. DEGROOTE; Zwolle, Tjeenk Willink, 1956; 149 blz. (*Zwolse Drukken en Herdrukken*, nr. 20.)

Dit is de eerste moderne uitgave van SPIEGELS belangrijk werk, dat in facsimile wordt afgedrukt met transcriptie ernaast. DEGROOTE schreef de inleiding over SPIEGELS leven en werken en de annotaties bij de tekst; D. W. FOKKEMA gaf een beschrijving en DE LA FONTAINE VERWEY de geschiedenis van het éne bewaarde handschrift.

287. J. DE HARDUWIJN, „De Weerlicke Liefden Tot Roose-mond” (1613). Ing. en met aant. voorzien door O. DAMBRE ; Zwolle, Tjeenk Willink, 1956 ; 184 blz. (*Zwolse Drukken en Herdrukken*, nr. 21.)

Na de geestelijke gedichten van D. H. te hebben uitgegeven, bezorgde D. een uitgave van diens minnedichten, waaruit opnieuw blijkt dat D. H. tot dusver werd onderschat, al is hij ten slotte maar een handig epigoon. In de inleiding vernemen we alles wat D. in de loop van dertig jaren ijverig zoeken over de dichter kon achterhalen. Hij meent dat een persoonlijke beleving ten grondslag ligt aan deze liefdepoëzie, waarin anderen meestal slechts een literair modespel zien.

288. L. C. MICHELS, Nader commentaar op Six van Chandelier ; *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde*, LXXIV (1956), 263-295.

Bevat een groot aantal verklaringen, ophelderingen en terechtwijzingen bij de uitgave van een bloemlezing uit het dichtwerk van Six van Chandelier, door G. A. VAN ES in 1953 bezorgd.

289. J. B. KNIPPING en P. J. MEERTENS, Van De Dene tot Luiken. Bloemlezing uit de Noord- en Zuid-Nederlandse Emblemata-literatuur der 16de en 17de eeuw ; Zwolle, Tjeenk Willink, 1956 ; 128 blz. (*Klassieken uit de Ned. Lett.*, nr. 7.)

Deze bloemlezing gaat van M. A. GILLIS (1556) tot LUIKEN (1711) Uit het oudste emblemataboek *Tpalays der gheleerder ingienen* (Antwerpen, 1554) van FR. FRAET, is niets opgenomen. Aan werk van LUIKEN en POIETERS is uiteraard meest plaats ingeruimd. Inleiding en taalkundige toelichtingen zijn nogal beknopt gehouden.

290. P. C. HOOFT, Baeto, van inl. en aant. voorzien door F. VEENSTRA ; Zwolle, Tjeenk Willink, 1956 ; 109 blz. (*Klassieken uit de Ned. Letterkunde*, nr. 8.)

Een nieuwe uitgave van het verleden jaar (nr. 210) aangekondigde werk, met slechts een samenvatting van de oorspronkelijke inleiding.

291. P. C. HOOFT, Granida, naar het Amsterdamse handschrift uitg. en toegelicht door A. A. VERDENIUS en

A. ZIJDERVELD, 2^e druk ; Zutphen, Thieme, 1956 ; 140 blz. (*Klassiek Letterkundig Pantheon*, nr. 18.)

Deze nieuwe druk is bezorgd door C. A. ZAALBERG, die de tekst met hs. A heeft vergeleken, de inleiding aangevuld en de aantekeningen herzien.

292. P. J. H. VERMEEREN, Over de handschriften en uitgaven van Constantijn Huygens' Cluys-werck ; *Handelingen v. h. 24^e Ned. Filologencongres* (Groningen, Wolters, 1956), 38-40.

In 1955 verwierf de Kon. Bibliotheek te 's-Gravenhage een vroeg afschrift van Huygens' *Cluys-werck*, zodat al het bekende handschriftelijk materiaal van dit werk bij elkaar is. De tekstuutgaven (1841, 1898, 1904) blijken niet meer te voldoen : het Huygens-onderzoek zal vernieuwd moeten worden door een omvattende bestudering van de handschriften.

2. Dialectteksten. (1)

293. D. FAGOT, Een dialectisch getinte tekst uit de 17de eeuw ; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 122-132.

De afgedrukte tekst is het klad van een „informatie” of getuigenverhoor betreffende een vechtpartij, opgetekend te Stokkem (Limb.) ± 1660. Een aantal eigenaardigheden van de mnl. Limburgse oorkondentaal zijn in deze tekst nog aanwezig. Interessant is vooral dat de tekst nogal letterlijk uit de mond van de getuigen schijnt opgetekend.

294. L. DE MAN, Drie brieven van Leuvense vrouwen uit de 18de eeuw ; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 172-175.

Brieven ± 1780 min of meer fonetisch geschreven : een liefdebrieft, een politieke brief en een scheldbrief.

295. W. PÉE, Een Kempische soldatenbrief uit de Napoleontische tijd ; *Taal en Tongval*, VIII (1956), 162-165.

Tekst van een brief geschreven te Mainz in 1813 door een soldaat uit Eindhout (Antw. Kempen). De eigenaardige spelling

(1) Er zijn reeds een aantal tijdschriften die dialectteksten publiceren. Wij kunnen slechts een kleine keus dergelijke teksten vermelden.

en enkele typische dialectvormen werpen enig licht op het Eindhouts dialect van anderhalve eeuw geleden.

296. H. T. J. MIEDEMA, De oudste Giethoornse dialecttekst : „Over de olde vryery in Gieteren/Giethoorn” ; *Driemaandelijke Bladen*, VIII (1956), 12-26.

De hier meegedeelde tekst is omstreeks 1850 geschreven en waarschijnlijk nooit gepubliceerd. In voetnoten worden de verschillen gesignaleerd met het Giethoorns dialect van nu en met de Giethoornse tekst, in 1882 door J. A. en L. Leopold gepubliceerd in „Van de Schelde tot de Weichsel”.

297. J. LANGOHR, *Van gen weech bes a ge graaf* ; Halle, Langohr-Veltmans-komitee, 1956 ; 128 blz.

Dit postume werk van LANGOHR, voor de druk bezorgd door J. VAN VELDEKE, is grotendeels in het dialect van het Land van Overmaas (de N. O. hoek van de provincie Luik) geschreven. De inhoud vormt een folkloristisch drieluik : *de jong lûj, de getrouwe lûj en de ouw lûj*.

298. *Veldeke*, XXXI (1956), 5 nrs., 104 blz.

Dit tijdschrift is grotendeels in Limburgs dialect opgesteld. Het geeft vaak lijsten van dialectwoorden : in deze jaargang een uit Weert (blz. 48-49) en een uit Mheer (blz. 85-86).

299. J. W. M. GIGENGACK, Den wiezen holtrichter ; *Driemaandelijke Bladen*, VIII (1956), 33-35.

Een geschiedenis uit lang vervlogen jaren in niet gelokaliseerd dialect. Het zal wel Twents zijn, want dezelfde auteur schreef „*Graedske*”, een Twentse familiegeschiedenis, in Twents dialect ; Hengelo, Uitg. Twente, [1956].

300. *Oeze volk, naoberpraot veur Drentse lezers*, een nieuw streekblad dat sedert december 1956 verschijnt, is helemaal in dialect geschreven. Uitgever : Eerelman, Stadskanaal. Raadgever : J. NAARDING.

301. J. BUURSINK, Experimenteren met de moederspraak ; *Overijsel, jaarboek v. cultuur en historie*, XI (1956), 98-120.

Bevat de vertaling in het Twents dialect van gebeden en teksten

uit de Bijbel, met een verslag over de moeilijkheden die dat vertalen meebracht.

302. A. RAKERS, Stried föör de Moderspraoke ; Stadskanaal, Eerelman, 1955 ; 38 blz. (*Sassische Weddergeboorte*, 2.).

Tekst van de toespraak op 25-6-55 gehouden te Markelo bij de oprichting van de Nedersaksische Schrieversbund. Het is een vurig pleidooi voor het gebruik van het Nedersaksisch dialect, niet alleen in huis en in de dagelijkse omgang, maar ook in geschriften en in de kerk. De naam van de „Moderspraoke” zal voorlopig nog *Sassisch* moeten blijven.

303. J. DE GRAAF, De zeuven hoofdzonden, [Uithuizen], z. j. [1955], met een naschrift van K. TER LAAN ; 55 blz.

Bevat zeven schetsen, in zuiver Gronings, die elk een der hoofdzonden in beeld brengen. Met woordverklaring voor niet-Groningers.

304. K. TER LAAN, Grunneger Folklore van vandoag (dij der mörn nait meer wezen zel) ; *Driemaandelijke Bladen*, VIII (1956), 129-137.

Verhaaltjes van een oude grootmoeder in het dialect van Groningen.

3. Overige teksten.

305. A. HELMAN, Een proeve van Surinaams Nederlands ; *Vox guyanae* (Paramaribo), I (1954), 89-96.

Een tekst in Surin. Ned. met verklarende noten.

306. L. C. VAN OORDT, Die Kaapse Taalargief, 10 ; *Tydskrif vir Wetenskap en Kuns*, XVI (1956), 97-125.

De vorige nummers van deze zeer nuttige publicatie van het Kaapse Taalarchief bevatten documenten van 1750 tot 1831. Dit nummer bevat 31 Afrikaans-Hollandse brieven uit de jaren 1712-1795, hoofdzakelijk afkomstig van veldwachtmeesters. De uitgever laat op de teksten een overzicht volgen van de voornaamste taalverschijnselen die hem zijn opgevallen.

Auteurslijst.

De cijfers verwijzen naar de nummers

- Aerts J., 135.
 Akkerman J., 257.
 Baader Th., 187.
 Baerleken M., 61.
 Bakker J. J. M., 221.
 Bakker N., 98.
 Baldinger K., 215.
 Berthold L., 123.
 Bezoen H. L., 100.
Biekorf, 193.
 Blancquaert E., 10, 19, 42.
 Boelens K., 183, 184.
 Boeren P. C., 262.
 Bontekoe, 211.
 Brachin P., 146.
 Brands J., 216.
 Brandsma W. L., 40.
 Brinkmann H., 20.
 Brom G., 41.
 Brouwer J. H., 15.
 Bruch R., 70.
 Buursink J., 301.
 Buwalda H. S., 107.
 Carnoy A., 233, 236, 237, 238.
 Clark R. C., 4.
 Coetzee A., 97, 186.
 Colinet Ph., 126.
 Collison R. L., 114.
 Colmjon G., 254.
 Coornhert D. C., 283, 284.
 Cordes G., 71, 112.
 Crena de Iongh A. C., 98.
 Daan J., 2, 22, 27, 83, 177, 182.
 Daas Q. W. J., 212.
 Dahlberg T., 56.
 Dal I., 162.
 Dambre O., 287.
 De Bruin C. C., 273.
 De Flou K., 276.
 De Geest H. W., 41.
 De Graaf J., 303.
 Degroote G., 28, 286.
 De Man L., 102, 138, 207, 271, 294.
 Deschamps J., 260.
 De Smet G., 103, 104, 276, 277.
 De Tollenaere F., 98, 206, 247.
 De Villiers M., 64.
 De Vooys C. G. N., 51, 87, 88, 275.
 De Vreese W., 274.
 De Vriendt S., 270.
 De Vries J., 73, 148.
 De Vries M., 99.
 De Witte A. J. J., 80.
 Draak M., 258.
 Draye H., 46.
 Drewes J. B., 246.
 Droste F. G., 224.
 Duverger, 245.
 Eggermont J. P. M., 130.
 Eijkman L. P. H., 128.
 Eis G., 241.
Elckerlijc 280, *Elckerlijck* 281.
 Endepols J., 100, 280.
 Engels J., 76.
 Erämetsä E., 141.
Estrikken, 15.
 Fagot D., 293.
 Feitsma A., 15.
 Finkensieper K. O., 274.
 Fokkema D. W., 286.

- Fokkema K., 14, 143.
 Fokko Bos, 101.
 Fourquet J., 77.
 Fraet Fr., 289.
 Franke D., 240.
 Frings Th., 51, 69, 70, 111, 261, 262, 263.
 Gantois J. M., 47.
 Gaspar R., 242, 268.
 Gerbenzon P., 15.
 Gigengack J. M. W., 299.
 Gillis M. A., 289.
Gloriant, 268.
 Gnapheus G., 282.
 Goemans L., 207.
 Goossenaerts J., 116, 194.
 Gorissen P., 247, 256.
 Gossen Ch. Th., 210.
 Götze A., 109.
 Grandgagnage, 223.
 Grauls J., 89, 213, 214, 243, 244, 245.
 Grimm J. en W., 108.
 Grootaers L., 3, 11, 89, 90, 133, 232.
 Grootaers W. A., 31.
 Gysseling M., 6.
 Haeserijn R., 227.
 Hallig R., 102.
 Harduwijn J. de, 287.
 Hedberg L., 276.
 Heeroma K., 78, 79, 92, 96, 137, 173, 180, 181, 201, 205, 228, 230, 267.
 Hellinga W. Gs., 57, 251.
 Helman A., 305.
 Henzen W., 20, 172.
 Hermans A., 24.
 Hermodsson L., 235.
 Heukels H., 203, 235.
 Hoekema T., 149.
 Hof J. J., 15.
 Hoffmann W., 189.
 Hofmann D., 170.
 Hol A. R., 90.
 Holmberg M. Å., 257.
 Hooft P. C., 290, 291.
 Hugo van St.-Viktor, 276.
 Huygens C., 212, 292.
 Ising G., 105.
 Jacquart J., 35.
 Japin L. M., 219.
 Johanssen N. A., 15.
 Jörgensen P., 68.
 Jungandreas W., 120.
 Junius, 103, 104.
 Junius Fr., 15.
 Kähler H., 60.
 Kaiser L., 11.
 Kalma J. J., 16.
Karel ende Elegast, 256.
 Karg-Gasterstädt E., 111.
 Kiliaan, 103, 104, 105, 207.
 Kloeke G. G., 3, 90, 139, 179, 180.
 Knetschke E., 190.
 Knipping J. B., 289.
 Knoop M., 128.
 Knop G., 127.
 Koch A. C. F., 6.
 Koenen M. J., 100.
 Koenraads H. W. A., 75.
 Kooiman K., 131, 132, 202.
 Kostelijk C., 131, 221.
 Kramers M., 105.
 Kroes H. W. J., 52.
 Krogmann W., 208, 235.
 Krul W. F. J. M., 43.
 Kruyskamp C., 84, 98, 125.
 Kuhn H., 67, 68.
 Kurth R., 46, 171.
 Labuscagne G. J., 159.

- Langohr J., 297.
 Leenen J., 32, 35, 139.
 Leopold J. A. en L., 296.
 Le Roux T. H., 97.
 Leys O., 133.
 Lieftinck G. I., 269.
 Lievens R., 98.
 Lindemans P., 197.
 Lodewyckx A., 62.
 Louw S. A., 97.
 Luiken J., 289.
 Mackey W. F., 50.
 Maerlant J. van, 278.
 Mak J. J., 242, 272, 283, 284.
 Marchand J. W., 151.
 Marnix van St.-Aldegonde, 153.
 Martinet A., 129, 134.
 Marx J., 274.
 Marzell H., 113.
 Maximilianus Pr., 278.
 Meerburg G., 107.
 Meertens P. J., 90, 289.
 Meeussen A. E., 256.
 Meisen K., 118.
 Meulemans A., 196.
 Meyer R. P., 63.
 Michault P., 279.
 Michels L. C., 84, 163, 218,
 225, 231, 288.
 Miedema H. T. J., 296.
 Minderaa P., 272, 282.
 Minis C., 48.
 Mitzka W., 93, 94, 109.
 Moormann J. G. M., 25.
 Moors J., 6, 204.
 Moser H., 79.
 Müller J., 118.
 Naarding J., 81, 100, 185, 198,
 211, 228, 229, 300.
 Nienaber P. J., 12.
 Nilsson-Ehle H., 167.
 Nivardus, 255.
 Noordenbos O., 101.
 Ochs E., 124.
Oeze Volk, 300.
 Öhmann E., 203.
Onze Taal, 84.
 Ornée W. A., 153.
 Overdiep G. S., 153.
 Paardekooper P. C., 151, 154.
 Paque E., 235.
 Perez E., 34.
 Paul H., 110.
 Pauwels J. L., 1, 6, 18, 30, 82,
 209.
 Pée W., 133, 176, 226, 295.
 Persijn A. J., 98.
 Petri F., 46.
 Pohl J., 129.
 Poirters A., 289.
 Poortinga Y., 107.
 Pop S., 10, 11.
 Posthumus M. J., 44, 157.
 Rakers A., 302.
 Remacle L., 223.
 Rensink W. G., 90.
 Roelandts K., 169.
 Roemans R., 36, 268.
 Rompelman T. A., 253.
 Roose H., 57, 156.
 Rooth E., 252.
 Rosenfeld H. F., 66, 188, 199.
 Roukens W., 23.
 Royen N. J. H. (Gerlach —), 86.
 Ruh K., 278.
 Ruusbroec, 275.
 Salverda de Grave, 203.
 Schieb G., 263.
 Schirmer A., 110.
 Schmidt-Hidding W., 249.
 Schönfeld M., 87, 226.
 Schönfelder A., 255.

- Schumacher Th., 191.
 Schuyt W. J., 279.
 Schwartz M. A., 49.
 Schwarz E., 65, 66, 72, 95.
 Siple E. S., 245.
 Six van Chandelier, 288.
 Slicher van Bath B. H., 15.
 Smit J., 127.
 Snellaert F., 270.
 Soeteman C., 21, 53.
 Spiegel H. L., 286.
 Stapelkamp Chr., 15, 200, 234.
 Staverman W. H., 40.
 Steenbergen G. J., 281.
 Steenhuis J. F., 26.
 Stellinga G., 152.
 Sterken J., 36.
 Stielers K., 105.
 Stracke D. A., 265, 266.
 Stuiveling G., 38.
 Stutterheim C. F. P., 160.
Taalonderwijs, 85.
 Tavernier-Vereecken C., 8, 220.
 Teeuw A., 59.
 Ter Laan K., 303, 304.
 Teuchert H., 121.
 Thomas H., 264.
 Thys W., 36.
 Tollius H., 125.
 Trier J., 239.
 Valkhoff M., 55.
 Van Beusekom W., 222.
 Van Cleemput J., 147.
 Van Coetsem F., 98, 150.
 Van Cues N., 274.
 Van Dale J. H., 100.
 Van Dam J., 259.
 Van den Berg B., 151, 165,
 175.
 Van den Branden L., 17.
 Van der Meulen P., 283, 284.
 Van der Meulen R., 195.
 Van der Noot J., 285.
 Van der Ploeg D. T. E., 240.
 Van der Velde I., 144.
 Van Dis L. M., 166.
 Van Elslander A., 280, 281.
 Van Es F., 248.
 Van Es G. A., 37, 153, 161,
 288.
 Vangassen H., 6, 271.
 Van Haeringen C. B., 54, 74,
 75, 88, 136, 145, 168, 221.
 Van Liere W. M. C. G., 142.
 Van Loey A., 140, 226.
 Van Mierlo J., 5, 255, 258, 261,
 262, 266, 280.
 Van Oordt L. C., 306.
 Van Oostrom J. Ph., 98.
 Van Schoonhoven J., 275.
 Van Veldeke J., 297.
 Van Vessem A. H., 174, 201.
 Veenstra F., 290.
 Veering J., 39.
Veldeke 298.
 Veldeke H. van, 260, 261, 263,
 264.
 Venneman R. J. H., 126.
 Verdenius A. A., 291.
 Vergote J., 80.
 Verlinden Ch., 45, 46.
 Vermeeren P. J. H., 292.
 Verwijs E., 273.
 Vlitius J., 15.
 Voskuil J. J., 58.
 Vranckx A., 33.
 Wartburg W. von, 102.
 Weijnen A., 86, 178, 217.
 Weiss E., 164.
 Wellander E., 158.
 Wiberg L., 155.
 Willems P., 10.

Wils L., 29, 99.	Wrede F., 93.
Winnen G., 90, 115, 176.	Zaalberg C. H., 285, 291.
Worgt S., 51.	Zijderveld A., 291.
Wossidlo R., 121.	

Inhoud

I. Bibliografie, kroniek, overzichten (nrs. 1-16)	335
II. Publicaties van algemene aard (nrs. 17-89)	
1. Algemeen Nederlands en dialect; taalschakeringen; taalverzorging (nrs. 17-44)	339
2. Het Nederlands in contact met andere talen (nrs. 45-64)	347
3. Het Nederfrankisch in het Westgermaans (nrs. 65- 73).	353
4. Varia (nrs. 74-85)	355
5. Levensberichten (nrs. 86-89)	358
III. Taalatlassen en Woordenboeken (nrs. 90-124).	
1. Taalatlassen (nrs. 90-97)	359
2. Woordenboeken (nrs. 98-114)	364
3. Dialectwoordenboeken (nrs. 115-124)	369
IV. Klank- en Vormleer (nrs. 125-150)	371
V. Syntaxis en Woordvorming (nrs. 151-172).	
1. Syntaxis (nrs. 151-167)	378
2. Woordvorming (nrs. 168-172)	385
VI. Dialectgeografie (nrs. 173-191)	386
VII. Woordenschat (nrs. 192-249) .	
1. Groepen van woorden (nrs. 192-203)	392
2. Afzonderlijke woorden (nrs. 204-224)	395
3. Dier- en plantnamen (nrs. 225-240)	400
4. Spreekwoorden en uitdrukkingen (nrs. 241-249)	404
VIII. Teksten (nrs. 250-306).	
1. Oude teksten (nrs. 250-292)	406
2. Dialectteksten (nrs. 293-304).	418
3. Overige teksten (nrs. 305-306)	420
